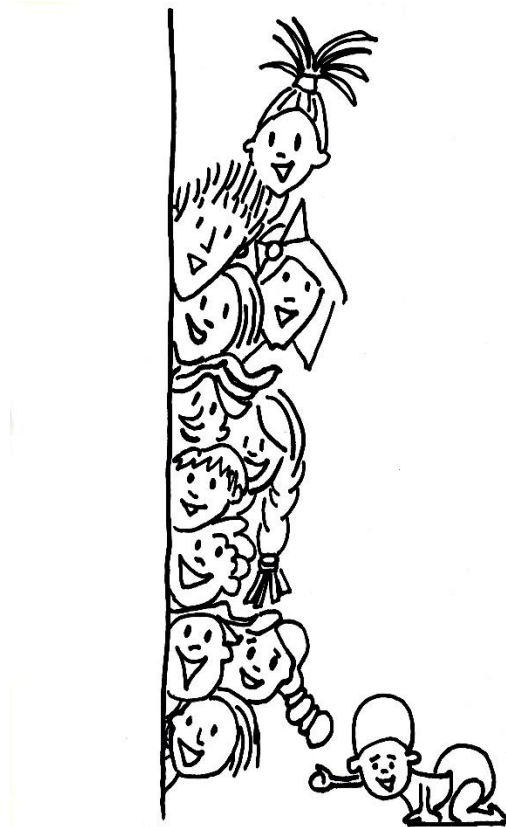

A la recerca d'un dialecte perdut

Anàlisi lingüística i adaptació de la rondalla «En Tinyoset»,
de Jordi des Racó o Antoni M. Alcover

Íria Caballé i Vilà

Treball tutoritzat pel Dr. Joan Ferrer

Girona, 5 de juny de 2023

«Aquell poble que no té llegendes per contar als seus fills
està condemnat a morir de fred»

Georges Jean

Per avivar el caliu de la cultura popular i per contribuir
que el poble català mai mori de fred

Resum:

Antoni M. Alcover ha passat a la història de la literatura i és considerat a dia d'avui un dels més grans filòlegs especialment per dues empreses personals: la recopilació de rondalles mallorquines i la creació del *Diccionari català-valencià-balear*. Més d'un segle més tard, però, les rondalles que van fascinar la societat mallorquina i que es van convertir en un símbol identitari, resulten difícilment comprensibles pels infants parlants de català central d'avui en dia. Aquest treball planteja una adaptació de la llengua alcoveriana a una llengua més actual i estandarditzada sense caure en una excessiva simplificació lingüística. El treball proposa una adaptació il·lustrada de la rondalla «En Tinyoset» per fer-ne un treball a l'aula juntament amb una proposta pedagògica aplicable a qualsevol altra rondalla. A més a més, a partir d'Alcover i el cas concret d'«En Tinyoset» el treball reflexiona sobre la situació actual de la qualitat del català a les aules i sobre la importància de mantenir i donar legitimitat a la cultura popular.

Paraules clau: Rondallística, rondalles, Alcover, pedagogia de la llengua, adaptació lingüística, riquesa lingüística.

Abstract:

Antoni M. Alcover is now part of the catalan literature history and is considered one of the most important philologists, especially because of two personal projects: the compilation of mallorcan folktales and the creation of the *Catalan-valencian-mallorcan Dictionary*. More than a century later, the folktales that fascinated the mallorcan society and became an identity symbol, now turn out to be difficult to understand for the central catalan speaking children. This project proposes an illustrated adaptation of the folktale “En Tinyoset” to be used in the classroom along with a pedagogical proposal applicable to other folktales. In addition, based on Alcover and the specific case of “En Tinyoset”, the project tackles the current quality of Catalan in the classrooms and the importance of maintaining and giving legitimacy to popular culture.

Key words: rondallistic, folktales, Alcover, language pedagogy, linguistic adaptation, linguistic richness.

AGRAÏMENTS

He tingut la grandíssima sort que aquest projecte m'ha dut a conèixer i compartir idees, coneixement i possibilitats de millora amb un munt de gent molt i molt sàvia. Gràcies, primer i més important, al Dr. Joan Ferrer. Gràcies per l'excel·lent tutorització del treball, per compartir percepcions plegats, per aconsellar-me i per la seva enorme rapidesa i efectivitat en la resolució de tots els dubtes que se m'han anat plantejant. Sobretot, però, li he d'agrair que, sense saber-ho, va plantar la llavor d'aquest treball al segon curs de carrera, quan a l'assignatura de Gramàtica normativa i Ortografia catalanes va encarregar-nos a tots els alumnes explicar una rondalla de Joan Amades i va despertar el meu interès per la literatura popular.

Gràcies, també, a tots els professors i professores del grau per haver-me proporcionat estímuls per mantenir sempre viva la flama de la passió per la llengua i la literatura. Gràcies per haver-me fet despertar interès pels conflictes relacionats amb la sociolingüística, per haver-me introduït a la figura d'Alcover, per haver-me fet reflexionar sobre quin hauria de ser l'estàndard, per ajudar-me a entrenar l'esperit crític. Aquest treball és, de fet, el resultat de quatre anys amb tots vosaltres acompanyant-me, nodrint-me i despertant-me admiració i interès per tot allò que m'heu ensenyat. Gràcies.

Un gran gràcies a les escoles del Ter-Brugent, que m'han obert les portes, han acollit amb entusiasme la proposta i m'han cuidat moltíssim totes. Un gran agraïment a l'escola Pompeu Fabra d'Anglès, FEDAC Anglès, l'escola Joncadella de la Cellera de Ter, l'Escola Sant Jordi de Bonmatí, l'escola Gaspar de Queralt d'Amer i l'Escola Sant Cristòfol de Les Planes d'Hostoles. Ha estat un plaer poder contribuir amb la vostra tasca educativa i compartir opinions i espais de treball amb mestres que posen tanta atenció, estima i cura a la nostra llengua.

Moltíssimes gràcies a la meua família, companyes de classe i amistats més properes. En tot procés d'aprenentatge hi ha alts i baixos i és important sentir-se recolzat pel cercle més proper. Gràcies per haver-me encoratjat a les fatigues, gràcies per haver-me alleugerit els fracassos i gràcies per haver celebrat amb mi les victòries.

I un agraïment ben especial a la Roser Vilà Vendrell; una grandíssima mestra, pedagoga, professora i mare. Sempre havia volgut il·lustrar un conte i entre totes dues ho hem aconseguit!

Taula de continguts

INTRODUCCIÓ	8
1. INTRODUCCIÓ AL TREBALL	9
1.1. Tema i objecte d'estudi	9
1.2. Motivació	9
1.4. Justificació	10
1.3. Hipòtesis i objectius generals	11
2. METODOLOGIA	13
2.1. La tria de la rondalla	13
2.1.2. Criteri acadèmic	13
2.1.3. Criteri pedagògic	14
2.2. Bases de l'anàlisi lingüística de la rondalla	15
2.3. L'adaptació	16
2.3.1. El conflicte: la no-naturalitat de la llengua alcoveriana	16
2.3.2. El criteri lingüístic	18
MARC TEÒRIC	21
1. ANTONI MARIA ALCOVER SUREDA	22
1.1. Vida	22
1.2. La seva gran obra: <i>El Diccionari català-valencià-balear</i>	24
1.3. El projecte rondallístic	26
2. L'INTERÈS EUROPEU PER LA RONDALLÍSTICA I EL MÓN DEL FOLKLORE	28
1.1. El Romanticisme com a moment de màxim interès	28
1.1.1. Els germans Grimm: Rondallaires i rondallistes	29
1.1.1.1. Andrew Lang i la seva alternativa a la <i>Teoria mítica</i>	30
1.2. L'interès rondallístic als Països catalans	31
1.2. Tipologies de les rondalles	32
1.2.1. El model Aarne-Thompson-Uther	32
1.2.1.1. La implementació del model a Catalunya	34
1.2.1.2. El cas d'«En Tinyoset»	34
1.2.1. Vladimír Propp	36
1.2.1.1. El cas d'«En Tinyoset»	38
3. LES RONDALLES MALLORQUINES	40
3.1. El seu passat: Antecedents	40
3.2. El seu present: Impacte des del moment de la primera publicació fins a finals del segle XX	42
3.3. El seu futur: Les rondalles avui en dia	43
MARC PRÀCTIC	45
1. EXTRACCIÓ DE DADES	46
1.1. Metodologia	46
1.1.1. Població diana	46
1.1.2. Dades: recollida i tractament	47
1.2. La proposta pedagògica	48
1.3. Resultats i conclusions	49
1.3.1. Resultats pel que fa a la comprensió lectora	50
1.3.2. Resultats pel que fa a l'anàlisi del fragment fet a pels propis alumnes	51
1.3.3. Altres resultats i reflexions	53
2. L'ADAPTACIÓ	55
2.1. Presentació de l'adaptació	55
2.2. Justificació de la proposta d'adaptació	56

A la recerca d'un dialecte perdut: Anàlisi lingüística i adaptació de la rondalla «En Tinyoset», de Jordi des Racó o Antoni M. Alcover

2.2.1. El format.....	56
2.2.2. Breu resum dels canvis lingüístics	57
CONCLUSIONS	60
1. RESPOSTA A LES HIPÒTESIS	61
2. ASSOLIMENT DELS OBJECTIUS	63
3. VALORACIÓ PERSONAL DEL PROCÉS	65
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	66
<i>Lista de referències.....</i>	<i>67</i>
ANNEXOS.....	71
2. PROPOSTA DIDÀCTICA DETALLADA	97
2.1. Línia temporal.....	99
2.2. Fotografies fetes durant el desenvolupament de les sessions	99
3. RESULTATS DE L'ACTIVITAT REALITZADA A LES ESCOLES	101
4. MAPA DE TEMPERATURA	102

INTRODUCCIÓ

1. INTRODUCCIÓ AL TREBALL

1.1. Tema i objecte d'estudi

El 27 d'abril de 1912 Jordi des Racó, àlies d'Antoni M. Alcover, publica per primera vegada la rondalla «En Tinyoset» en la publicació 294 de la revista *La Aurora*. Més de cent anys més tard, aquesta joia lingüística s'ha convertit en un text indesxifrable per la majoria d'infants del Principat degut a uns canvis lingüístics molt accelerats, a la pèrdua de recursos lingüístics a un ritme vertiginós i, també, per la intervenció del mateix Alcover, que, amb el fi de trobar la llengua mallorquina genuïna, finalment va escriure les rondalles en una llengua rocambolesca que resultava aliena fins i tot pels mateixos mallorquins de l'època.

Aquest treball cerca endinsar-se fins al moll de l'ós d'aquesta rondalla, extreure'n totes les particularitats lingüístiques i fer-ne una nova proposta que pugui resultar més atractiva pels infants d'avui en dia. En un moment on la tradició popular sembla cada vegada més residual i la transmissió cultural sembla gairebé interrompuda, aquest treball vol ser un crit per la defensa i la dignificació de la cultura popular. La homogeneïtzació a la qual ens condemna la globalització es combat amb rondallaires, glosadors, balladors de bastons, fallaires, geganters i tots aquells que mantenen viva l'essència de la cultura. Cuidar la cultura popular vol dir, també, dedicar-li estudis i conèixer-la a fons, i amb aquesta modesta aportació pretenc, si més no, tenir-hi una aproximació de qualitat.

1.2. Motivació

Si bé per molts el Treball de final de grau és vist com un tràmit carregós que dificulta el darrer curs acadèmic, jo sempre he vist el TFG com una gran oportunitat. Una oportunitat per endinsar-me en allò que encara queda per investigar, per donar veu i reivindicar la feina del filòleg i per, d'alguna manera, fer un servei a la societat catalana, que m'ha permès gaudir de quatre cursos d'educació universitària pública d'altíssima qualitat. És per això que tenia molt clar que aquest treball no havia de limitar-se a ser una contribució

al món acadèmic, sinó que havia de transcendir les parets de la Universitat per arribar a fer un servei fàcilment tangible a la societat catalana. Volia que el treball fos, per un costat, un agraïment a la societat en forma de recurs útil, manifest, i, per l'altre, volia desmuntar la idea generalitzada que l'estudi de la llengua i la literatura no serveix per a res. Sovint s'entén el filòleg com un ésser desconnectat de la realitat, amagat entre manuscrits empolgats que no interessin a ningú. Amb aquest treball també pretenc demostrar que, igual que els enginyers, els metges o els treballadors socials, els filòlegs estem al servei de la col·lectivitat i contribuïm a fer del món un lloc millor.

Partint d'aquesta premissa, aquest treball sorgeix de la fusió de dos fets de la llengua catalana que em ressonen a dins: la devaluació i desinterès sistemàtic en la cultura popular, i l'accelerat empobriment de la llengua, que provoca que cada vegada tinguem menys recursos lingüístics (lèxics i sintàctics, sobretot) per a la construcció de frases genuïnes. Dues problemàtiques que s'accentuen amb cada nova generació i que, per tant, convé revertir implementant un major nombre d'esforços amb els més menuts.

Així doncs, aquest treball és un crit per la cultura catalana i la rondallística, és un crit a l'estudi i la dignificació de la tradició popular i oral i és un crit, també, a la lluita per revertir la pèrdua d'ús i de genuïtat que pateix la llengua catalana en el dia d'avui. Sempre he cregut que el món es canvia a força de persones petites fent accions senzilles. Aquesta és una de les meves petites accions per canviar la nostra realitat lingüística.

1.4. Justificació

Les rondalles de Jordi des Racó són considerades una espècie de tresor lingüístic. Un tresor balear que, per alguns, pot resultar també una joia completament intocable; una obra mestra de la qual no se'n podria canviar ni una coma. Si bé en cap moment poso en dubte la qualitat literària i lingüística d'Alcover, no voldria que se'm mal interpretés, sí que poso de manifest allò que ja han assenyalat múltiples estudiosos abans que una servidora: la llengua que utilitza Alcover és complexa, sovint incomprendible i força allunyada del parlar balearic. De fet, el mateix Josep A. Grimalt ho reconeix al pròleg inicial de la seva edició de les Rondalles: «[...] N'Alcover emprava un llenguatge que no parla cap mallorquí; però molts dels lectors, incapaços d'accedir a altres llibres escrits en

català, no tenien dificultat per entendre'l ni inconvenient per reconèixer-lo com a propi» (Grimalt, 1996, p. 24).

Així doncs, hi ha una acceptació acadèmica general pel que fa al garbell alcoverià i es considera pràcticament indiscutible, sobretot un cop s'han publicat les notes, que mossèn Alcover va passar la llengua pel seu propi sedàs, fet que comporta que les obres siguin d'una gran qualitat literària, però, al mateix temps, comporta que les rondalles siguin complicades d'entendre actualment, i que ho siguin encara més pels parlants de dialectes no-baleàrics.

En aquest sentit, el present treball defensa que cal una adaptació de les rondalles. I no una adaptació temàtica ni una adaptació que censuri episodis violents o que promogui uns valors més propers als d'avui en dia, no, cal una adaptació que permeti que un infant de 7 o 8 anys de les comarques gironines pugui entendre la rondalla. Cal treure la pols a les rondalles d'Alcover i aconseguir que tornin a esdevenir una eina utilitzada per moltes generacions per aprendre a llegir. Ens cal recobrar la il·lusió per la cultura popular antiga i només podrem fer-ho si aplanem una mica el camí, si la fem més accessible, si en facilitem una mica l'entrada. I és que en realitat, allò que pretén fer aquest treball és tan sols continuar amb l'objectiu que tenia Alcover per recollir les rondalles: «salvaguardar-los de l'oblit i [...] deixar-ne constància» (Gelabert, 2009, p. 93)

1.3. Hipòtesis i objectius generals

Seguint una mica amb els fils que hem anat estirant fins al moment, aquest treball neix d'una premissa inicial que caldrà corroborar: «Els infants parlants de català central actuals no són capaços de comprendre les rondalles escrites per Antoni M. Alcover».

A partir, per tant, d'aquest plantejament, que es procurarà verificar més endavant, es formulen les següents hipòtesis:

- És possible adaptar un text de Antoni M. Alcover a la llengua moderna actual sense caure en una nefasta simplificació sistemàtica o pèrdua de riquesa lèxica.
- Les rondalles d'Alcover poden encara fascinar i ser compreses per la mainada del s. XXI si se'ls presenten de forma dinàmica i adaptada.

- La reversió de la pobresa lingüística i la pèrdua de cultura popular abordada a partir d'eines educatives creatives i atractives pot donar bons resultats.

Els objectius principals que beuen de les necessitats ja esmentades són:

- Convertir aquest treball en una eina pedagògica útil per al foment de l'ús i de la genuïtat de català.
- Reivindicar el folklore, la cultura popular i la tradició oral i dignificar-los a partir d'un estudi lingüístic de qualitat i acadèmicament vàlid.
- Fer un rentat de cara a la tradició i aconseguir que resulti atractiva i propera a la mainada d'avui en dia.

2. METODOLOGIA

2.1. La tria de la rondalla

Començar l'aventura de realitzar una adaptació d'un dels textos d'Antoni M. Alcover passava per força per una llegida de les seves rondalles i una tria per poder focalitzar esforços i energia en una sola rondalla: la d'«En Tinyoset». L'elecció de la rondalla es va fer en base a diferents criteris.

2.1.2. Criteri acadèmic

D'entrada, interessava que fos un text llarg perquè donés joc a l'anàlisi. En aquest cas, la rondalla ocupa més de vint pàgines, fet que ha permès fer-ne una anàlisi extensa i trobar-hi multitud d'aspectes rellevants.

A més a més, aquesta rondalla presenta una gran varietat d'accions als episodis i això comporta que hi apareguin un munt de característiques pròpies de la rondallística que ens seran molt útils a l'hora de parlar del món de les rondalles en el marc teòric. Hi trobem, per exemple, el germà caganiu triomfador, l'heroi pobre que esdevé ric, la persecució de la bruixa, els animals màgics i ajudants del protagonista, la disfressa i l'engany, l'elecció del més vàlid per marit de la princesa, etc. És, per tant, una rondalla molt completa, que ens permetrà destacar-hi força aspectes i que esdevindrà un perfecte exemple per il·lustrar el món rondallístic i poder establir lligams amb teòrics del folklore com Propp o Arne i Thompson.

D'altra banda, s'ha considerat adient escollir una de les rondalles que fos menys difosa fins al moment, una rondalla que no hagués estat protagonista d'adaptacions ni que fos àmpliament reconeguda arreu. És per això que s'han descartat les rondalles que potser d'entrada poden semblar més atractives. «En Tinyoset» no va ser emesa per la ràdio, no se n'ha fet cap contingut audiovisual ni tampoc s'ha pogut comprovar que aparegui a cap de les traduccions. Caterina Valriu (2018) es planteja com ha estat el procés de selecció per a incloure rondalles en les adaptacions o les traduccions i arriba a algunes conclusions.

Descobreix que les rondalles que més triomfen entre els infants sembla que són les meravelloses i és precisament per això que destaca la presència d'aquesta classe de rondalles entre el grup d'afortunades que han assolit una certa fama. Afegeix, també, que la presència de personatges femenins molt vius (heroïnes actives) i la poca presència de religiositat són elements compartits entre la majoria de rondalles exitoses.

En aquest sentit, l'autora exposa que s'han donat prioritats a les narracions que semblaven més adients a partir de criteris estètics, ideològics o literaris, i proposa obrir una mica de mirades i donar cert protagonisme, també, a les rondalles que han quedat més amagades al fons del calaix. I és que, inevitablement, ens hem anat decantant per aquelles rondalles que encaixen més bé amb els nous codis morals i ètics actuals, però potser n'hem deixat de banda algunes que gaudeixen de la mateixa qualitat literària i que potser comparteixen també els mateixos criteris morals que algunes de les rondalles que han agafat més protagonisme. Aquest treball pretén precisament estirar del fil de la proposta de Valriu i oferir una nova adaptació d'una de les rondalles que fins al moment no ha interessat gaire.

2.1.3. Criteri pedagògic

Si es té en compte que l'objectiu final de tot plegat és la creació d'un recurs que es pugui emprar a les aules de l'escola, és important posar l'atenció en aquest últim fi i escollir, també, amb criteri pedagògic.

Aquesta rondalla, com ja s'ha comentat, conté dins seu diversos episodis que, per bé que no són independents, faciliten poder abandonar la narració a mig punt. Aquest fet va semblar molt favorable per poder crear un material pràctic per a la programació escolar. Concretament, vaig constatar que «En Tinyoset» podia resultar molt apta per l'alumnat de cicle superior, on els infants ja tenen autonomia llegint i són capaços de fer lectures llargues d'una sola tirada, però també per alumnes de cicle inicial o mitjà, on amb l'ajuda de l'adult es pot pair la lectura potser en diverses sessions, aprofitant la divisió interna que presenta la rondalla.

Al mateix temps, com també s'ha assenyalat anteriorment, la rondalla inclou en una sola narració un munt d'elements clàssics de la rondallística, i això la converteix en un exemple idoni per fer pedagogia del folklore i estudiar el món de les rondalles a l'aula.

La concentració d'elements clàssics rondallístics, per tant, promou que a l'aula es puguin introduir inductivament les característiques de les rondalles a partir de l'exemple concret d'«En Tinyoset».

I, per si no fos prou, aquesta rondalla proporciona també més facilitats a l'hora de ser introduïda als valors educatius actuals: la secundària aparició de símbols religiosos resulta favorable a la diversitat religiosa i de creences que trobem avui en dia a les escoles, i el fet que aparegui una estructura familiar matriarcal o un personatge femení disposat a desobeir el pare per tal de casar-se amb qui vol, també és un punt a favor de l'apoderament i el feminisme que es presenta actualment a les aules.¹

Tot i això, és cert que la rondalla d'«En Tinyoset» no és, ni de bon tros, la rondalla de to més feminista que trobem al recull. S'ha escollit precisament, però, per reivindicar la no alteració de textos històrics que poden tenir uns valors ara ja desfassats. Defenso radicalment que quan ens trobem amb textos destinats a la mainada que s'allunyen dels valors socials actuals, no es tracta de fer-ne censura sinó de fer-ne pedagogia. És a dir, per mi la solució no és amagar o canviar passatges del text, sinó fer un bon treball a l'aula, que inclogui la contextualització i que permeti als infants aprendre a detectar referents que poden resultar-los negatius en totes les lectures que consumeixen. Si no els permetem llegir-ho tot, si adaptem els contes de Roald Dahl i les rondalles d'Alcover, mai no els desenvoluparem l'esperit crític. I no hi ha res més perillós que futurs ciutadans sense esperit crític.

2.2. Bases de l'anàlisi lingüística de la rondalla

¹ Aquí és molt important matisar, però, que, per bé que hi ha alguns punts de feminisme a la rondalla (vegem com la Catalina força el seu pare a fer cridar tots els cavallers fins a tres vegades, vegem com es denota la intel·ligència de la princesa amb l'elecció que fa del marit, vegem en algun moment com en Joanet cercal'aprovació de la muller i vegem, també, com és la mare d'en Joanet la cap de la família i qui aprova les accions dels fills i els ofereix solucions per sortir del cul-de-sac), la figura de la Catalina no s'allunya gens de l'estereotip de princesa callada i resta completament en un segon pla argumental. Així doncs, continua sense ser una narració del tot idònia com a referent de l'apoderament femení i els rols de gènere. És cert que moltes de les rondalles són més idònies per introduir els rols de gènere a l'aula, però, en el treball que ens ocupa, el focus es posarà sobre la llengua i es dona per fet que a l'aula quan s'expliqui la rondalla es farà també un treball pedagògic per comprendre el context històric

Pel que fa a les rondalles d'Alcover on els personatges femenins hi apareixen de forma més activa, vegeu el treball que n'ha fet M. Magdalena Gelabert i Miró a *El tractament de la dona com a pensadora en l'Aplec de rondalles mallorquines d'Antoni M. Alcover* (2017).

D'entrada, cal remarcar que la versió de la rondalla que s'ha pres com a base de l'anàlisi i de la posterior adaptació, és l'edició que en van fer Josep A. Grimalt i Jaume Guiscafrè, que canvien alguns dels trets lingüístics d'Alcover, però no tots.²

Un cop escollida la rondalla, toca fer una anàlisi lingüística profunda i acurada, que s'ha basat en els següents ítems:

- Ortografia: Per bé que l'edició de Grimalt fa moltes correccions ortogràfiques, també manté alguns dels trets proposats per Alcover que contradiuen la normativa. Caldrà, per tant, fixar-nos especialment en aquests casos i veure si comporten, o no, problemes per a la comprensió.
- Morfologia: Estudi de l'ús de diminutius i augmentatius utilitzats, així com l'ús de la flexió femenina pels temps verbals que inclouen un participi amb un objecte directe de naturalesa lingüística femenina. També s'ha analitzat l'ús de clítics i els canvis en la morfologia verbal per qüestions dialectals.
- Sintaxi: S'ha posat una especial atenció en l'ordenació i estructuració de les oracions, així com a l'intercanvi de posicions de determinades funcions sintàctiques.
- Lèxic: Anàlisi rigorosa de lèxic de la nostra narració i de les múltiples opcions lèxiques dialectals que proposa l'autor.
- Semàntica: Observació de la sinonímia entre mots dialectals i mots més propis del català estàndard, la sinonímia també entre frases fetes, el significat de certes expressions mallorquines, etc.

2.3. L'adaptació

2.3.1. El conflicte: la no-naturalitat de la llengua alcoveriana

Abans de començar l'anàlisi i adaptació del text, cal primer saber quin és el punt conflictiu que ens du a constatar la necessitat de disposar d'una adaptació de la narració. En aquest cas, el conflicte rau en el fet que el llenguatge emprat per Alcover en aquesta obra és fruit

² Vegeu el pròleg del primer volum de l'edició per saber quins foren els seus criteris d'adaptació.

d'una intencionalitat. Per bé que l'autor sempre va ressaltar el caràcter transcriptiu de les seves rondalles, escrites a partir de fonts orals, és innegable que l'oralitat va passar per un alt grau d'alteració abans no es va convertir en llenguatge escrit. A *Com he fet mon aplech de rondaies* (1930),³ Alcover afirma que la seva tasca consistia a:

[...] replegar tot quant me contassen y tal com m'ho contassen y consignar-ho ab tota fidelitat y exactitut a les meues llibretes de notes, conseqnant-hi fins y tot les frases de més relleu y les paraules especials que emprava el contador, a fi de que allò, comparant totes les verisons que trobàs de la mateixa rondalla, me servís de base per la redacció definitiva. (p. 125)

Si bé utilitza mots com «fidelitat» o «exactitud», no ens hem pas de creure que feia una transcripció de les rondalles directament de la veu del rondallaire. Josep A. Grimalt (1994) deixa molt clar que Alcover fa un doble procés: la presa de notes i la redacció final, i que entre ambdós processos hi apareix una intencionalitat de l'autor per nodrir les rondalles i fer-les més literàries.⁴ És, de fet, el mateix Alcover (1930) que reconeix que el seu treball rondallístic no és un treball purament científic, sinó que hi ha una intencionalitat de fons: «No l'he fet [l'Aplec] ab cap fi tècnic ni exclusivament científic, sinó ab un fi patriòtic. No he volgut fer cap obra p'els folkloristes, sinó p'el poble mallorquí» (p. 126).

L'autor demostra amb el recull de rondalles, una vegada més, el seu domini lingüístic i mostra que és capaç de concentrar una gran quantitat d'expressions populars i dialectalismes que converteixen les rondalles alcoverianes en un gran tresor lingüístic. Ara bé, malgrat la gran riquesa que presenta la llengua d'Alcover, és innegable que la llengua amb la qual s'expressa no és pròpia de cap mallorquí (Grimalt, 1994). Entre els estudiosos, és generalment acceptat que Alcover intervé en alt grau sobre els testimonis orals i que escenifica per escrit una llengua fruit d'una collita molt pròpia:

En les rondalles d'Alcover no és exactament així, ja que els personatges són més descrits del que és habitual a causa de la potència de la seva intervenció escriptora. (Gelabert, 2017, p. 2)

Quan vaig començar a estudiar sistemàticament l'Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi des Racó, de mossèn Antoni M. Alcover, vaig veure ben prest que aquesta obra ha

³ *Com he fet mon aplech de rondaies* s'ha consultat a partir de *Antoni M. Alcover i la llengua catalana*, de Josep Massot i Muntaner (1941).

⁴ De fet, Grimalt (1994) fins i tot apunta que és possible que Alcover fes reconstruccions de rondalles, fet que resulta completament contrari a l'actuació científica dels rondallistes.

d'ésser contemplada des de dos punts de vista: com a document folklòric i com a text literari. (Grimalt, 1994, p. 1)

Així com en la lingüística distingim entre parlants i lingüistes, proposaria fer una distinció paral·lela entre “rondallaire” i “rondallista”. El recent diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans registra el primer terme i el defineix com a ‘contador de rondalles’; però no el segon. [...] Crec que el terme “rondallista” s'hi hauria d'incorporar definit com a ‘estudiós de les rondalles, versat en rondalles’ [...]. Si m'acceptau la proposta, puc contestar que Mossèn Alcover, quan redacta el seu aplec, no actua com a rondallista, sinó com a rondallaire. De l'obra d'un rondallista, sí que ens podem demanar quin valor científic té, com ho podem demanar de la d'un lingüista; però no té sentit demanar-ho de la d'un rondallaire, com no en té demanar-ho de les actuacions d'un parlant. (Grimalt, 1996, p. 22)

Guiscafrè i Grimalt són els dos grans estudiosos de la rondalles alcoverianes i és precisament Grimalt (1994) qui dona dos arguments irrefutables pel que fa a la intervenció literària d'Alcover. Per un costat, adverteix que a les notes d'Alcover hi trobem rondalles escrites una sola vegada però amb el nom de més d'un contador anotat, fet que ens du a pensar que per molt que hagués extret les dades dues vegades, no apuntava fil per randa la narració en cap de les ocasions. Per l'altre costat, Grimalt també es fixa en les anotacions reduïdes a les variants que una versió posterior presentava, que no reprenen tota la rondalla, sinó que són només un apunt final al que teòricament era una transcripció fidel de la narració que li havia fet el contador anterior. A més, s'ha de tenir en compte que l'extensió de les anotacions d'Alcover és molt variada; en alguns casos trobem anotades les rondalles en una versió ja molt avançada i en altres casos tan sols hi ha anotades deu línies, que es convertiran llavors en una de les rondalles llargues de l'edició.

2.3.2. El criteri lingüístic

El més important a l'hora de fer una adaptació és deixar clar què es pretén aconseguir amb els canvis i quin criteri se seguirà. En aquest sentit, l'objectiu final de l'adaptació, com ja s'ha dit anteriorment, és el següent: apropar les rondalles alcoverianes als lectors infantils actuals i, especialment, als lectors parlants de català central.

Amb aquest objectiu com a base, el primer criteri que vertebrava l'adaptació de la rondalla és adaptar la llengua d'Alcover a la normativa de l'IEC. Els canvis ortogràfics, per tant,

aniran més enllà de la proposta de Grimalt: s'evitaran les elisions marcades amb apòstrof en els casos d'unió de preposició i article (d'es, p'es, a's, etc.), el so [ʎ] deixarà d'escriure's amb la grafia *i* i passarà a escriure's amb la grafia *ll*, s'adaptarà l'ús de la grafia *q* a les solucions proposades per l'IEC, etc.

Al mateix temps, s'evitaran algunes de les marques dialectals. Per bé que el text és escrit en dialecte mallorquí i no se'n buscarà canviar-ne alguns dels trets més evidents, sí que es deixaran de banda expressions o mots molt genuïns de Mallorca que puguin dificultar-ne la comprensió. D'entrada, es canviaran totes les expressions que ni tan sols apareixen al DCVB i que van haver de ser recollits al diccionari de Lull per tal de treure'n l'entrellat. S'optarà, també, per una fraseologia més estàndard i, per bé que s'inclouran alguns dels mots més bàsics propis del dialecte mallorquí o que es farà pedagogia d'algunes expressions i d'algun tret cultural, no s'inclourà la majoria de lèxic regional. Per poder justificar correctament aquests criteris s'ha fet un extens treball de camp a totes les escoles del Ter-Brugent que permet identificar quins aspectes dialectals realment dificulten la comprensió per als infants i quins, en canvi, els resulten fàcils d'interpretar.

A les rondalles alcoverianes originals hi abunden les relacions pronominals. Alcover sembla fins i tot que jugui en certs moments a confondre el lector, escrivint pronominalitzacions duplicades o ambigües que forcen la relectura d'algunes oracions per assegurar-ne la correcta interpretació. Les relacions pronominals, de fet, són només un dels més clars exemples de la complexitat sintàctica que presenten les rondalles. Alcover era un gran erudit i la sintaxi de les rondalles demostra la seva participació directa a l'hora d'escriure-les: abundància d'oracions subordinades llargues, molta presència de coordinacions múltiples entre oracions, canvis d'ordre del CD dins l'ordenació natural de l'oració, un alt nombre d'elisions, etc. Per tot això, la sintaxi serà també partícip dels retocs que es faran a l'escriptura pròpia del gran filòleg mallorquí.

Un dels canvis morfològics importants que s'introduiran serà l'estandardització de les terminacions verbals. Finalment s'ha considerat que, avui per avui, els recursos lingüístics dels infants s'han escurçat tant que ja els suposa un repte llegir fórmules verbals com el passat simple. És per això que s'ha decidit prescindir de les terminacions verbals baleàriques en l'adaptació.

Cal anotar al final d'aquest apartat que s'ha també prè en consideració l'adaptació que fa de la rondalla mallorquina el més gran rondallaire del Principat: Joan Amades. Per bé

que la versió d'Amades ha servit per tenir un exemple i prendre'n algunes característiques, la rondalla del gran folklorista s'allunya força de la versió mallorquina i la redueix considerablement. No es pot dir, per tant, que l'adaptació que se'n presenta en aquest treball begui directament de la versió d'Amades.

MARC TEÒRIC

1. ANTONI MARIA ALCOVER SUREDA

Per entendre l'essència de les rondalles mallorquines cal conèixer Antoni M. Alcover. No només perquè en sigui l'autor, no, sinó perquè Alcover representa l'esperit de les rondalles. En ell i en la seva vida hi trobem una passió folla per estudiar el seu entorn més proper, les paraules del seu dia a dia, les històries que explicaven les «jaies» de la seva terra. Per bé que actualment hi ha un debat obert sobre si cal o no separar l'obra de l'artista, en el cas d'Antoni M. Alcover crec sincerament que allò que cal és no fer-ho. Com més s'endinsa un dins la seva biografia, més és capaç d'entendre què el du a dedicar tota una vida a la llengua catalana i més s'entenen, també, les disputes i moments tèrbols que el varen allunyar de l'estima popular. Alcover és i serà un referent mallorquí, un referent dels Països Catalans i de tots aquells ciutadans del món que estimen i defensen la diversitat lingüística.

1.1. Vida

Antoni M. Alcover neix l'any 1862 a Santa Cirga, Manacor, en el si d'una família rural de conradors benestants de tradició carlina. Mossèn Alcover era el quart de sis fills i va criar-se en un ambient estrictament religiós, patriarcal, rústic i tradicional. Durant l'etapa de la infantesa adquireix el coneixement d'algunes de les llegendes que publicarà en l'etapa adulta i viu la ruralitat en primera persona, fet que li permetrà retratar amb precisió la realitat costumista mallorquina. Pere Josep Alcover, l'oncle del futur filòleg, és per Francesc de B. Moll (1962) la persona que exerceix una més gran influència sobre l'infant Alcover. L'oncle era un home lletrut, glosador i tradicionalista; va ser ell qui va inculcar-li el fervor religiós i l'interès per la glosa. Amb 15 anys va ingressar al seminari de Palma de Mallorca. Al seminari es va donar a conèixer com un integrista intransigent i va començar a desenvolupar la seva vocació, tot i que en aquell moment produïa textos molt polèmics⁵ en contra del liberalisme i escrivia sempre en castellà. Francesc de B. Moll

⁵ De fet, tal i com assenyala Francesc de B. Moll (1962), Alcover serà polèmic fins al moment de la seva mort. La seva manera d'escriure, punyent, crua i molt directa, provocarà fins al final dels seus dies que alguns el considerin un bon home i d'altres, en canvi, el vegin simplement com un pagesot menyspreable.

(1962) pensa que Alcover escrivia en castellà perquè «era la moda escriure-hi i perquè tota la formació escolar era castellana» (p. 33). El canvi de llengua no es va produir fins l'estiu de 1879, quan després d'uns intercanvis amb el futur bisbe Josep Miralles, aquest darrer acaba convencent-lo perquè utilitzi el mallorquí per les obres literàries.

Massot (1985) remarca que el canvi lingüístic esdevé per Alcover una convicció, i passa de produir en castellà a declarar-se un malalt del mallorquí, de tanta estima com té per la seva llengua, en una carta a Marià Aguiló l'any 1883. A més a més, la llengua i els seus orígens humils el duen a interessar-se per la literatura popular i la llengua més lligada a la tradició rural. Tot plegat ho recull en diverses publicacions en revistes i, més tard, en la publicació de *Contarelles* i *Aplec de Rondaies Mallorquines*.

El 1886 és ordenat sacerdot i dos anys més tard comença a impartir classes com a professor a Seminari. Continua fent carrera fins a ser nomenat vicari general l'any 1898 i, finalment, canonge magistral l'any 1905. Aquest nou càrrec li permet fer molta xarxa i és, de fet, un dels factors que li esdevé més favorable a l'hora d'emprendre el projecte del *Diccionari Català-Valencià-Balear*. El projecte és sostingut, en part, per la comunitat religiosa de l'illa, que hi contribueix activament amb nombroses col·laboracions de clergues illencs. La remor del projecte d'un diccionari com el que pretenia fer Alcover travessa per mar fins a la península, i comencen a aparèixer col·laboradors d'arreu dels Països Catalans. Entre 1902 i 1906 Mossèn Alcover gaudeix d'una època d'ascensió, cada vegada és més extensa i ferma la consolidació del *Diccionari*. Van ser uns anys moguts, on l'autor combinava les obligacions de Vicari General amb l'entrega en cos i ànima al diccionari; va fer més «eixides filològiques» i va moure's molt a Barcelona i València per fer-hi conferències i reforçar vincles i contactes peninsulars.

L'any 1906 Alcover tingué un paper molt rellevant com a organitzador i principal promotor del *I Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, que va dur a terres catalanes alguns dels millors romanistes europeus i va forçar a filòlegs com Alcover a posar-se al dia per poder estar al nivell que requeria el congrés. Cinc anys més tard es constitueix la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i escullen Alcover com a president de la secció. Mentre era president, i compartia secció amb Pompeu Fabra, es va publicar la normativa de 1913. El mallorquí no era gaire partidari d'alguns dels criteris que s'havien utilitzat en la primera proposta de codificació catalana oficial però, tot i això, es mostra disposat a acceptar la nova normativa per tal de garantir una unificació lingüística als Països Catalans. El seu caràcter esquerp, però, i les desavinences amb Puig

i Cadafalch; el successor del difunt Prat de la Riba com a president de la Mancomunitat, el portaran a enfrontaments i acabarà abandonant la institució.⁶ Publicarà un primer manifest molt violent l'any 1918 i el seguiran quatre manifestos més on va recollir insults, queixes i desacords amb un to molt agressiu.

El trencament directe amb l'IEC el va dur a retornar a l'ortografia anterior a la codificació de 1913. Aquesta ruptura, a més, va apropar-lo al règim polític vigent i a partir de 1920, aconsellat pel seu germà gran, començà a rebre una subvenció anual que li va permetre poder continuar el projecte del diccionari. Un cop va desaparèixer la subvenció, però, i havent sembrat molt males relacions amb el Principat, Alcover es va veure obligat a endeutar-se per poder finalitzar el seu projecte.

L'any 1926 es reconcilià amb Pompeu Fabra, i ho va fer precisament a partir d'una disculpa glosada:⁷ «Te n'he fetes; me n'has fetes: / Podem dir que estam cabals» (cit. Janer Manila 2005: 154. Citat per Gelabert, 2009, p. 97). Dos anys després de la reconciliació, arran del desengany de no entrar a formar part de l'Acadèmia Espanyola, la salut d'Alcover va debilitar-se i va haver de baixar el seu ritme de producció filològica. Tot i això, va poder veure publicat el primer volum del seu estimat *Diccionari* abans de morir l'any 1932 a Palma de Mallorca. A partir de la seva mort, Moll va assumir les posteriors publicacions del diccionari i, amb el consentiment del seu mestre, va començar a publicar seguint la normativa fabriana.

1.2. La seva gran obra: *El Diccionari català-valencià-balear*

⁶ Per entendre exactament quins conflictes es van generar dins de la Secció Filològica, vegeu *Un home combat* (1962) p. 104-113 i p. 161-228. Es considera oportú destacar, però, tres episodis importants pel que fa als conflictes de la secció: el trasllat de la calaixera d'Alcover a Barcelona, l'aprovació de les normes en algunes sessions on Alcover (en aquell moment president de la secció) no hi era present i, per últim, la mort d'Enric Prat de la Riba l'any 1917, que era el moderador i probablement l'única persona que sabia com tractar Antoni M. Alcover.

⁷ A partir de la biografia d'Alcover podem comprovar que la cultura i la llengua popular va ser un dels grans pilars de la vida del filòleg. Tant la glosa com la rondalla foren la font dels seus recursos lingüístics i formaren part dels moments més importants de la seva vida. M. Magdalena Gelabert (2009) subratlla que l'interès pel glosat a Alcover se li desperta ja de nin pel contacte que tenia amb els glosadors del poble i amb el seu oncle, també glosador. La glosa acompanyà Alcover tota la vida: des del seminari escriví gloses, amb el seu mestre Tomàs Forteza compartien aspectes de glosa i fins i tot s'endú l'any 1904 un dels millors glosadors del moment, l'amo Antoni Vicenç Sant Andreu de Son Garbeta, a participar als Jocs Florals de Barcelona, on va guanyar un accèssit. Per tant, no és d'estranyar que en un moment important com la reconciliació amb Fabra, Alcover utilitzi la glosa per expressar-se. La glosa era, de fet, el canal amb el qual s'expressava amb més naturalitat.

Si Antoni M. Alcover resulta un personatge cabdal de la història de la llengua i la literatura catalana és fonamentalment pels seus dos projectes vitals: *L'aplec de rondaies mallorquines* i el *Diccionari català-valencià-balear*. Dos projectes de gran envergadura i que, de fet, l'un beu directament de l'altre. Durant els primers anys de recollició de rondalles, quan Alcover era encara un jove seminarista poc reconegut, comença a enamorar-se de la llengua mallorquina i col·lecciona expressions genuïnes i mots interessants amb cada contada de rondalla. Els contadors, per tant, li proporcionen material rondallístic, però també lingüístic. De mica en mica, l'afició d'observar i anotar vocabulari popular deriva en una primera idea, encara molt verda: fer un diccionari mallorquí més extens que no pas els que s'havien publicat fins al moment.

L'empescada d'Alcover agafa forma el 6 de maig de 1900, quan, sota el càrrec de Vicari General, convoca una primera reunió amb capellans i altres eclesiàstics.⁸ Aquell mateix estiu Alcover fa un primer viatge al Principat i a la Catalunya del Nord, on comença a captar mots i també col·laboradors. Retornat a l'illa, redacta al mes de novembre la *Lletra de convit*, on explica el projecte i què l'ha motivat a engegar-lo i, a més a més, dona instruccions a tots els col·laboradors sobre com caldrà procedir per a documentar tota la riquesa lèxica.

És important remarcar que Alcover presenta en tot moment una visió unitària de la llengua i defensa la necessitat de crear una obra que ho englobi absolutament tot: mots del Principat, mots del Rosselló, mots de ses Illes, mots de València, mots en català antic, mots en català modern, etc. Alcover és conscient que cal fer una obra d'abast totalitari, per això divulga la *Lletra de convit* per tot el territori, realitza més viatges i, un any més tard, comença el *Botlletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, una publicació regular on s'hi recullen els avenços fets per a la confecció del diccionari, així com tot allò que tingui relació amb la llengua catalana.

Després d'organitzar el I Congrés de la Llengua catalana i aconseguir un èxit rotund, Mossèn Alcover s'incorpora l'any 1911 a l'IEC com a president de la Secció Filològica. D'alguna manera, el projecte iniciat pel mallorquí queda emparat per la institució, que li oferirà recursos per tirar-lo endavant. La fractura amb l'IEC provoca que la publicació del primer fascicle del diccionari finalment sigui l'any 1926, tot i que la disposició del

⁸ Francesc de B. Moll a *Un home de combat* (1962) destaca que capellans i eclesiàstics constituïen a l'època el gran grup d'intel·lectuals cultes i de bona posició.

públic va ser molt menys entusiasta que la que presentava tot el domini lingüístic l'any 1901. En part, la poca subscripció als fascicles va deure's al fet que la magnitud de l'obra i l'escassetat de recursos no oferien garanties de poder acabar totes les publicacions, i, d'altra banda, l'ortografia alcoveriana es contraposava a la de l'IEC, ara ja triomfant arreu.

Les poques subscripcions van portar Alcover a buscar recursos arreu, però finalment va veure's obligat a endeutar-se per poder veure el seu projecte de vida fet realitat.

1.3. El projecte rondallístic

A Alcover se li despertà ben aviat l'interès per la cultura popular mallorquina. M. Magdalena Gelabert ressegueix els primers passos d'incursió d'Alcover a la rondallística, que van de la mà amb la incursió al món de la glosa. Segons Gelabert (2009), les primeres aproximacions d'Alcover consistiren en «recopilar materials diversos que publicava a les revistes de l'època. La rondalla “Es jai de sa barraqueta”, fou la primera i aparegué publicada al número 76 de *L'Ignorància*, l'any 1880» (pàg. 94). Josep Massot (1895) també afirma que l'interès d'Alcover per la tradició popular s'inicia durant els anys de seminari, de fet, el primer reducte d'interès folklòric el trobem l'any 1879, quan comença a escriure narracions de costums, tot i que encara a partir de la llengua castellana. D'entrada, Alcover pren com a model els contes de Trueba, contes costumistes amb una llengua escrita popular i propera a l'oralitat. Alcover intenta reproduir aquest mateix model per explicar la realitat mallorquina, i és Josep Miralles qui li fa veure que per plasmar la realitat mallorquina als contes cal que escrigui en mallorquí. L'interès del jove seminarista és cada vegada més alt i comença a passar-se els estius tot recollint rondalles però, sobretot, glosades i cançons populars. Tot plegat ho recull en un primer volum que va publicar el 1885: *Contarelles d'en Jordi d'es Recó*, el pròleg del qual va ser escrit pel seu mestre; Tomàs Forteza.

L'estudi de rondalles real d'Alcover, però, es desplega l'estiu del 1889. Alcover era sacerdot des de 1886 i professor al Seminari des de 1888, l'estiu de 1889 aprofita les vacances per recollir rondalles, primer per pur interès, però més tard es va convertir en una «autèntica obsessió» (Massot, 1985, p. 79). És interessant llegir el pròleg de la

primera edició de l'Aplec de Rondaies, feta pel mateix autor, on explica quan, com i per què es decideix a reunir rondalles:

Quan vaig concebre l'idea de fer un llibre just de rondaies populars mallorquines va esser l'estiu de 1889. Compatit de veure com de dia en dia s'anaven perdent i oblidant, i les havien arraconades casi de tot per altres distraccions, no tan inofensives, xalestes i casolanes, però sí més toixarrudes, insubstancials i sospitoses, i fins i tot dissolvents, me va venir l'idea d'entretenir-me durant les vacances de càtedra, i com a devertiment d'altres feines més sagrades i feixugues, replegant aquestes produccions del fecundíssim ingeni popular, i publicar-ne un llibre, com en tengués que em bastassen. Vaig posar fil a la 'gulla fent contar a mons pares, germans i missatges de ca-nostra i a tots els amics i coneguts les que sabien; i vaig anar entresentint-me de les persones que tenien fama de destres en matèria de rondaies, les vaig fer de veure, i avui una i demà l'altra, me contaren les que varen recordar. (Alcover, Antoni M., Aplec de Rondaies I, 1915 (2a ed.), p. 9. Citat per Massot, 1985, p. 79)

Entre el 1890 i 1891 aparegueren set rondalles alcoverianes a la revista *El Eco de Santuario*, el 1893 dues més van ser publicades al *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana* i l'any 1894 van arribar a Barcelona, amb publicacions a *Missatger del Sagrat Cor de Jesús* i *La Tradició catalana*. Des de 1892, algunes ofertes van anar a parar sobre la taula d'Alcover per fer-ne una primera edició, però no va ser fins el novembre de 1896 que va sortir del forn la primera edició del primer tom de rondalles.

La primera publicació de les rondalles de Jordi d'Es Racó va ser un gran èxit i a partir d'aquí el projecte agafa molta embranzida. Succeiran la primera edició noves edicions i més toms de rondalles que no es deixaran de publicar fins i tot després de la mort d'Alcover, quan van seguir sortint a la llum les rondalles que havia deixat escrites a partir de les seves notes. En total s'han arribat a publicar fins a 24 volums de rondalles que, encara a dia d'avui, es troben a moltíssimes de les llars mallorquines.

2. L'INTERÈS EUROPEU PER LA RONDALLÍSTICA I EL MÓN DEL FOLKLORE

Si en l'apartat anterior destacàvem la importància de conèixer la figura de mossèn Alcover per comprendre la seva obra, en aquest apartat ens fixem en el món de les rondalles. Per entendre, també, l'obra alcoveriana i com de trascendental ha resultat ser, ens cal prendre perspectiva i veure què són les rondalles, quins estudiosos se n'han interessat i en quin moment desperten l'interès als erudits d'arreu d'Europa.

D'entrada, deixem clars un parell de conceptes que ens seran importants al llarg d'aquest apartat: *rondalla* i *rondallística*. El DIEC2 defineix el mot *rondalla* com una 'Narració generalment breu, popular, sovint de transmissió oral, de caràcter fantàstic, llegendari o amb elements reals, destinada especialment a l'entreteniment dels infants' (DIEC2, s.v. rondalla). El mot *rondallística* apareix al DIEC2 amb diferents accepcions dins de la mateixa entrada, però, en aquest apartat, ens interessa la tercera accepció, que defineix el concepte de la següent manera: 'Estudi de les rondalles' (DIEC2, s.v. rondallística).

1.1. El Romanticisme com a moment de màxim interès

L'interès literari per la cultura popular es desperta a partir d'un moviment literari que penetra amb força a Alemanya: el Romanticisme. Aquest nou moviment, entre altres aspectes, es caracteritza per la fascinació que presenta envers la tradició i la cultura popular pròpies de cada regió. És el moviment romàntic qui fundà el concepte «ànima nacional», entès com una essència particular de cada poble que es manifesta a partir de les festivitats i tradicions, les llegendes, els balls tradicionals, les cançons i tot allò que s'ha transmès de pares a fills de manera hereditària i natural.

En aquest sentit, el Romanticisme és també l'època dels nacionalismes, doncs s'entén que per cada ànima cal també una nació. Serà una època de moltes independències i serà un moment on també ressorgirà l'interès per les llengües vernacles. El català agafarà embranzida i rebrà per primera vegada estudis de grans romanistes europeus, que no

només mencionaran el català, sinó que el situaran al costat de les llengües europees més poderoses del moment.⁹

Per tot plegat, el Romanticisme fou el caldo de cultiu ideal pel sorgiment d'estudis arreu d'Europa sobre el folklore i la llengua. I, seguint aquesta tendència, la literatura catalana no es va quedar enrere i va eclosionar, gairebé de cop i volta, amb un interès general per recopilar cançons, glosades, rondalles i llegendes.

1.1.1. Els germans Grimm: Rondallaires i rondallistes

D'entrada, no es poden passar per alt dues figures que van resultar esdevenir uns pioners rondallaires, uns germans que van obrir camí i van aconseguir plantar una llavor que brotaria poc temps més tard arreu d'Europa; els germans Grimm. Jacob Ludwig Karl Grimm (1785-1863) i Wilhelm Karl Grimm (1786-1859), coneguts arreu com «Els germans Grimm», van ser els precursors pel que fa a la recollida de contes tradicionals. A partir del darrer quart del segle XVIII es comença a desenvolupar un interès històric per la literatura popular, un interès que rau en els testimonis autèntics, aquells que podien oferir una versió pura de les històries tradicionals del país nòrdic. A mitjans del segle XVIII ja havien començat a publicar-se els primers aplecs de contes en alemany, tot i que eren, en realitat, traduccions de contes de fades francesos.

Els qui posaren la primera pedra per a la recollida extensa i autòctona dels contes alemanys van ser els germans Grimm. Jacob i Wilhelm Karl Grimm esdevenen uns apassionats del folklore després d'haver establert contacte amb Clemens Brentano (1778-1842) i Achim von Arnim (1781-1831), dos poetes que van iniciar un recull de cançons populars. Va ser a partir del seu exemple i de l'ajuda que els van prestar a l'hora de recollir tot el material, que els germans Grimm van rebre l'estímul necessari per emprendre el seu projecte rondallístic. Els primers contes recollits pels Grimm daten de 1807, però fins l'any 1809 no van tenir la intenció d'editar un llibre de contes propi.

⁹ Tota aquesta informació s'ha extret dels apunts de dues assignatures cursades a quart curs. D'una banda, l'assignatura *Literatura catalana: Il·lustració i Romanticisme*, cursada amb el Dr. Pep Valsalobre com a professor, i, d'altra banda, l'assignatura *Història del català contemporani*, cursada amb el Dr. Narcís Iglesias com a professor.

Els germans Grimm, però, no només van ser els primers rondallaires alemanys, sinó que també van ser els primers en teoritzar el món de les rondalles i fer-ne un plantejament global, més enllà de les fronteres lingüístiques i culturals del país. Per primera vegada, aquests dos germans plantegen la teoria indoeuropea, coneguda habitualment des de l'àmbit lingüístic, però aplicada a les narracions orals tradicionals. Els Grimm defensen que, igual com es planteja que tots els pobles indoeuropeus provenen d'una llengua comuna que ha divergit en evolucions particulars, les rondalles de cada poble provenen, també, d'un mite compartit entre tots els indoeuropeus.

Tot i això, Josep Temporal (1998) destaca que els va faltar argumentació i que tot plegat va quedar més aviat com una formulació genèrica, no com una opinió ben fonamentada. A més a més, Temporal (1998) també assenyala que el seu plantejament rondallístic era explicat a partir de la casualística, és a dir, d'una sèrie de coincidències accidentals, i aquesta teoria tampoc va arribar a ser mai estructurada o desenvolupada. L'únic que teoritzarà les argumentacions que enceten els Grimm és F. Max Müller l'any 1856, que recull i amplia el seu plantejament amb el nom de *Teoria mítica* i arribarà a tenir un bon grapat de seguidors arreu d'Europa.

1.1.1.1. Andrew Lang i la seva alternativa a la *Teoria mítica*

En contraposició amb les idees alemanyes dels Grimm i Müller, Andrew Lang presenta una nova teoria que xoca frontalment amb la *Teoria mítica*. Si els uns defensen l'anterioritat del mite respecte de la rondalla, a la qual consideren, de fet, la derivació del primer, Lang defensa que les rondalles neixen de manera poligenèsica, és a dir, en simultaneïtat i de forma independent en diferents territoris i cultures. Aquesta nova teoria se sustenta sobre la idea de la homogeneïtat psicològica humana, una homogeneïtat que explicaria la simultània aparició de les rondalles i la compartició dels principals aspectes argumentals entre narracions de cultures poc o gens properes. Lang comprova que les rondalles es troben també en pobles no indoeuropeus i proposa sortir de la concepció indoeuropea per anar cap a una visió encara més àmplia i global.

1.2. L'interès rondallístic als Països catalans

Pel que fa a la rondallística en català, Josep Temporal (1998) apunta que l'interès per a la recopilació folklòrica neix en un moment clau per a la societat de l'època: el traspàs de població rural cap als nuclis urbans, és a dir, l'abandonament irreversible de costums i trets particulars de la tradició rural regional. Ja hem vist, de fet, com el mateix Alcover admet que allò que el du a recopilar les rondalles és precisament el fet de veure-les desaparèixer dia a dia.

Així mateix, es considera que la realitat i la història nacional de l'època va ser també un component clau a l'hora de despertar l'interès dels rondallistes:

«La veritat és que els estudis de folklore tenen un lloc d'honor als països on viuen pobles oprimits i on es trepitgen les tradicions nacionals. N'hi hauria prou amb l'exemple actual [1923] de Catalunya [...]» (Raffaella Corso. Citat per Temporal, 2008, p. 30)

Així doncs, l'interès per a la recopilació de rondalles en llengua catalana esclatarà a finals del s.XIX i, per més que ho farà de forma tardana, seguirà l'evolució de les literatures europees més precoces i passarà d'un interès romàntic en la recopilació fins a un interès positivista. Abans d'aquest gran esclat, però, és necessari destacar l'obra *Rondalla de rondalles*, atribuïda a Lluís Galiana. Carles Ros és el responsable de donar a conèixer i publicar aquesta obra que procura fer un recopilatori de refranys i frases fetes i col·locar-les a dins d'una trama argumental. Galiana supera de bon tros les expectatives i va molt més enllà que els models als quals es disposa a imitar: Quevedo i Don Diego Torres. A diferència dels seus referents, Galiana aconsegueix que l'obra segueixi un fil narratiu que no desapareix entre tota la fraseologia. Pel que fa a les generacions romàntiques del s.XIX, Manuel Milà i Fontanals n'esdevé el principal representant amb la publicació *Observaciones sobre la poesía popular, con muestras de romances inéditos* l'any 1835, publicació que inclou els «Cuentos infantiles (rondalles) en Cataluña».

Amb la generació inclosa dins del moviment de la Renaixença,¹⁰ destaca el nom de Francesc Maspons i Labrós, que publica tres sèries de *Lo Rondallayre* (1871, 1872 i 1874), que comença a apropar-se més cap a la intenció positivista i procura mantenir un

¹⁰ S'entén el concepte "Renaixença" tal i com el defensa el Dr. Albert Rossich: com un moviment cultural que es desenvolupa a partir de l'espurna iniciada pels Jocs Florals de l'any 1859. Per tant, no es considera que la publicació de l'any 1835 de Manuel Milà i Fontanals formi part de la Renaixença.

nivell alt de fidelitat a les narracions. Per bé que podríem destacar molts noms, el següent autor que farà una obra de qualitat i obtindrà un cert reconeixement del públic és Antoni Maria Alcover, amb la publicació de rondalles que ens ocupa. És a partir d'aquest moment que l'estudi de les rondalles inicia el seu moment més àlgid i es produeixen nombroses recolliments arreu dels Països catalans a principis del segle XX: Horace Chauvet recull els contes del Rosselló l'any 1899, Esteve Casaponce recull els contes del Vallespir el 1907, Valeri Serra i Boldú comença amb les seves publicacions el 1922, Joan Amades començarà a publicar entre els anys 1948 i 1949, Enric Valor publica a partir de 1950 un recull de rondalles valencianes, etc.

1.2. Tipologies de les rondalles

Si fins ara ens hem centrat en l'època romàntica i el despertar de l'interès per les rondalles, posem ara el focus sobre els grans teòrics de les rondalles, és a dir, sobre els grans rondallistes. En aquesta ocasió deixarem distància amb els recolliments de rondalles com Alcover, Maspons, Amades o els germans Grimm, i ens fixarem en aquells que van teoritzar les interrelacions existents entre les històries orals folklòriques de cultures ben diverses arreu d'Europa i arreu del món. Si bé ja hem esmentat a Lang o Müller pel que fa a la qüestió de l'origen de les rondalles, endinsem-nos ara en els grans noms que han suposat un abans i un després en la rondallística mundial, europea i catalana.

1.2.1. El model Aarne-Thompson-Uther

Tal i com apunta Josep Temporal (1998), els germans Grimm, Lang i fins i tot Voltaire, ja havien percebut semblances entre les rondalles de diferents cultures i n'havien pogut establir algunes correlacions argumentals soltes. Serà l'Escola finlandesa, impulsada per Julius i Kaarle Krohn, qui adoptarà un nou punt respecte la teorització de la rondalla i procurarà establir un mètode que relacioni les rondalles amb la seva cronologia i la seva situació geogràfica. L'Escola finlandesa proposa un nou model que pretén recollir múltiples versions d'una mateixa rondalla, trossejar l'argument per separar-ne els elements i aleshores establir-ne la versió primitiva i separar-ne la resta de variacions.

Les correlacions argumentals entre rondalles de cultures i llengües completament diferents, van ser ordenades en una classificació ideada pel finès Antti Amatus Aarne. L'objectiu d'Aarne era, de fet, aconseguir una ordenació de totes les rondalles que fos universal i vàlida arreu. Aarne pren com a base les rondalles recollides pels Germans Grimm i n'analitza els punts en comú amb les rondalles fineses. D'aquesta manera estableix un esquelet argumental inalterable en les rondalles, a partir del qual n'estudia i en compara les variacions. Una mica igual com li va passar a Propp, Aarne, que va publicar la seva proposta l'any 1910, no va convertir-se en una icona fins que l'anglès Steven Thompson no va traduir la seva obra a la llengua anglesa l'any 1928. Thompson, però, no es limita a la traducció de l'obra d'Aarne, sinó que la completa, en millora alguns aspectes tècnics i hi introdueix rondalles provinents d'altres zones europees i asiàtiques, especialment de l'Índia. Ho fa en dues ocasions, l'any 1928 i l'any 1960. És ell, també, qui en fa la configuració numèrica definitiva.

D'entrada, Aarne i Thompson articulen tota la seva argumentació a partir d'una convicció: totes les versions de les rondalles comparteixen un mateix arquetip, una mateixa versió primitiva a partir de la qual s'haurien desenvolupat totes les divergències i diversitat de versions.¹¹ Per establir l'arquetip, creen un sistema d'identificació de *motius*. Per ambdós teòrics el motiu és una peça de l'argument, una acció, que pot ser, o no, compartida entre diferents narracions. A còpia de desgranar totes les narracions recollides en motius, els dos autors aconsegueixen identificar quins d'aquests són inalterables, és a dir, compartits en totes les narracions, i quins, en canvi, són un més a més, un afegit que no forma part de l'estructura bàsica de la rondalla.

Els darrers canvis en aquesta classificació va aportar-los Hans-Jörg Uther l'any 2004 amb la publicació de *The types of International Folktales*. Al pròleg, Uther deixa clar que la seva intenció és presentar un model reformulat i millorat, el model ATU (de Aarne, Thompson i Uther), i expressa la seva voluntat d'intentar suplir totes les mancances que la crítica ha assenyalat sobre l'antic model Aarne-Thompson. Se centra en la millora de deu punts que han estat, segons Uther (2004), els més assenyalats per la crítica. Una de les grans victòries d'aquesta nova versió és que aconsegueix afegir molta més varietat geogràfica de rondalles; inclou, per exemple, rondalles de regions com el País Basc, que

¹¹ L'escola finlandesa planteja una nova teoria pel que fa a l'origen de les rondalles. Es mantenen en la monogènesi de Müller però hi afegixen el component geogràfic: cada rondalla va ser creada a un punt geogràfic diferent, a partir del qual es va anar expandint i variant.

no havien estat contemplades fins al moment; rondalles de països europeus com Dinamarca o Rússia, que no apareixien a les edicions anteriors, i també va força més enllà a escala mundial i recull rondalles del continent africà, americà i asiàtic.

1.2.1.1. La implementació del model a Catalunya

El model Aarne-Thompson va córrer com la pólvora i de seguida van començar-se a fer ordenacions de rondalles regionals, que permetien una més profunda concentració en les rondalles d'una cultura i llengua particular. A Catalunya la instauració del model va començar amb l'interès del folklorista alemany Walter Anderson, que després de contactar amb Joan Amades, van començar a ordenar les rondalles catalanes. Amb la mort de tots dos, però, la catalogació va quedar interrompuda. Anys més tard, Grimalt començarà una tesi doctoral amb la qual procurarà ordenar seguint el model AT les rondalles alcoverianes, i Josep M. Pujol serà qui acabarà l'ordenació de les rondalles catalanes juntament amb la seva deixeble Carme Oriol.

1.2.1.2. El cas d'«En Tinyoset»

Seguint el model ATU, «En Tinyoset» és classificada com una rondalla del tipus 314, que du com a títol genèric «The young transformed to a horse» o «Goldener».

Així és com Uther (2004), partint del treball de Thompson i Aarne, defineix l'argument d'aquest tipus de rondalles:

Introductory episodes:

A boy voluntarily becomes a servant in a demon's house. The demon orders him to care for two (groups of) animals, to feed the one and neglect the other. The boy does not follow these instructions and thus makes friends with the abused animal (magic horse). Against the prohibition of the demon, he enters a certain chamber. As a mark of disobedience his hair turns gold. The boy and the magic horse escape from the demon by a magic flight.

Main part:

The youth covers his golden hair, pretending to be a scaldhead, and takes service in the king's court as a gardener. But the youngest princess sees him in his true form (as a golden-haired knight who destroys and restores the garden three times). She falls in love with the Goldener and chooses him as her husband by throwing a golden apple to him. They marry but the angry king banishes the couple to a shabby lodging.

The king demands the help of his sons-in-law. Goldener has only a poor kit and is mocked. With the help of his magic horse he achieves various heroic deeds: He obtains the magic remedy for the king who had grown blind, kills a dragon, defeats a foreign army three times in disguise. He is wounded and bandaged by the king. Three times he withdraws and is mocked as a fool.

Goldener's identity is revealed and his true status is recognized. The horse asks to be decapitated and becomes a prince. (p. 198-199)

Josep A. Grimalt i Jaume Guiscafrè remarquen el nombre de tipus d'aquesta rondalla en l'edició comentada de l'Aplec, i hi afegeixen, també un llistat de motius que la defineixen:¹²

- G462 Persona que fa de servent a casa de l'ogre (o de la bruixa).
- F94 Escales cap a un món subterrani.¹³
- C611 La cambra prohibida. Una persona pot entrar a totes les cambres excepte una.
- cf. B316 Cavalls que pateixen. L'ogre ordena a l'heroi que alimenti i cuidi algun cavall i que descuidi i no alimenti algun altre cavall.
- B391 Animal agraït per haver rebut menjar.
- B501 L'animal dona una part del seu cos perquè l'heroi pugui demanar la seva ajuda.
- D672 Lluita d'obstacles. Els fugitius llancen objectes enrere que màgicament es converteixen en obstacles en el camí dels perseguïdors.

¹² S'ha optat per seguir amb el sistema implementat per Grimalt i Guiscafrè, que utilitzen els següents codis: *cf.* per fer referència a que no es presenta el motiu amb exactitud, sinó que hi ha certa variació; *Lta.* per notificar que són motius que no apareixen a la versió publicada, sinó en algunes de les notes d'Alcover guardades en una de les seves llibretes.

¹³ No acabo d'entendre per què inclouen aquest motiu. A la rondalla hi apareix una escala de caragol que condueix el protagonista a la part subterrània de la casa de la senyora que el lloga per criat, ara bé, no considero que aquest episodi es pugui relacionar amb el concepte «lower world» de Thompson. Especialment perquè el protagonista en un principi no detecta res estrany al lloc, per tant la baixada no el porta a un espai aparentment molt diferenciat ni que li pugui generar un canvi emocional, més aviat resulta ser la major part de la casa: allà on cuina, allà on fa neteja, allà on hi té el rebost, etc.

- B401 Cavall ajudador.
- F555.1 Els cabells del jove es converteixen en daurats.
- T91.6.4 La princesa s'enamora d'un noi de classe baixa.
- H316.3 El llançament d'una pilota indica la tria de la princesa.
- R225 La fugida.
- cf. R222 El cavaller desconegut guanya un torneig i ningú sap qui és
- D1500.1.33.1.2 Curació màgica a partir de beure llet d'una lleona.
- H1241 Una sèrie de cerques. Una cerca pot ser assolida quan la segona és acabada, etc.
- H80 Identificació a partir d'objectes que fan de testimonis
- K1932 Els impostors clamen una recompensa que s'ha guanyat l'heroi en realitat
- Q112.0.1 S'atorga el regne com a recompensa.
- D1081 Espasa màgica.
- D1400.1.4.1 La guerra és guanyada gràcies a una espasa màgica.

1.2.1. Vladimir Propp

Per bé que Propp no acceptava de bon grat que se'l posés dins del sac dels formalistes russos, avui en dia es fa difícil trobar algú que no el relacioni amb aquesta etiqueta. Maldament que no comparteixi molts dels punts de l'ideari formalista rus, és innegable que Propp fa un estudi del folklore científic, intentant aplicar els mecanismes morfològics a la literatura popular. És així com concep l'obra *Morfologia de la rondalla*,¹⁴ que pretén esdevenir una mena de sintaxi pel gènere rondallístic. Propp aconsegueix trobar 31 *funcions*, és a dir, accions del personatge definides des del punt de vista de la seva significació en el desenvolupament de la intriga, que conformen la base d'absolutament totes les rondalles meravelloses.¹⁵

Propp diferencia entre motius i funcions, entenent els *motius* com l'aplicació directa i concreta de la funció en cada una de les rondalles. D'aquesta manera, Propp estableix una

¹⁴ Josep Temporal (1998) destaca que Vladimir Propp en realitat titula l'obra *Morfologia de la rondalla meravellosa* i no *Morfologia de la rondalla*, un matís molt important i que reivindica en les noves edicions de l'obra.

¹⁵ Aquí em cal ressaltar el paper de l'assignatura de Teoria de la literatura, cursada al primer curs de carrera amb el Dr. Jordi Sala. Va ser en aquesta assignatura que vaig descobrir Propp i la seva teoria literària.

funció general i compartida i una sèrie de motius específics que permeten identificar les variants. Al mateix temps, també és Propp qui designa els personatges tipus que apareixen a totes les rondalles.

Segons Propp, aquestes 31 funcions són les següents:

D – Primera funció del donador: L'heroi passa una prova que el converteix en apte per rebre l'auxiliar màgic.	α – Situació inicial
E – Reacció de l'heroi: L'heroi reacciona a les proposicions del donador (compleix la prova).	β – Allunyament: un dels membres de la família se'n va de casa
F – Recepció de l'objecte màgic: Es posa l'objecte màgic a disposició de l'heroi.	γ – Prohibició o ordre: A l'heroi se li estableix una prohibició o una ordre
G – Desplaçament: Es fa un viatge on l'heroi és guiat o transportat fins al lloc on es torba l'objecte de la seva recerca.	δ – Transgressió: Es transgredeix la instrucció donada
H – Combat: L'heroi i l'agressor s'enfronten a un combat.	ξ – Interrogació: L'agressor mira d'obtenir informació
I – Senyal: L'heroi rep un senyal.	ζ – Informació: L'agressor rep informació sobre la seva víctima
J – Victòria: L'agressor és vençut.	η – Engany: L'agressor intenta enganyar la víctima per apoderar-se d'ella o de les seves possessions
K – Reparació: La malifeta inicial (A) és reparada o la mancança (a) és satisfeta.	θ – Complicitat: La víctima és enganyada i ajuda el seu enemic
\downarrow – Retorn: L'heroi retorna.	x – Malifeta prèvia durant el pacte enganyós
Pr – Persecució: L'heroi és perseguit per un perseguidor.	A – Malifeta: L'agressor provoca un perjudici a algun membre de la família
Rs – Salvació: L'heroi no se salva per ell mateix, sinó que algú el socorre.	a – Mancança: Un dels membres de la família necessita o desitja tenir quelcom que li manca.
[En aquest punt poden repetir-se algunes de les funcions ja esmentades, però sempre seguint el mateix ordre amb què s'han presentat]	B – Mediació, moment de transició: La notícia de A o a és divulgada i algú el deixa partir o l'envia a solucionar A
O – Arribada d'incògnit: L'heroi arriba d'incògnit a algun indret.	C – Inici de l'acció contrària: L'heroi cercador decideix actuar o accepta partir

↑ – Partença de l'heroi	Ex – Descoberta: El fals heroi o l'agressor
L – Pretensions fingides: Un fals heroi fa valer unes pretensions fingides.	són desemascarats.
M – Tasca difícil: Algú proposa a l'heroi una tasca difícil.	T – Transfiguració: L'heroi rep una nova aparença.
N – Tasca acomplerta: L'heroi aconsegueix dur a terme la tasca.	U – Càstig: El fals heroi o l'agressor són castigats.
Q – Reconeixement: L'heroi és reconegut.	W ^o – Matrimoni: L'heroi es casa i es converteix en rei

A més a més, Propp assenyala que aquestes 31 funcions es reparteixen de diferent manera entre els personatges, i defineix 7 esferes d'acció:

- L'agressor: l'esfera d'acció d'aquest personatge inclou les funcions A, H i Pr.
- El donant o proveïdor: l'esfera d'acció d'aquest personatge és formada per les funcions D i F.
- L'auxiliar: Dins d'aquesta esfera d'acció hi trobem les funcions G, K, Rs i T.
- La princesa (personatge buscat) i del pare: aquesta esfera d'acció inclou les funcions M, J, Ex, Q, U W.
- El mandatari: l'esfera d'acció d'aquest personatge la conforma la funció B.
- L'heroi: l'esfera d'acció d'aquest personatge la formen les funcions C↑, E, W.
- El fals heroi: les accions que conformen aquesta esfera d'acció són C↑, Eneg. i L.

És important matisar, però, que Propp planteja que les esferes dels personatges poden correspondre's perfectament amb el personatge, pot ser que un sol personatge tingui dues esferes i, per últim, també es pot donar el cas que una sola esfera es reparteixi entre més d'un personatge.

1.2.1.1. El cas d'«En Tinyoset»

Si bé ja s'ha assenyalat que les divisions pel que fa a les esferes d'acció no són completament universals, crec que val la pena remarcar-ho. En el cas concret de la rondalla d'en Tinyoset o en Cabellera d'or, trobem algunes divergències amb el model que planteja Propp. Especialment val la pena remarcar l'esfera d'acció del cavall. Propp

destaca que els animals agraïts, com és el cas del cavall, que agraeix que el protagonista li doni menjar, sovint comencen essent donants, però llavors acaben exercint també d'auxiliars. És indubtable que el cavall de la rondalla acaba esdevenint l'ajudant de l'heroi, alguns cops de forma directa i d'altres de forma indirecta a partir d'una part d'ell mateix: la cua de cavall, part corporal que sacrifica per tal de beneficiar l'heroi.

En el cas concret d'en Tinyoset ens trobaríem les esferes d'acció ocupades pels següents personatges:

Agressor	Donant	Auxiliar	Princesa	Mandatari	Heroi	Fals heroi
Senyora	Corb i cavall	Cavall (cua)	Catalina	Rei	Joanet	Pau i Pere

És important matisar, també, que en el cas de «En Tinyoset» trobem més d'una seqüència, i per tant algunes de les funcions es repeteixen. L'heroi de la rondalla és un heroi buscador; comença l'aventura perquè se'n va a buscar una feina que li pugui suplir les mancances que té vivint amb la família.

Per bé que no es definirà l'estructura completa de la rondalla, sí que es vol remarcar algunes de les funcions que apareixen a la rondalla:¹⁶

$\alpha, \beta^3, \gamma^2, \delta^1, x, a^5, B^3, C, \uparrow, d^7, E^7, F^9 + F^1, G^2, Pr, Rs^2, C\uparrow, D^7, E^7, F^9, G^4, [O, M, N] \times 3$ vegades, Q, Ex, T¹, T², W⁰.

¹⁶ S'ha optat per no presentar l'estructura completa pel fet que hi ha certes funcions que generen dubtes. Per exemple, la funció T, que correspon a l'episodi de la crecuda dels cabells i de la construcció del palau, no respon a l'ordre establert per Propp. En el cas de la rondalla, primer esdevé la transformació i molt més tard el reconeixement. Com aquest cas, hi ha altres funcions que plantegen dubtes i que, per tant, s'ha preferit no establir una estructura fixa, sinó tan sols presentar algunes de les funcions que considero que podem trobar a la rondalla.

3. LES RONDALLES MALLORQUINES

3.1. El seu passat: Antecedents

Antoni M. Alcover no va ser el primer en interessar-se per la recopilació de rondalles. A Mallorca trobem un precedent a Jordi des Racó: Tomàs Aguiló i Cortès (1775-1856), que va publicar *Rondaia de rondaies* l'any 1815.¹⁷

Un altre nom destacable és el de Marià Aguiló i Fuster (1825-1897), el primer gran recopilador de rondalles, també mallorquí, per bé que no va arribar a publicar-les. Jaume Guiscafrè (2008) destaca que el recopilatori inèdit de Marià Aguiló fou el primer dels Països Catalans i, per més inri, és més extens que qualsevol dels reculls publicats al s.XIX. L'extensió arriba fins a la xifra de cent seixanta-nou rondalles recollides que mai no sortiren a la llum perquè, segons ell mateix explica, no va trobar el model lingüístic adequat per a seva escriptura.¹⁸ Guiscafrè (2017) assenyala que, per més que la cronologia bibliogràfica estableix que Milà i Fontanals és el primer estudiós de les rondalles catalanes amb l'obra *Observaciones sobre poesía popular* (1853), el primer compilador és en realitat Marià Aguiló. Segons els seus càlculs, Aguiló començà a interessar-se pel món de la tradició oral quan tan sols tenia setze anys i conclou que es va dedicar a recopilar rondalles populars durant 10 anys, entre el 1854 i el 1864. D'aquesta manera, Aguiló no va esdevenir només un pioner en el marc dels Països Catalans, sinó que, de fet, va avançar-se a moltes altres cultures properes.

El primer contacte entre Marià Aguiló i Alcover, que acabaran essent bons amics, es produeix l'any 1883. No podem dir, doncs, que Aguiló l'inspirés a recollir rondalles perquè Alcover ja havia publicat tres anys abans la seva primera rondalla a *L'Ignorancia*. Tot i això, Jaume Guiscafrè planteja a *El rondallari Aguiló* (2008) que Aguiló va

¹⁷ Per a més informació cal veure l'article de Joan Mas i Vives *L'obra catalana de Tomàs Aguiló i Cortès (1775-1856)* (1992). Joan Mas planteja que encara no hi ha una unanimitat total dels estudiosos a l'hora de constatar si l'obra va ser escrita per Tomàs Aguiló o per Guillem Roca i Seguí (1742-1813).

¹⁸ Aguiló, de fet, redacta un esborrany de carta dirigida a Alcover, per tal de respondre-li una carta del 24 d'agost de 1890, on aprofita per lloar el mallorquí pel model lingüístic: «Volia enviar-li la enhorabona quant vaig veure en el *Eco* sa primera rondalla per lo justa y ben acertada que me sembla sa redacció, cosa que sempre he tengut per molt dificultosa y axo ha estat la causa de no publicar les que arplegui quant era al·lot. L'única satisfacció de ma vellesa es la de veure que tot lo que intentava fer per nostra llengua materna s'ha fet o se farà millor de lo que jo era capaç de ferho y aquesta satisfacció es en doble quant son els mallorquins els qui ho realisan puix molts dels nostros paisans sembla que son mes refrectaris al renexement de la llengua quels castellans matexos» (Massot, 1987, p. 89)

aconsellar Alcover tant pel que fa al tractament del material recollit, com pel que fa a la posterior materialització, és a dir, la manera com Alcover va posar les rondalles per escrit. Guiscafré (2008) també es mostra d'acord amb Ramis (2002), que distingeix l'especial percepció d'influència d'Aguiló en l'obra d'Alcover i, al mateix temps, considera a l'un com el continuador més directe de l'altre.

Encara abans de mossèn Alcover trobem altres autors com Manuel Milà (1818-1884), Francesc Pelai Fernández (1839-1889), o Terenci Thos i Codina (1841-1903). Un antecedent mallorquí indubtable és l'Arxiduc Lluís Salvador, que publica l'any 1885 el que és considerat el primer recull de les Illes Balears: *Rundayes de Mallorca*. Destaca especialment, però, el nom de Francesc Maspons i Labrós (1840-1901). Guiscafré (2012) estableix que la recerca de rondalles de Maspons comença l'any 1865, gairebé al mateix moment que Marià Aguiló dona per conclosa la seva recopilació, i, al contrari que Aguiló, Maspons sí que arriba a publicar les rondalles en diferents tongades. La primera sèrie de *Lo rondallayre* data de l'any 1871, i la seguiran una segona i tercera sèrie els anys 1872 i 1874, respectivament. Onze anys més tard posaria el punt final a la seva obra rondallística amb la publicació de *Cuentos populares catalans*. Ara bé, si Marià Aguiló esdevé una influència sobre Alcover, no podem constatar gaire influència entre l'estil de Maspons i el del mossèn mallorquí, sobretot perquè Maspons utilitza un model lingüístic molt proper a l'oralitat:

Maspons s'hi centra en els elements que són imprescindibles per al desenvolupament de l'acció i no s'hi entreté en els detalls superflus o accessoris. Aquesta economia expressiva, de fet, s'adiu perfectament amb el caràcter de la rondalla oral, que privilegia la narració dels esdeveniments que configuren la faula [...]. Aquest tret distintiu, doncs, [...] posa de manifest que el grau d'intervenció de Maspons sobre els relats que havia recollit és relativament baix, sobretot si el comparem, posem per cas, amb el que revelen les versions d'Antoni M. Alcover, que va ser sempre un narrador exuberant i, fins i tot excessiu. (Guiscafré, 2012, p. 193)

Recollint tots els fils, podem concloure que Alcover no és el primer ni serà tampoc l'últim en fer un gran recull de rondalles. L'interès per la cultura i la literatura popular treu discretament el cap arreu dels Països Catalans i Alcover recull dels autors anteriors l'interès per les rondalles, no en recull, en canvi, el mètode ni l'estic lingüístic. Alcover nodrirà les rondalles amb allò que més domina: la llengua. No seran, per tant, unes rondalles fidels a la versió oral com les de Maspons, sinó que destacaran per l'abundància

de recursos lingüístics incorporats per l'autor en la redacció. Tot i això, manté un estil amb fórmules i assimilacions a l'oralitat.

1.2. El seu present: Impacte des del moment de la primera publicació fins a finals del segle XX

Josep. A. Grimalt (1994) afirma que Alcover escriu les rondalles pensant en uns lectors propers a ell mateix pel que fa a l'època, el lloc i la mentalitat. Segurament per aquest motiu els aplecs de rondalles, publicats en edicions petites de caràcter popular i en alguna ocasió fins i tot en plecs solts de fulls, esdevenen un èxit del moment. Mallorca era encara una societat agrícola i les rondalles narrades per Alcover parlaven de fets i costums de la vida quotidiana. A més a més, la transmissió de les rondalles es feia de forma oral a partir de la lectura de les rondalles en veu alta, ja que l'alfabetisme no s'havia encara consolidat. Aquest fet segurament també apropa el producte literari d'Alcover al públic popular, avesat a sentir contar els rondalles a mares, avis i oncles. I cal tenir en compte, també, l'explícita voluntat d'Alcover d'incloure el major nombre possible de traces d'oralitat en els textos, fet que també en deuria propiciar l'encant a l'hora d'ésser llegides en veu alta.

Caterina Valriu (2018) destaca que les rondalles esdevingueren un èxit des del primer moment i que van passar a formar part del patrimoni literari escrit de les classes populars fins la primera meitat del segle XX, quan amb l'entrada del turisme i el progressiu abandonament del món agrari tota la societat va fer un tomb, també les rondalles d'Alcover. Tot i que semblaven condemnades a desaparèixer amb el nou canvi de realitat social, als anys 60 es produeix un fet inesperat que reviu les rondalles arreu de l'illa: Ràdio Popular de Mallorca decideix radiar les rondalles. Francesc de B. Moll va ser l'encarregat de seleccionar i editar les rondalles per tal que fossin radiades i la proposta va gaudir d'un èxit absolut. Gràcies a aquestes emissions es va donar una nova revifada a l'obra alcoveriana.

La gran repercussió que tingueren les rondalles va ser extensiu a les illes, però no va arribar a tenir un gran transcendència més enllà de les fronteres del mar. És cert que se n'han fet algunes edicions i traduccions, les quals les recull Jaume Guiscafrè en la seva obra *Una biografia de les edicions i les traduccions de l'«Aplec de Rondalles Mallorquines*

d'en Jordi des Racó» (2017), però sempre han estat traduccions parcials. S'han arribat a poder llegir les rondalles en francès, anglès, alemany, rus, japonès, txec, romanès, castellà, etc., però, així i tot, l'èxit de les rondalles ha quedat reduït a l'àmbit illenc. No crec que erri gaire si m'atreveixo a dir que la majoria de població del Principat desconeix o ha sentit poc a parlar de les rondalles d'Antoni M. Alcover.

1.3. El seu futur: Les rondalles avui en dia

Des de 1986, amb la Llei de Normalització Lingüística de les Illes Balears, el català és la llengua de l'escola. Amb l'entrada del català com a llengua vehicular canvia, també, el paper de les rondalles, que passen a esdevenir una gran eina pedagògica per introduir els coneixements de llengua catalana als infants i joves. Les rondalles, per tant, canvien també de paradigma i entren en un àmbit formal: l'àmbit escolar. Segons Caterina Valriu (2018):

L'objectiu no era únicament l'aprenentatge de la llengua, sinó també l'arrelament de l'alumnat a la cultura pròpia, fins aleshores marginada i silenciada en els contextos escolars. És per això que les rondalles mallorquines [...] esdevingueren una peça clau per poder treballar el llenguatge i l'entorn cultural (p. 121).

Aquesta introducció a l'escola ha dut les rondalles alcoverianes a gaudir a dia d'avui d'un munt de materials didàctics creats a partir d'aquestes. Des d'adaptacions literàries a adaptacions teatrals, passant per jocs interactius, itineraris literaris, jocs de taula o continguts audiovisuals que hi remetien. Però, podem dir que les rondalles d'Alcover actualment segueixen vives a Mallorca? Doncs bé, Caterina Valriu (2018) apunta que s'han convertit en un símbol d'identitat mallorquina i que sí, perviuen avui en dia sobretot en contextos escolars o en divulgacions culturals subvencionades. Ara bé, aquesta autora mateixa també admet que, si bé hi ha un gran sentiment d'estima per les rondalles, sovint aquesta percepció identitària és superficial i epidèrmica, perquè no se sustenta en un coneixement real de les rondalles, sinó en la identificació d'alguns motius com els títols, els noms d'alguns personatges destacats, algunes il·lustracions de Moll en l'edició popular, etc.

En aquest mateix sentit, Valriu (2018) recull una reflexió important: no sobreviuen totes les rondalles, sobreviuen les afortunades que han tingut la sort d'ésser més traduïdes, més

afavorides per l'enregistrament radiofònic o que han resultat especialment atractives per algun motiu. En resum, per bé que no podem dir que les rondalles mantinguin la mateixa vitalitat d'anys enrere, cal destacar el mèrit que suposa que, encara avui mateix, els mallorquins reconeixen i s'identifiquen amb les rondalles alcoverianes, un fet que no passa al Principat amb les rondalles d'Amades ni de Verdager ni de cap altre autor.

MARC PRÀCTIC

1. EXTRACCIÓ DE DADES

Des del primer apartat s'ha remarcat que es considera que cal una adaptació de les rondalles. Ara bé, aquesta ferma creença no treu que tocar peces de la prosa d'Alcover no sigui una tasca lleugera. Calia, per tant, aconseguir d'alguna manera dades que recolzessin els canvis que es produiran a l'adaptació i que confirmessin la premissa a partir de la qual s'articula tot el treball: «Els infants parlants de català central d'avui en dia no són capaços d'entendre les rondalles escrites per Antoni M. Alcover».

Així doncs, l'extracció de dades respon a diversos objectius:

- Establir com a certa o falsa la premissa vertebradora del treball.
- Aconseguir definir quins son els principals conflictes lingüístics per, a partir d'aquestes dades, decidir quins canvis es faran a l'adaptació.
- Realitzar la recopilació de dades a partir d'una activitat motivadora, que despertí interès als infants pel món rondallístic i pel món de la llengua.

1.1. Metodologia

1.1.1. Població diana

Realitzar un estudi que inclogui mostres significatives de dades d'infants parlants de català central, resulta un projecte fora de l'abast d'aquest modest treball. És per això, que s'ha centrat l'extracció de dades en un grup reduït provinent d'una zona concreta i fàcilment abordable. D'aquesta manera s'ha assegurat que el nombre de dades extretes resulti significatiu.

En aquest cas, la població diana sobre la qual es basa l'estudi són infants d'entre 8 i 12 anys de que resideixen i estudien als municipis la vall del Ter-Brugent. La vall del Ter-Brugent és dibuixada naturalment pel riu Ter i recull pobles de les comarques del Gironès, la Selva i la Garrotxa. Tot i les divisions administratives, els municipis mantenen uns

vincles forts, deguts, precisament, a la espontaneïtat de relacions establertes a partir de les facilitats proporcionades per la particular geografia de l'indret.¹⁹

S'ha considerat la vall del Ter-Brugent com un espai idoni on recollir-hi dades pel fet que inclou mostres de parlants de català central de tres comarques diferents, però, en canvi, inclou tan sols un total de 6 escoles, xifra que entra dins les possibilitats d'estudi del treball. En finalitzar l'estudi, els centres educatius participants han estat les següents:

- Municipis de Bonmatí i Sant Julià del Llor: Escola Sant Jordi
- Municipi d'Anglès: FEDAC Anglès i Escola Pompeu Fabra
- Municipi de La Cellera de Ter: Escola Joncadella
- Municipi d'Amer: Escola Gaspar de Queralt
- Municipi de Les Planes d'Hostoles: Escola Sant Cristòfol

Es considera oportú mencionar que la posada en pràctica de l'activitat s'ha adequat a la realitat trobada a les aules i que, per tant, l'activitat no ha estat completament homogènia, sinó que ha presentat certes variacions segons el curs dels infants i, sobretot, ha variat en casos puntuals per garantir la inclusió. En total, s'han registrat els següents alumnes participants:²⁰

- 102 alumnes de l'escola FEDAC Anglès
- 96 alumnes de l'escola Joncadella, de La Cellera de Ter
- 32 alumnes de l'escola Sant Cristòfol, de Les Planes d'Hostoles
- 109 alumnes de l'escola Gaspar de Queralt d'Amer
- 41 alumnes de l'escola Sant Jordi de Bonmatí i Sant Julià del Llor
- 173 alumnes de l'escola Pompeu Fabra d'Anglès

1.1.2. Dades: recollecció i tractament

Les dades que es pretenen recollir a partir de les visites escolars són els punts més dificultosos del text per a la comprensió. Per a aconseguir-les, s'ha demanat als infants

¹⁹ Per a més informació vegeu l'explicació que ofereix la plataforma promotora del turisme a Les Planes d'Hostoles: <https://turismelesplanes.cat/vall-ter-brugent/>.

²⁰ L'ordre d'aparició de les escoles s'ha establert seguint l'ordenació temporal de les sessions realitzades a cada centre.

que subratllin en petits fragments de la rondalla tots els mots o expressions que no entenen, que els semblen estranyes o que hi ha alguna cosa que no els quadra.

Tot seguit s'han traspassat totes les intervencions que han fet els infants sobre el text creant una mena de mapa de temperatura.²¹ L'objectiu era reflectir de forma visual quins eren els punts amb més reiteració de dubtes: com més presència hi ha d'un color càlid, més alumnes han declarat tenir dubtes en aquell fragment, mot o expressió concreta del text.

Ha estat a partir del mapa que s'han pogut extreure conclusions de quins aspectes lingüístics de l'escriptura d'Alcover han presentat més incidències, i, al mateix temps, també ha estat a partir d'aquest mapa de calor que s'han ratificat i modificat els criteris per a l'adaptació lingüística.

1.2. La proposta pedagògica

Tradicionalment les rondalles de Mn. Alcover han servit a moltes generacions mallorquines per introduir-se en la lectura. Actualment, però, es fa difícil de creure que un infant que ja domina la pràctica de llegir sigui capaç de demostrar nivells de comprensió lectora adequats pel que fa a la lectura de la rondalla. Encara es fa més difícil pensar, per tant, que un infant de dialectologia no mallorquina pugui ni tan sols captar el significat mínim de l'argument de la rondalla. La proposta pedagògica duta a les escoles busca precisament confirmar aquestes intuïcions i recollir amb certa exactitud quin és el nivell de comprensió del text original i quins punts de la lectura presenten majors dificultats.

La proposta pedagògica té una durada de 90 minuts, i consta amb diverses dinàmiques que, d'una banda, permeten als infants enriquir el seu cabal lèxic i expressiu, així com familiaritzar-se amb noves fórmules verbals i sintàctiques, i, al mateix temps, entrar en contacte amb la cultura popular i generar interès per l'acte de contar. D'altra banda, les dinàmiques proposades permetien poder establir unes conclusions base per elaborar

²¹ Consulteu el mapa a l'annex 3.

l'adaptació de la rondalla, així com una eina de justificació a l'hora de defensar certs canvis lingüístics.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT²²	
2,5 min.	Presentació del projecte i petita introducció del món de la rondalla.
45 min.	Explicació de la rondalla en rotllana. Durant l'explicació s'introduiran mots que poden resultar desconeguts pels alumnes i hauran d'interrompre la narració tot fent sonar un espanta-velles cada vegada que no entenguin algun dels mots per obtenir-ne una breu definició.
10 min.	Creació d'una línia temporal a la pissarra amb els principals fets de la narració per tal de fixar la comprensió de la història contada.
15 min.	Treball d'un petit fragment de text on hauran de subratllar totes les parts del text que no entenguin i hauran d'aconseguir situar el fragment dins la línia temporal.
15 min.	Se'ls revisa si han col·locat el fragment al lloc pertinent i tot seguit es fa un petit concurs on es recorden mots que han resultat conflictius durant la sessió per veure si els recorden i els han registrat al seu diccionari mental.
2,5 min.	Recollida i comiat final.

1.3. Resultats i conclusions

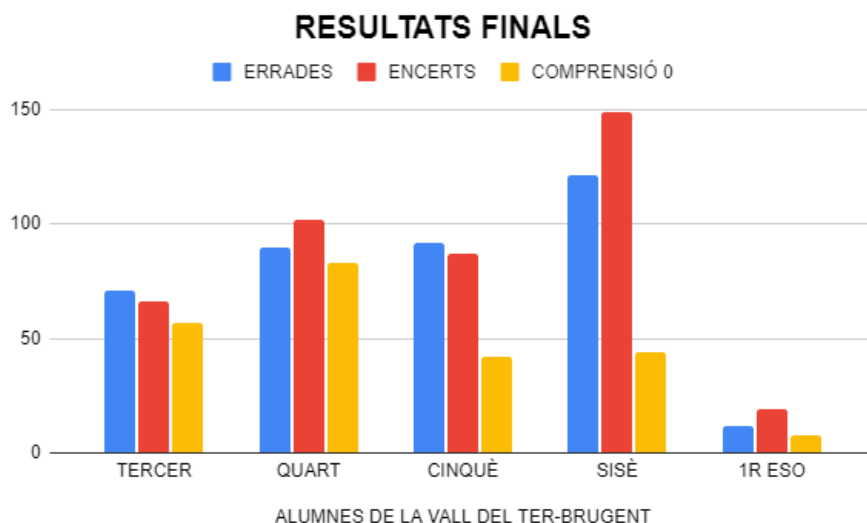
Amb la dinàmica presentada als centres, s'han pogut resoldre dues qüestions. D'entrada, s'ha pogut determinar si l'escriptura alcoveriana és comprensible i, per tant, no influeix a l'hora d'obtenir bons resultats de comprensió lectora o si, al contrari, ha resultat un impediment per garantir l'assimilació del text. En segon lloc, s'han pogut identificar els punts més crítics de l'obra gràcies a les anotacions realitzades pels infants. D'aquesta manera, es presentaran a continuació dos resultats: els que són relatius a la comprensió lectora i els que es refereixen als principals dubtes lingüístics que han subratllat els alumnes als textos.

²² Vegeu els annexos per a la versió detallada de l'activitat.

Un dels paràmetres que s'ha volgut tenir en compte a l'hora de presentar els resultats ha estat el grau de contacte que tenen els infants amb la llengua catalana. Segurament no es poden esperar els mateixos resultats d'un infant amb nucli familiar catalanoparlant d'un infant amb nucli familiar amazicparlant, per exemple. És per això que s'ha fet una classificació independent en la qual consta específicament la L1 dels alumnes, que no serà especialment rellevant per aquest treball, però sí que ha estat un recull de dades transmès a les escoles per tal que puguin detectar quina L1 els presenta actualment més dificultats als alumnes del centre a l'hora de comprendre la llengua catalana.

1.3.1. Resultats pel que fa a la comprensió lectora

A partir de la dinàmica, s'ha pogut constatar definitivament que la rondalla, tal i com la trobem a l'edició de Josep A. Grimalt, resulta incomprendible per un alumne del Ter-Brugent d'avui en dia. La dinàmica que es realitza a l'aula implica que la rondalla els és primerament contada per una parlant jove de la mateixa zona lingüística, per tant, es garanteix que els infants entenen perfectament tota la trama, tots els episodis i, a més, es comprova que són capaços d'ordenar-los cronològicament i explicar-ne detalls. Així doncs, si la comprensió oral és òptima, esperariem que els infants fossin plenament capaços de situar un petit fragment de la rondalla dins de l'argument principal, però, en canvi, la majoria d'infants situen el fragment en un moment de l'acció equivocada o bé són completament incapaços d'intuir a quin moment pot fer referència el fragment que els ocupa.

Cal remarcar que es posen en dubte alguns dels encerts perquè s'han detectat casos d'infants que, per exemple, en llegir el mot «anell» al seu text, tot i no haver entès res del fragment, decideixen col·locar-lo a l'episodi «En Joanet aconsegueix l'anell d'or».²³ Per bé que en alguns casos la resposta és correcta, s'ha de contemplar que l'encert pot haver arribat a dependre fonamentalment d'un sol mot i que, de fet, s'ha comptabilitzat un encert gràcies a l'atzar, perquè, seguint amb l'exemple anterior, al fragment «Banquet final» també hi entra en joc l'element de l'anell.

En definitiva, per més que els alumnes saben ja tot l'argument, el percentatge de no-encerts és molt elevat. Cal tenir en compte, també, que el fragment donat als infants no és gaire llarg, fet que en facilita la comprensió, i tot i així hi ha un gran nombre d'alumnes que han estat incapaços d'entendre què deia el text. No cal ser gaire astut per preveure què podria passar si facilitéssim a l'alumnat la rondalla sencera o un fragment més llarg sense haver-los narrat oralment la rondalla abans. Probablement el nombre d'encerts seria completament ridícul.

1.3.2. Resultats pel que fa a l'anàlisi del fragment feta pels propis alumnes

A més de llegir el fragment de la rondalla, comprendre allò que s'hi explicava i situar-lo dins de la cronologia general de l'argument, els infants també van rebre la instrucció de marcar en el text tot allò que els fes dubtar o que els dificultés la comprensió del fragment: paraules que els eren desconegudes, expressions que no havien sentit mai, mots que creien que no estaven ben escrits...

Aquest exercici ha permès establir quines de les particularitats lingüístiques que Alcover incorpora a la seva escriptura resulten més dificultoses pels infants. Les principals conclusions que s'han extret de l'anàlisi lingüística feta pels mateixos alumnes han estat les següents:

- Articles salats: El fet de salar no els presenta cap problema seriós. És cert que els ha sobtat veure escrits aquesta classe d'articles perquè per molts ha estat la primera vegada que tenien contacte directe amb un escrit que no fos en català estàndard. Fora de la curiositat, però, en general no han representat dificultats

²³ Vegeu l'apartat d'annexos 3.1, que inclou la línia temporal que recull tots els episodis de la rondalla.

especials per interioritzar-los ràpidament ni els han resultat confosos enmig de la narració.

- Ortografia alcoveriana: L'ortografia d'Alcover, no passada per la depuració del diccionari Fabra, també sorprèn els alumnes, en alguns casos els genera dubtes i en d'altres no. Destaquen especialment les elisions vocàliques marcades amb apòstrofs com un dels punts que genera més confusions.
- Combinació i ús dels pronoms febles: Es constata que el munt de combinacions de pronoms febles, sempre en la forma plena del pronom, i el grapat de duplicacions que usa l'autor certament en compliquen la comprensió.
- El lèxic: Mossèn Alcover és un dels grans referents pel que fa a riquesa lèxica. Ho demostra, de fet, el seu recull de mots, el *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Les rondalles resulten en certa manera una mostra de tota aquesta saviesa lingüística i Alcover recorre a mots que resulten ser dialectalismes mallorquins, mots que han quedat ja obsolets i fins i tot paraules que ni els mateixos mallorquins del moment deurien entendre del tot. El lèxic, per tant, suposa una trava important per a la comprensió del text dels alumnes.
- Frases fetes i expressions que resulten allunyades: La fraseologia emprada per Alcover a l'hora de redactar les *Rondaies* és immensament rica, de fet, resulta tan rica que molts dels mots i expressions que usa no apareixen ni tan sols al seu propi diccionari. La fraseologia és, per tant, un dels punts que més dificulta la comprensió de la rondalla i és fins i tot un repte pels estudiosos saber on buscar el significat de les expressions que utilitza.²⁴
- La sintaxi: L'autor juga força amb la sintaxi al llarg de la rondalla i sovint fa una ordenació que sobta al lector. Molts dels infants no tenen encara recursos lingüístics suficients per entendre aquests canvis en les ordenacions i perden el fil de l'oració. També els pot resultar dificultosa la sintaxi en relació amb la puntuació que fa Alcover, que sovint no s'escau amb les normes de puntuació que han après a l'aula.
- La poca proximitat amb les fórmules rondallístiques: La majoria d'infants és el primer cop que es troben amb una rondalla i, per tant, els són estranyes i detecten

²⁴ En aquest sentit, cal agrair la tasca d'Antoni Lluís Martí, autor del *Diccionari d'expressions lingüístiques recollides a les «Rondaies Mallorquines» d'en Jordi des Racó*. Ha estat gràcies a aquesta magnífica obra que una ha pogut analitzar lingüísticament la rondalla i treure l'entrellat de totes les expressions rocambolesques que apareixen a «En Tinyoset».

com a possibles errors recursos rondallístics com la repetició o algunes de les expressions clàssiques de les rondalles.

- Les referències religioses: Acostumats a contes completament laics, a alguns dels infants els ha desconcertat molt llegir mencions a Déu o a Jesús, de fet fins i tot en més d'una resposta els infants m'han assenyalat que el seu fragment no es corresponia amb la rondalla explicada perquè parlava de Jesús, que, segons ells, no té res a veure amb en Joanet.

De tot plegat, podem extreure'n diverses deduccions. D'entrada, és evident que la llengua utilitzada per l'Alcover és complexa i en l'adaptació caldrà, per tant, simplificar-ne la majoria d'aspectes: sintaxi, lèxic, pronominalitzacions, etc. Al mateix temps, queda clar que hi ha un salt generacional important i que caldrà també fer una pedagogia als infants perquè puguin, d'una banda, introduir-se a les fórmules rondallístiques, i, d'altra banda, entendre el context de la rondalla, és a dir, perquè puguin entendre per què en Joanet es refereix sovint a Déu, per què el rei mana anar a buscar la llet de la lleona als gendres enlloc de manar-ho a les filles, etc.

1.2.3. Altres resultats i reflexions

Per bé que s'havien dissenyat dinàmiques que resultessin atractives pels infants i que, al mateix temps, servissin per a l'extracció dades, cal destacar que durant l'estona de contar la rondalla hi va haver resultats inesperats. Vaig preparar la feina de rondallaire prenent especial cura dels mots que utilitzaria, per tal d'assegurar que fossin genuïns però comprensibles i familiars pels infants, és a dir, es va procurar utilitzar un català actualitzat però ric de mots i d'expressions.

Si bé ja esperava que els alumnes presentessin problemes per entendre mots i expressions introduïdes a la narració de forma expressa com: «braçat», «batiport» o «feta està sa barrina», em va sorprendre veure que tampoc els eren coneguts mots i expressions com: «empescar-se», «a la tercera va la vençuda», «munyir», «mamella», «net com una patena», «euga», «garjola», etc. En aquest sentit, per bé que la nova versió que es proposa de la rondalla incorpora una simplificació lèxica, la desconexió de mots o expressions tan bàsiques reforça també la idea que sí, és necessari realitzar una adaptació de la

rondalla, perquè si els infants no coneixen l'expressió «net com una patena» és impossible que ni tan sols s'imaginin què deu voler dir «festa està sa barrina».

Aprofito aquest breu espai de reflexió per fer notar, també, un altre aspecte que m'ha generat un cert desconcert i que em porta a pensar que ens cal posar més esforços i més cura a l'aprenentatge de la llengua. A l'inici de cada sessió, demanava als alumnes que es presentessin tot dient el seu nom i quina era la seva assignatura preferida de l'escola. Evidentment sempre hi ha assignatures com plàstica o educació física que són molt ben considerades, però la sorpresa arriba quan, a més de sentir aquestes dues assignatures, començo a sentir que els agrada matemàtiques, castellà i anglès. Després d'haver formulat aquesta mateixa pregunta a més de 500 alumnes, podria comptar amb els dits d'una mà aquells que han indicat que els agrada l'assignatura de català. Segurament no es pot competir amb les assignatures artístiques, esportives o tecnològiques, on hi ha sempre uns al·licients molt grans i es presenten com unes assignatures molt lúdiques. Ara bé, per què ens està guanyant tanta distància l'assignatura de *mates* o, encara pitjor, la d'anglès? Que potser no estem sabent crear prou propostes atractives a l'alumnat?

En aquest sentit, la dinàmica que vaig portar a les aules va rebre molt bones revisions de part de totes les escoles; la mainada s'ho va passar bé. I, a més a més, van aprendre, perquè vaig veure infants que sortien al pati cridant «caganius!» als alumnes de cursos inferiors. Així doncs, potser que estirem bé del fil i comencem a plantejar-nos com capgirem la situació de veritat, com motivem l'alumnat a incorporar nou lèxic, a llegir, a interessar-se per la llengua i pels secrets que amaga.

2. L'ADAPTACIÓ

2.1. Presentació de l'adaptació

Es presenta l'adaptació de la rondalla format digital a l'annex 5, que es troba en un document separat de la resta del treball.

2.2. Justificació de la proposta d'adaptació

D'entrada, cal remarcar de nou que aquest treball s'ha fet única i exclusivament pensant en parlants de català central de la zona del Ter-Brugent. És evident que les modificacions que s'hi ha realitzat poden resultar exagerades per infants mallorquins o baleàrics, o per altres infants amb més coneixement i proximitat al dialecte o amb un nivell més alt de català. Una de les més grans crítiques que se'm podria fer és haver convertit una rondalla del gran partidari de la no-centralització lingüística en una rondalla molt menys personal, menys valuosa i molt més estandarditzada. A tots aquells que m'assenyalin aquest punt els respondré que tant de bo no hagués calgut fer-ho, però la realitat és que avui en dia els infants del Ter-Brugent no són capaços d'entendre un text d'Alcover, no saben que a Mallorca salen i no dominen la meitat dels temps verbals. I aquests fets són irrefutables.

Si bé l'ideal seria que tots els infants poguessin llegir les rondalles en la seva versió original, la realitat és que en aquests moments no és ni veig que pugui arribar a ser possible si no es fa un treball gradual. I aquesta adaptació pretén, precisament, esdevenir la base d'aquest camí. L'objectiu final no és que l'alumnat llegeixi aquesta adaptació, no, l'objectiu final és que arribin a poder llegir les rondalles i tot allò que es proposin. Fa falta, però, traçar ponts que facilitin i, sobretot, facin gaudir als infants del camí. Aquesta nova versió de «En Tinyoset» és precisament un primer pas, un primer incentiu que els desperti la curiositat pel món rondallístic, que els faci gaudir aprenent nous mots i que, potser, els impulsi a seguir descobrint com es parla a Mallorca i a totes les altres parts del domini lingüístic. Només apropant-nos a allò desconegut podem arribar a voler saber-ne més coses, i l'adaptació que es presenta intenta esdevenir útil per alleugerir el primer contacte amb allò que els és desconegut i per propulsar molts infants a mirar més enllà de l'estàndard, a encuriosir-se per la llengua i a estimar la cultura popular catalana.

2.2.1. El format

Es buscava aconseguir presentar la rondalla de forma que resultés atractiva, fet que afectava al text però també a tot el format de la rondalla en general. En un moment d'actualitat on els contes cada vegada tenen més dibuixos i menys lletra, calia trobar una fórmula que pogués atrapar els infants i que els oferís estímuls visuals per a poder seguir endavant amb la lectura.

Des d'aquesta perspectiva es va decidir, d'una banda, il·lustrar la rondalla i, d'altra banda, incloure-hi colors i formes que donessin un toc modern i divertit al text i fessin passar les pàgines de forma més amena. És important deixar clar que la rondalla s'adapta tota l'estona pensant en infants que no han tingut cap contacte amb les rondalles d'Alcover. És important remarcar-ho

perquè probablement si aquesta rondalla s'hagués plantejat per infants mallorquins probablement s'haurien mantingut les il·lustracions de Moll, però, donat que el públic lector a qui s'adreça la rondalla no coneix els dibuixos del deixeble d'Alcover, es considera que cal un nou estil il·lustratiu més modern, potser menys realista però en canvi més divertit, sense tant de detall però que mostri unes expressions facials vives i que d'alguna manera capti, també, les riallades que provoquen les rondalles.

D'altra banda, com que l'objectiu de l'adaptació era enriquir lèxicament els infants i introduir el dialectalisme mallorquí, s'ha optat per repartir el text de la rondalla en una franja central reduïda i incloure a tot volt un munt d'anotacions sobre mots, conceptes o fraseologia que pot resultar complicada. És evident que s'ha hagut de simplificar una mica l'estil alcoverià, però, així i tot, considero que l'estil literari de l'adaptació resultant és ric i resultarà en una aproximació del lector cap a la fraseologia catalana, els particularismes mallorquins i la diversitat de formes i expressions que té la llengua catalana. Les anotacions laterals responen a diferents interessos. D'entrada, miren d'aclarir possibles dubtes de comprensió a partir de la definició de certs mots i expressions. Aquestes anotacions sovint inclouen sinònims o introdueixen paraules i preguntes perquè els infants reflexionin i vagin encara més enllà. A més a més, també es procura introduir als infants alguns aspectes dialectals per fer-los coneixedors de la diversitat que té el català i explicar-los particularitats lingüístiques i culturals de Mallorca. I, per últim, les anotacions laterals també miren de fer certa pedagogia, introduint, per exemple, alguna reflexió pel que fa a l'abundància de referències religioses.

2.2.2. Breu resum dels canvis lingüístics

Per bé que l'extensió no ens permetrà fer un anàlisi acurat de cada canvi que s'ha introduït a l'adaptació i una justificació d'aquest canvi, sí que es vol detallar una mica més en aquest apartat alguns dels casos particulars amb què una s'ha trobat realitzant l'adaptació.

Alguns exemples de mots o expressions mallorquines canviades per altres opcions genuïnes però no tan estrictament dialectals:

ORIGINAL	ADAPTACIÓ
Betzo	Marrec
Enderg	Net com una patena
No poder dir ni pruna	No poder dir ni fava
A força de forces	Amb molt d'esforç
No res	Apa, vinga, etc.

Onsevuia	A qualsevol banda
Farandola	Interès
Primcernuda i primsiula	Primmirada

Alguns exemples de canvis sintàctics en l'ordenació de les oracions:

ORIGINAL	ADAPTACIÓ
Ell aquesta al·lota com que se'n vulgue riure, de noltros!	Sembla que aquesta noia es vulgui riure de nosaltres!
¿i qui és capaç [...] d'anar a donar aquells ous de la Colometa a la lleona, que ella no se menj ets ous i es qui les hi durà?	¿i qui és capaç [...] d'anar a donar aquells ous de la colometa a la lleona? Que encara es menjarà tots els ous i també aquell que els hi doni!
Vossa Reial Majestat us heu de fer dur el remei	Vostra Reial Majestat us heu de fer portar el remei
Tampoc aquesta vegada va gosar el rei a demanar [...]: "Qui sou voltros?"	Aquesta vegada el rei tampoc va gosar demanar [...]: "Qui sou vosaltres?"
Li preguntaren com es trobava de salut, [...] que fes favor d'honrar la seva casa entrant-hi a seure una estona	Li preguntaren com es trobava de salut, [...] i li demanaren que fes el favor d'honrar la seva casa entrant-hi a seure una estona
[...] que el veren, an el rei, de darrere ses persianes.	[...] que veieren el rei des de darrere de les persianes d'una finestra.
Arribaren a sortir-ne, d'aquell camp	Arribaren a sortir d'aquell camp
Qui s'hi trobà apurada de tot fou sa madona amb so porc, per dins d'aquell socam i brancam de pins i pins.	Qui es trobà atrapada del tot per dins d'aquell socam i brancam de pins i pins fou la senyora amb el porc.

Alguns exemples de canvis morfològics per a facilitar la detecció d'elements oracionals i la seva comprensió:

ORIGINAL	ADAPTACIÓ
Les se'n va dur	Se'ls va endur
D'es cap d'uns dies	Al cap d'uns dies
Corrents an En Joanet	Corrent cap a en Joanet
Quan un havia pres una mica d'avantatge, llavors la perdia	Quan un havia pres una mica d'avantatge, llavors el perdia

Posa't damunt mi!	Posa't al meu damunt!
Me'n seria temut	Me n'hauria adonat
Fés-nos-hi	Fé-mos-hi
Mentre jo sia viu	Mentre jo sigui viu

Mai és fàcil decidir què cal canviar en un fragment que no resulta comprensible: és millor tocar la sintaxi? O potser buscant un sinònim per facilitar el lèxic n'hi haurà prou? En tots els casos, s'ha seguit una coherència de priorització. Si en una oració concreta interessava mantenir un ordre sintàctic diferent, potser llavors s'optava per rebaixar una mica el nivell lèxic, per aconseguir que els lectors es focalitzessin en l'ordenació. En canvi, si en algun altre punt de la narració allò que interessava era introduir un mot concret o un temps verbal poc utilitzat, llavors potser s'ha preferit simplificar la sintaxi perquè la concentració del lector es mantingui en incorporar el nou mot al diccionari personal.

CONCLUSIONS

1. RESPOSTA A LES HIPÒTESIS

«És possible adaptar un text de Antoni M. Alcover a la llengua moderna actual sense caure en una nefasta simplificació sistemàtica o pèrdua de riquesa lèxica»

Després d'haver establert una relació profunda amb el text d'Alcover es considera que sí, és possible adaptar un text d'Alcover sense que l'adaptació es converteixi en un resultat lèxicament pobre. Ara bé, cal matisar que l'adaptació comporta, per força, perdre una part de riquesa lingüística molt important. Els infants parlants de català central tenen actualment molt poca interacció amb parlants de diferents dialectes. Per bé que s'ha pogut comprovar que la majoria de trets dialectals que han mantingut Grimalt i Guiscafrè en la seva edició no generen grans problemes de comprensió, els trets dialectals sumats a als pocs recursos lingüístics dels infants suposa la no comprensió del text. S'ha pogut comprovar amb aquest treball que cal treballar la progressió, anar enriquint i posant textos cada vegada més difícils als infants, perquè s'acostumin a unes lectures riques que no repeteixen sempre les mateixes estructures gramaticals o els mateixos recursos lingüístics.

En aquest sentit, l'adaptació de la rondalla posa la primera pedra en aquesta direcció a partir del buidatge de dialectalismes del text i la simplificació d'alguns mots per a crear un primer contacte agradable dels infants amb Alcover. Aquesta proposta és, però, només la primera pedra de la feina que considero que s'ha de fer a l'escola: aconseguir que els infants surtin entenen textos escrits amb qualsevol tret dialectal i amb un bagatge lèxic, sintàctic i morfològic que inclogui autors de tota mena.

«Les rondalles d'Alcover poden encara fascinar i ser compreses per la mainada del s.XXI si se'ls presenten de forma dinàmica i adaptada»

En un món completament canviant, on els infants ja tenen uns interessos completament allunyats dels que tenien els seus pares i avis, les rondalles segueixen essent una fórmula màgica que encanta nens i nenes de totes les edats. Amb les visites a les escoles i la proximitat que presento amb alguns dels alumnes o familiars dels alumnes que han pres part de l'estudi, s'ha pogut constatar que aquesta hipòtesi és certa. L'activitat presentada

a les escoles va tenir molt bona rebuda per part de l'alumnat, va ser una activitat que va trossar amb infants i preadolescents d'edats molt diverses i, en totes les sessions es van destinar un mínim de 45 minuts per explicar la rondalla. Ara que es parla tant de la generació de la immediatesa, només cal explicar una rondalla alcoveriana per garantir la concentració total de l'alumnat durant 45 minuts escoltant un rondallaire. El més curiós, a més a més, és que l'explicació de la rondalla es va fer en un català escrupolosament correcte. És a dir, no es van utilitzar castellanismes, es va fer molt d'ús de frases fetes, es van utilitzar locucions pròpies de les rondalles, etc. Era un llenguatge oral al qual no estan gaire acostumats i, tot i això, no se'ls va fer estrany i l'atenció va ser total.

«La reversió de la pobresa lingüística i la pèrdua de cultura popular abordada a partir d'eines educatives creatives i atractives pot donar bons resultats»

Per més que una flor no faci estiu, moltes flors sí que fan estiu. No es pot dir que s'hagi pogut corroborar del tot aquesta hipòtesi precisament perquè no es pot prendre l'exemple d'una sola flor com a conclusió de l'arribada de l'estiu. Aquest treball ha estat una sola flor que sola i sense aigua per regar-la es pansirà. Ara bé, d'alguna manera sí que mostra quin és, probablement, el camí més idoni per arribar a l'estiu. No n'hi ha prou de fer una sola activitat, però amb una sessió d'una hora i mitja a cadascuna de les classes es va poder comprovar que els infants sortien al pati utilitzant noves paraules, que sortien de l'escola explicant la rondalla als germans petits tot berenant i tornant cap a casa. Aquest treball no ha dut l'arribada de l'estiu però sí que ha plantat una flor. Calen moltes més flors per comprovar si al final era cert o no que l'educació pot jugar un paper importantíssim en la conservació i revalorització de la cultura popular i la riquesa lèxica.

2. ASSOLIMENT DELS OBJECTIUS

«Convertir aquest treball en una eina pedagògica útil per al foment de l'ús i de la genuïtat de català»

Penso que aquest objectiu ha estat acomplert de forma exitosa.

Pel que fa al taller que es va realitzar físicament a les escoles per tal de poder extreure certes dades, les escoles han valorat positivament l'exercici i n'han pogut treure suc en les seves sessions posteriors un cop acabat el taller. A més a més, crec que la sessió presentada ha permès posar l'atenció en la millora de molts aspectes: la comprensió oral, la comprensió escrita, l'enriquiment lèxic, el contacte amb les diferents dialectologies de la llengua catalana, la introducció al món de la cultura popular, etc.

D'altra banda, pel que fa a l'adaptació de la rondalla, crec que és un recurs òptim i que es pot utilitzar a l'aula tant per treballar les rondalles alcoverianes com per fer-ne una comparació, per exemple, amb el text original o amb l'edició de Grimalt, que ambdues contenen dialectalismes. És important fer veure a l'alumnat de zones parlants de català central que hi ha altres maneres de parlar català ben diferents arreu i establir-ne un cert contacte progressiu. Considero que l'adaptació de la rondalla d'alguna manera posa la primera pedra cap a aquest apropament amb el balear, el valencià, l'alguerès i el rossellonès.

«Reivindicar el folklore, la cultura popular i la tradició oral i dignificar-los a partir d'un estudi lingüístic de qualitat i acadèmicament vàlid»

Si a l'inici del treball es destacava que encara hi ha molt de camp per recórrer pel que fa a l'estudi de la cultura popular i la tradició oral, es considera que aquest treball ha complert l'objectiu de fer-ne una reivindicació i un estudi acadèmic de qualitat. S'ha plantejat una part teòrica amb diverses fronts per tal de recollir una mena de síntesi dels estudis més importants sobre rondallística que s'han fet fins al moment. Es considera que s'han treballat les fonts d'informació de forma acurada i que s'han contrastat opinions i teories d'experts per tal de poder oferir una mirada àmplia i transversal.

Al mateix temps, es considera que s'ha seguit un esquema de treball científic, que s'han recollit dades per tal de reafirmar totes les teories meditades i que s'ha procurat fer un marc teòric consistent que, igual que les nines russes, ha començat pels estudis més generals i s'ha anat despullant de capes i més capes fins arribar a l'obra que ens ocupa.

«Fer un rentat de cara a la tradició i aconseguir que resulti atractiva i propera a la mainada d'avui en dia»

Aquest objectiu s'ha pogut comprovar només de forma parcial perquè la temporització no ha donat per més. Es pretenia fer una segona sessió a les aules amb la versió adaptada per comprovar si tenia més bona acollida que la versió de l'edició de Grimalt, però malauradament no ha estat possible. Aquest fet, per tant, impedeix poder dir amb certesa si l'adaptació té una recepció millor o pitjor, però, en tot cas, si ens basem en l'acollida de l'activitat que van tenir els alumnes en les sessions presencials, es va comprovar que la història d'en Joanet Tinyoset encara fascina els infants si s'utilitza una llengua que els sigui més propera que la d'Alcover, si es teatralitzen les veus d'alguns personatges i si es fa interactuar el públic infantil durant la narració.

Per bé que aquest indici no és prou per concloure l'objectiu, sí que es considera que, en tot cas, l'objectiu plantejat és la correcta direcció cap a on hauríem de plantejar bona part del sistema educatiu actual.

3. VALORACIÓ PERSONAL DEL PROCÉS

Escriure aquestes darreres ratlles és, sens dubte, el millor moment del procés. Han estat uns mesos intensos, han sortit entrebancs i s'ha hagut de canviar el full de ruta en més d'una ocasió, però, així i tot, arriba el moment de posar el punt final al Treball de Final de Grau.

He gaudit absolutament de tots els moments que m'han dut fins aquí i ha estat, perquè no dir-ho, un aprenentatge preciós. El cert és que aquest treball m'ha absorbit per complet i m'ha fascinat en tots els aspectes. D'entrada, ha estat l'excusa ideal per endinsar-me al món de la literatura popular i llegir-me les meravelloses aportacions de Grimalt, Guiscafrè, Oriol, Propp, Aarne, Uther, Valriu i un munt d'altres noms rellevants pel que fa a la rondallística. A més a més, he reafirmat del tot el meu enorme interès pel món de la cultura popular, com més m'endinso al món de la glosa, les rondalles, les llegendes o la dialectologia, més sento que vull saber-ne més, més se'm desperten noves inquietuds cada vegada més profundes i més ben madurades.

Sento que d'alguna manera aquest treball ha estat l'inici d'un camí que penso seguir. M'interessa la llengua, la literatura, m'interessa qüestionar-me l'estàndard, m'interessa canviar la realitat sociolingüística del país, m'interessa revitalitzar la cultura popular i les tradicions i m'interessa fer investigació acadèmica. No tinc paraules, doncs, pel que ha suposat per mi fer aquest projecte. He aconseguit reunir en una mateixa línia de treball tot allò que em mou i em motiva.

Avui llegiu aquest escrit perquè toca entregar el treball i el temps és finit, però estic segura que el projecte no s'acabarà aquí. Em toca escriure el punt i final del treball, però, al mateix temps, avui comença una aventura que espero que em porti a contribuir molt al món de la recerca, de la literatura i de la llengua catalana. Avui només escric el punt i seguit.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Llista de referències

- Aarne, A. (amb Thompson, S.). (1961). *The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography*. Academia Scientiarum Fennica. (Obra original publicada el 1961).
https://www.academia.edu/74439866/Antti_Aarne_Stith_Thompson_The_Types_of_the_Folktale_A_Classification_and_Bibliography_1961_
- Alcover, A. M. (1996). *Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi d'es Racó* (Vol. I). (J. A. Grimalt, Ed.). Editorial Moll.
- Alcover, A. M., i Moll, F. de B. (1963.). *Diccionari català-valencià-balear*.
<https://dcvb.iec.cat/>
- Amades, J. (1974). *Folklore de Catalunya I: Rondallística*. Editorial Selecta.
- Armangué, J., i Valriu, C. (Coord.) (2009). *Illes i insularitat en el folklore dels Països Catalans*. Grafica del Parteolla. Arxiu de Tradicions de l'Alguer.
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/libro?codigo=775136>
- Oriol, C. i Pujol, J.M. (Dir.). (2012). *Arxiu de Folklore—Universitat Rovira i Virgili*.
<http://rondcat.arxiudefolklore.cat/?locale=es>
- Bataller, A., i Coll, M. (Coord.). (2014). *Literatura oral i educació: Simbiosi i complicitats*. Societat Catalana de Llengua i literatura.
https://blogs.iec.cat/gee/wp-content/uploads/sites/12/2014/11/Literatura_oral_i_educacio.pdf
- Borja, J. i Armangué, J. (Coord.). (2008). *Folklore i romanticisme: Els estudis etnopoètics de la Renaixença*. Arxiu de Tradicions de l'Alguer. <https://blogs.iec.cat/gee/wp-content/uploads/sites/12/2016/09/Folklore-i-Romanticisme.pdf>
- Costa Solé, R. (2018). Es jaquet d'en Jordi des Racó. *Estudis de Literatura Oral Popular / Studies in Oral Folk Literature*, 7, p. 177-181. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. <https://raco.cat/index.php/ELOP/article/view/347326/438487>

- Grup Enciclopèdia. (2013). *Gran enciclopèdia catalana*. (2013).
<https://www.enciclopedia.cat/>
- Espinal, M. T. (2006). *Diccionari de Sinònims de Frases Fetes*. <https://dsff.uab.cat/>
- Francés, M. J. (2017). Quan les revistes contenen rondalles. *Estudis de Literatura Oral Popular / Studies in Oral Folk Literature*, 6, p.155-159. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. <https://raco.cat/index.php/ELOP/article/view/335594/426407>
- Gelabert, M. M. (2009). Antoni M. Alcover i els glosadors: Recerca de la glosa com a element caracteritzador de la insularitat. (J. Armangué i C. Valriu, Ed.), *Illes i insularitat en el folklore dels Països Catalans* (p. 93-108). Grafica del Partell. Arxiu de Tradicions de l'Alguer. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/libro?codigo=775136>
- Gelabert, M. M. (2017). El tractament de la dona com a pensadora en l'Aplec de rondaies mallorquines d'Antoni M. Alcover. *Estudis de Literatura Oral Popular / Studies in Oral Folk Literature*, 6, p. 11-26. Publicacions de l'Abadia de Montserrat . <https://doi.org/10.17345/elop201711-26>
- Grimalt, J. A. (1994). Les «Notes de rondaies» de mossèn Alcover, entre l'oralitat i l'escriptura. *Revista d'etnologia de Catalunya*, 4, p. 58-67. <https://raco.cat/index.php/RevistaEtnologia/article/view/48533>
- Guiscafrè, J. (2008). *El rondallari Aguiló*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat-
- Guiscafrè, J. (2008). El rondallari Aguiló. Transcripció, catalogació i estudi introductor. (Institut d'Estudis Catalans, Ed.). *Estudis Romànics*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 32, p. 485-488. <https://raco.cat/index.php/Estudis/article/view/60749/330811>
- Guiscafrè, J. (2012). Lo rondallaire. *Estudis de Literatura Oral Popular / Studies in Oral Folk Literature*, 1, p. 191-194. <https://doi.org/10.17345/elop2012191-194>

Guiscafrè, J. i Picornell, A. (2003). *Actes del Congrés Internacional Antoni M. Alcover*.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Hans-Jörg, U. (2004). *The types of International Folktales: A Classification and Bibliography, based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson. Part I: Animal tales, tales of magic, realistic tales, with an Introduction*. Academia Scientiarum Fennica.

IEC. (1995). *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans 2*. <https://dlc.iec.cat/>

Jané, A. (1972). *Diccionari de sinònims*. Institut d'Estudis Catalans. de <https://sinonims.iec.cat/>

Kamenetsky, C. (1974). The Brothers Grimm: Folktale Style and Romantic Theories. *Elementary English*, 51(3), 379-383. <http://www.jstor.org/stable/41387176>

Pons, D. (1996). Les Rondaies Mallorquines: Cent anys 1896-1996. *Lluc*, 790. https://ibdigital.uib.es/greenstone/sites/mallorca/collect/lluc/index/assoc/lluc_199/6n0790.dir/lluc_1996n0790.pdf

Llull, A. (2008). *Diccionari d'expressions lingüístiques recollides de les Rondaies Mallorquines d'En Jordi des Racó*. Editorial Moll.

Janer, G. (1979). Cultura popular i ecologia del llenguatge. *Mayurqa*, 3, p. 51-56. <https://raco.cat/index.php/Mayurqa/article/view/118768>

Mas, J. (1992). L'Obra catalana de Tomàs Aguiló i Cortès (1175-1856). *Llengua i literatura*, p. 215-238. <https://raco.cat/index.php/LlenguaLiteratura/article/view/220392>

Massot, J. (1985). *Antoni M. Alcover i la llengua catalana*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Massot, J. (1987). Cartes d'Antoni M. Alcover a Marià Aguiló. *Els Marges: revista de llengua i literatura*, 38, p. 81-90.

- Moll, F. de B. (1983). *Aspectes marginals d'un home de combat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Moll, F. de B. (1962). *Un home de combat*. Editorial Moll.
- Moreno, A. (2003). *Las estructuras del cuento folclórico: Nueva morfología*. Servicio de publicaciones de la Universidad de Cádiz.
- Oriol, C. (2003). *Índex tipològic de la rondalla catalana*. Generalitat de Catalunya.
- Oriol, C. (2016). *Estudis de literatura popular: Història i mètodes*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Softcatalà i dites.cat. (1997). *Paremiologia catalana comparada digital*.
<https://pccd.dites.cat>
- Propp, V. (1981). *Morfología del cuento* (14a ed.). (L. Ortiz, Trad.) Editorial Fundamentos.
- Propp, V. (1974). *Las raíces históricas del cuento* (7a ed.). (J. Martín, Trad.) Editorial Fundamentos.
- Rajadell, N. (1990). *La Rondallística a Catalunya*. Butlletí de la Societat Catalana de Pedagogia, 3. <http://archive.org/details/265318167LaRondallisticaACatalunya>
- Röhrich, L. (1979). *Folktales and Reality*. (P. Tokofsky, Trad.).
- Temporal, J. (1998). *Galàxia Propp: Aspectes literaris i filosòfics de la rondalla meravellosa*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Thompson, S. (n.d.). *Motif index of folk literature : a classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, mediaeval romances, exempla, fabliaux, jest-books and local legends*. Indiana University Press.
- Valriu, C. (2018). L'Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi d'es Racó al segle XXI: Reformulacions, recreacions i reutilitzacions. *Estudis de Literatura Oral Popular = Studies in Oral Folk Literature*, 7, Article 7.

ANNEXOS

1. TRANSCRIPCIÓ DE LA RONDALLA²⁵

Això era una mare que tenia dotze fiis. No hi havia cap dia que no acabassen primer es pa que sa talent, i vos assegur que se n'hi sentien córrer, de rates per dins sa panxa, aquells dotze birganius.

Es caganius, que nomia Joanet, tenia es cap ple de tinya, i, perquè no la hi vessen hi duia una bufeta de bou. Era es més desxondit de tots, i aviat se cansà de fer tants de dijunis per força, perquè deia que ses coses per força no agraden a Déu; i agafà sa mare i li diu:

-Mu mare, me'n vull anar a descobrir món.

-Però què serà de tu, fii meu? -deia sa mare-. ¿Que no veus que dins quatre dies sa fam i sa brutor t'hauràn menjada s'ossa i tot?

-No tengueu ànsia, mu mare! -deia aquell betzo-. Ja voreu com encara me comparé millor que tots voltros, i ben exposats que estau que jo vos haja de donar pa a tots.

Sa mareta, com el va veure tan encarat, li diu:

-Fii meu, veig que l'has aferrada per aquí i que tanmateix no t'ho llevaria d'es cap: véste'n amb la pau de Déu, i que Déu te guard de tot perill.

-Amèn, això és que hem mester -diu En Joanet.

I un dia dematí abans d'apuntar auba, ja li ha estret de d'allà amb sa bufeta de bou p'es cap perquè no li vessen sa tinya.

Camina caminaràs, troba una dona de mitjana edat, molt revescosa, de cara repelença, que li diu:

-Escolta tu, què et diuen, que et vols llogar amb mi?

-Si ens avenim d'es preu!- diu En Joanet.

-I què voldries gonyar? -diu ella.

-Cent lliures -diu En Joanet.

²⁵ S'ha partit de l'edició de Josep A. Grimalt i Jaume Guiscafrè, per tant la transcripció realitzada és a partir d'aquesta edició.

-Ca, homo! -diu ella-. Saps que t'ets enfilat d'amunt! Ja estaràs bé amb cinquanta.

-No res -diu En Joanet-, feta està sa barrina!

-Idò mira -diu ella-, ara mateix anem a sa casa, i te diré quina feia has de fer.

Aquella dona el se'n mena dins un grandió bosc, a on troben unes casetes blanques.

-Això és ca nostra -diu aquella dona-. Sa teua feina ha d'esser menar sa casa neta i fer lo que et manaré, sense deixar ni afegir-hi una titla que és una titla.

-Però i això és tota sa vostra casa? -diu En Joanet.

-No -diu sa dona.

I amb això alça un petit batiport; hi va haver una escala de caragol; sa dona se la pren i En Joanet darrere ella, i per avall s'és dit! i per avall! Com varen haver davallats més de mil escalons, se troben dins una grandiosa sala a on hi havia tretze portals amb una porta a cada portal.

-Això és ca nostra -va dir sa dona.

Li dóna tretze claus, i li diu:

-Vetací ses claus de totes aquestes portes. Les pots obrir totes fora sa qui fa tretze. Si obries sa qui fa tretze, jo ho coneixeria tot d'una, i t'assegur que t'hi posaries sa mà, com som dona!

-Bono!-li diu sa dona-. M'has de menar netes ses casetes d'allà dalt i llavò aqueixa gran sala. Alerta que jo no hi trobi gens de brutoreta mai! I no hi bovetges amb Na Rossa, que no te tir qualche coça! I mira, en tenir talent, sa cambra que fa dues és sa cuina; sa que fa tres, és es rebost; entra-hi i trobaràs recapte a voler.

Aquella dona se'n va, i se passen tres dies sense que En Joanet la ves blanca i negra. En Joanet hala a agranar i adesar ses casetes blanques d'allà dalt i sa grandiosa sala d'allà endins! I, en tenir talent, se n'entrava dins sa cambra que feia tres, que era es rebost, i el trobava tot farcit de bon concert: botifarres, botifarrons, camaiots, sobressades gruixudes, urons de figues seques, cistes de panses, barrals de vin-blanc i d'arrop.

No vos dic res En Joanet si hi pegava fort, an aquell concert tan bufarell. Vos assegure que no hi feia gens s'extern, i que menjava fins que s'ho tocava amb so dit.

D'es cap de tres dies s'entrega sa madona, mira pertot si hi havia res mal adosat ni gens de brutoreta, i tot ho torbà enderg.

-Bé va, Joanet! -diu ella-. Si sempre ho fas així, t'assegur que et camparàs bé i que no te'n penediràs, d'esser-te llogat amb mi!

D'es cap de set dies, sa madona se'n torna, i fins a's cap de tres dies no s'entrega. En Joanet cada dia agranava i adesava ses cases blanques d'allà dalt i sa grandiosa sala d'allà endins, i a s'hora de berenar, dinar i sopar de n'entrava dins es rebost i li pegava de fred: un bon talabant de camaiot, un botifarró i un bon rabassell de sobrassada, i llavò un tassionet de vin-blanc, fins que poria dir pruna.

D'es cap de set dies sa madona torna tocar el corn, i En Joanet seguí fent sa seua tasca de cada dia; però ses ganes que tenia d'obrir sa cambra que feia tretze! Arribaren a esser tan granades, que no pogué estar pus, i s'exclama:

-He de veure què hi té sa madona, dins aqueixa cambra! Es meu gènit no ho pot suportar pus, de no haver-ho de sebre! L'obriré, i serà lo que el Bon Jesús voldrà!

Dit i fet, agafà sa clau, l'afica dins es pany i, ra-rac!, obri.

I no diríeu mai què hi va trobar, allà dins! Idò, si ho voleu endevinar, heu de dir un cavall, un corb i un porc.

Es corb estava damunt una estaca tot ben alabaixa i consirós; es porc, allargat a terra amb una gobia davant amb poc xorrèstic ferm, i es cavall davant sa grípia sense casi gens de recapte.

En Joanet les se mirà un poc, an aquelles bísties, i sa qui li féu més compassió va esser es cavall, i digué:

-Aniré a dur-li un braçat de paia.

-No hi vaies -diu es cavall-, que no me n'agrad!

-Sa paia no t'agrada? -diu En Joanet.

-M'agraden més ses faves! -diu es cavall.

-Bono! -diu s'al·lotó-, te'n cercaré i, si en trob, te'n duré.

Cerca qui cerca faves, en troba un caramull dins una cambra, i ja en du una senaia an es cavall, que les se calà com a murtons de floquet.

-I tu? -diu an es corb- Què menjaries?

-SI em duies un poc de carn pudenta! -diu es corb.

-Pudenta -diu En Joanet-, no crec trobar-ne; però sense podrir, sí.

-Du-la, idò, que no puda, i la tastarem! -diu es corb.

Li du una sobressada, i es corb allà, nyem-nyem!, bones espipellades!

Aquí es cavall diu an En Joanet:

-Ja pots veure si fuigs més que de pressa i alerta que no t'aglapisca sa madona! Si t'assoleix, estarà fêt de tu: te farà lo que mos va fera noltros, que erem missatges seus, i perquè no la creguérem, mos féu tornar lo que veus que som ara. Aqueixa fi tenen es missatges seus que no li fan ses coses així com ella vol!

-Ai sí? -diu En Joanet-. Ell jo tornaré a tancar aqueixa cambra, i no ho coneixerà, si hi som entrat!

-No ho ha de conèixer! -diu es cavall-. Saps quin nas més fi té aquest dimoni de dona! Ho coneix amb s'olor!

An En Joanet allò li entrà ferm, i acabà per dir an es cavall:

-Mira! Ja em pots dir com me'n poré escapar, de ses ungles d'aquesta dona.

-No tens altre remei -diu es cavall- que treure'm d'aquí dins: te poses damunt mi i dóna'm llendera tanta com vulgues, que t'assegur que los m'estiraré fort, an es galindons.

Aquí es corb se mescla amb sa conversa, i diu:

-T'estic agraït de sa sobressada que m'has duïta: arrabassa'm sa ploma blanca que tens a s'ala endreta, sa verda de s'esquerra i sa vermeia de sa coa, i gorda-les ben gordades! I, en veure't apurat, n'agafes una i dius: «Val Déu i corb!» i ja veuràs com jo t'assistiré!

En Joanet arrabassa an es corb aquelles tres plomes, les s'amaga ben amagades, treu d'allà dins es cavall i tanca amb clau aquella cambra, s'enfila dalt es cavall, i aquell animalet ja pega llongo i altre, i de d'allà com cent mil llamps!

Aquell cavall se n'anava com la bala, amb En Tinyoset damunt, i cada instant li deia:

-Gira't darrere, veiam sa madona si mos encaença!

En Tinyoset no gosava girar-s'hi de por de no caure, perquè no hi estava gens segur, damunt aquell cavall amb sa via grossa que feia.

Com prou es cavall li va haver dit que se giràs darrere per veure si sa madona els encaçava, a la fi s'hi gira, i oh quin esglai que se'n dugué! Prou que els encaçava aquell dianxe de madona! I mai diríeu quina colcadura duia! Idò aquell porc que tenia amb so cavall i amb so corb dins sa cambra que feia tretze. Sí, colcava damunt aquell animal, que no pareixia es mateix: se n'anava com es vent, i li guanyava de molt, an es cavall, a córrer.

-Ell és ver mos encaença! -diu En Tinyoset an es cavall.

-I que cualca damunt es porc? -diu es cavall.

-Sí fa -diu En Tinyoset.

-Idò ja estam perduts, si no else tires aquelles plomes que et donà es corb, una darrere s'altra fins que los hages capturats.

-Quina ploma else tir primer? -diu En Tinyoset.

-Tira-los sa verda -respon es cavall-, i digues: «Val Déu i corb! Plometa, fé lo que saps fer!»

I heu de creure i pensar i pensar i creure que encara aquella ploma verda no va haver tocat en terra, com brollà allà mateix un grandió pinar, tan espès i tan espès que ses soques s'hi tocaven casi, i es brancam tot se tenia. Ventura que En Tinyoset i es cavall romangueren fora de tal empapussat de pinar, i pogueren fer sa seua via. Qui s'hi trobà apurada de tot fou sa madona amb so porc, per dins aquell socam i brancam de pins i pins. Ell no es porien fer envant ni enrere ni prendre p'es costats, i romangueren com a sembrats dins aquell atapit de pinar. Varen haver de mester tot un dia per sortir-ne. Reposaren una estona, i ja tornen esser partits encaença qui encaença En Tinyoset i es cavall, que no s'eren aturats de córrer a les totes i ja eren ben lluny.

-Gira't darrere! veiam si mos tornen encaença sa madona i es porc! -deia desiara es cavall an En Tinyoset.

En Tinyoset se girava, i tot d'una naturalment no else veia lluir enlloc, ni sa madona ni es porc, perquè encara se trobaven empastanagats dins es pinar; però es segon dia, com es cavallet li va haver dit i redit que se giràs darrere per veure si veia fressa de res, i En Tinyoset s'hi gira, i ja ho crec que else colombra, madona i porc, qui se'n venien com es vent, i ja els eren damunt.

-Ell ja mos tornen a encaçar, i damunt que mos són! -s'exclama En Tinyoset.

-Ja m'ho esperava! -diu es cavall-. No res, tira-los sa ploma vermeia, i diràs: «Val Déu i corb! Plometa, fè lo que saps fer!»

Prou que va creure En Tinyoset! Tira per derrere sa ploma vermeia, i heu de creure i pensar i pensar i creure que a l'acte brollà allà mateix un camp de brases. Ventura que es cavall d'En Tinyoset amb sa via grossa que feia va romandre fora d'aquell camp, i pogué seguir de d'allà, carrera oberta, tant com en podia treure. Es rots varen esser per sa madona i es porc! Allà hauríeu vist aquell animal fer bots i més bots, perquè aquells potons seus no n'eren gens afectats, de brases, com bé ho poreu creure. Però lo fèrest era que no poria posar es potons enlloc que no hi hagués una brasa. A força de forces així mateix arribaren a sortir-ne, d'aquell camp, però varen haver d'estar tres dies aturats perquè es pobre porc tenia es quatre potons tots plens de cremaionades.

Mentrestant En Tinyoset amb so cavall no s'aturava de fer-se enllà i sempre més enllà. L'homo ja se pensava esser-ne escàpol, de sa madona i d'es porc, però es cavall no s'aturava de dir-li:

-És massa prest per donar-mos per escàpols. Tu no la coneixs, a madona ni es porc! Ja ho veuràs!

En Tinyoset veient que en tres dies no s'eren deixats veure sa madona ni es porc, no s'aturava de dir:

-Vaja! Aquesta vegada en serem escàpols de tot!

Però es dia que feia quatre, que es cavall li va dir que se giràs darrere a veure si veuria fressa de res i ell s'hi girà, romangué amb sos cabeis drets perquè colombra es dimoni de madona que se'n venia damunt es porc com es vent d'afuada, i ja els era damunt.

-Sobretot -diu ell-, ja mos tornen esser damunt aqueixs dimonis!

-No t'ho deia jo? -diu es cavall-. Res, tira-los sa ploma blava!, i diràs: “Val Déu i corb!
Plometa, fé lo que saps fer!”

Ja ho crec que En Tinyoset els ho tirà, a sa ploma blava, i ben aviat, dient: “Val Déu i corb! Plometa, fé lo que saps fer!”

I heu de creure i pensar i pensar i creure que a l'acte brollà un grandíós braç de mar. Les va venir tan just tan just, an En Tinyoset i an es diós braç de mar. Les va venir tan just tan just, an En Tinyoset i an es cavall, no romandre-hi, dins aquell braç de mar...! Se pogueren enfilar per ses penyes i mirar la feta de sa madona i es porc, que es braç de mar los s'engolí i no else veren pus.

-No res -diu es cavall-, posa't damunt mi, caminarem set dies. Si dins aquests set dies no mos tornen comparèixer madona ni porc, llavò serem escàpols.

En Tinyoset se posa damunt es cavall, i es cavall de d'allà! corrents a tota màquina. Passen es set dies, no veuen blanca ni negra sa madona ni es porc que els encaçassen, i es cavall diu:

-Ara estem salvats per aqueix vent, gràcies a Déu! Ja veus si t'he fet un bon favor! Crec que ho deus veure, que és gros es favor!

-Massa que ho veig! -s'exclama En Tinyoset-. De manera que no sé com el t'he de pagar. Demana'm qualsevol cosa. Maldament sia tajar-me un braç o una cama! De sa meua vida n'hi ha lo manco mitja per tu!

-Bono -diu es cavall-. Jo no et demanaré tant, ni d'un bon tros! Es favor que te deman, i no el m'has de negar, és que m'has de tajar sa coa ara mateix! I la m'has de tajar ben ran, ben ran!

-Això no pot esser! -s'exclama En Tinyoset-. ¿I quina planta faries sense coa?

-No ho vulgues sobre! -diu es cavall-. ¿No m'has donada paraula de que qualsevol favor que et demanàs que em poguesses fer, el me faries?

-Sí que és ver, que t'he donada tal paraula! -diu En Tinyoset.

-Idò la m'has d'accedir ara mateix o no ets homo! -diu es cavall-. I mira: la t'has d'estojar, an aquesta coa meua, i per res del món no la deixis mai! En veure't apurat, treu-la't i digue-li: “Val Déu i cavall! Coeta, fé lo que saps fer!” Amb sa coa ben estojada, te

n'aniràs sempre cap a llevant cap a llevant; trobaràs un riu, t'hi rentaràs es cap, fregant-hi amb aquesta coa meua ben fort ben fort, i sa tinya que hi tens s'abolirà a l'acte, i llavò poràs tirar aqueixa bufeta de bou que dus, i te poràs representar onsevuia, davant el rei.

Com En Tinyoset sent tot aquell sementer, se treu un trinxetó que duia, i zas!, taia sa coa an es cavall.

I heu de creure i pensar i pensar i creure que aquell cavall tot d'una va desaparèixer com s'ànima de Robert.

I què fa En Tinyoset? S'estoja ben estojada aquella coa, i ja li ha estret de d'allà cap a llevant cap a llevant. D'es cap de set dies de caminar, troba un riu, s'hi renta es cap ben rentat, pegant-s'hi unes fregades ben fortes ben fortes amb aquella coa d'es cavall, i cop en sec tota sa tinya que tenia per sa closca d'es cap se va esser abolida, i li sortiren uns cabeis rossos com un pa d'or.

Bé poreu pensar si aquell al·lot hi va romandre, content i xerevel·lo! No hi cabia de goig i de gaubança. Tirà set hores lluny sa bufeta de bou que feia tant de temps que duia p'es cap, i se posà a fer bots i crits d'alegria, que semblava que era tornat boig.

Pensa qui pensa què era lo que més li convenia fer, a la fi diu:

-Lo millor és que me'n vaja a cal rei a veure si em volen per criat: i allà sempre seria fàcil trobar qualque ventura i fer-me homo!

Dit i fet, se posa ses cames an es coll, i cap al rei falta gent!

Arriba a cal rei, troba una partida de criats que prenen la fresca a sa carrera; els escomet i else diu:

-No em diríeu, bona gent, si el senyor rei hauria de mester cap criat?

-L'hi poreu anar a demanar -diu un d'aquells.

-Mercè em faríeu! -diu En Tinyoset.

Aquell criat se n'entra a parlar amb el rei, i al punt torna i diu:

-El senyor ha dit que, si vols fer de jardiner a ses ordes d'es jardiner major, pots quedar.

-Feta està sa barrina! -diu En Tinyoset.

Ja va romandre a l'acte a cal rei, i se posà a ses ordes d'es jardiner major.

I heu de creure i pensar i pensar i creure que, com hi va haver un parei de dies que En Tinyoset feia de jardiner, es jardiner major l'agafa i li diu:

-Uei tu! Fé'm un clot de deu pams de fondo per deu pams d'ample i deu de llarg; i ja hauria d'estar fet!

-I a on l'he de fer? -diu s'al·lot.

-Aquí mateix a on te trobes -diu es jardiner major.

Aquí En Tinyoset se decanta una vintena de passes, se posa darrere sa soca d'un arbre que el jardiner no el ves, se treu sa coa d'es cavall que duia dins sa faldrigüera, i ja diu:

-Val Déu i cavall! Oh coa coeta, fé lo que saps fer! Un clot allà on jo ara estava, de deu pams de fondo per deu d'ample i deu de llarg!

I encara no va haver acabat de dir-ho com, zas!, es clot romangué fet. En Tinyoset crida es jardiner i li diu:

-Mestre, és això que volíeu? Mirau si fa ses mides que m'heu dades. Es jardiner major, com veu es clot fet, roman amb sos cabeis drets, sens paraula. A la fi el mida i veu que té es deu pams de fondo per deu d'ample i deu de llarg.

Es jardiner major no se'n poria avenir, que aquell al·lot fos estat capaç de fer tal proesa i se'n va a contar-ho an el rei.

El rei envia a demanar s'al·lot i li diu:

-Què noms?

-Me sap greu haver-ho de dir, perquè és un nom una mica lleig.

-Amolla-li! -diu el rei.

-Idò -diu s'al·lot- som Joanet de fonts, però sempre m'han dit En Tinyoset perquè, fins es dia abans de venir a estar amb Vossa Reial Majestat, tenia es cap ple de tinya.

-I com te la llevares? -diu el rei.

-Me'n vaig anar a rentar-me es cap a un riu me va desaparèixer tota a l'acte.

-Sí que fores sortat! -diu el rei-. Bono, i ¿que tanmateix t'agrada es jardineratge?

-Sí, senyor rei, i ben molt! -diu s'al·lot.

-No res idò -diu el rei-. Torna-te-n'hi, a feinejar a ses ordes d'es jardiner major, i fè bonda molta i no n'hi haurà tants de xerecs.

S'al·lot se'n torna an es jardiner, que li manava ses feines més males de fer, per veure de què era capaç; i tot quant li manava, per gros que fos, a l'acte quedava fet, perquè s'amagava una mica que no el vessen, se treia sa coa d'es cavall, que duia sempre dins sa faldriguera, i deia:

-Val Déu i cavall! Coa coeta, fé lo que saps fer! Tal cosa...! -lo que li havia manat es jardiner major; i tot d'una aquella cosa romania feta.

I no vos cregueu que aqueixa habilitat tan grossa l'inflàs gens ni se volgués fer respectar. Davant es jardiner major no alçava la vista més que per veure què li manava, i se feia es criat de tots es criats i criades del rei mentres es jardiner major no l'hagués de mester. Ja començava a pollastrejar, i ses al·lotes que el se miraven ben arreu, perquè era ben taiat i ben llavorat de totes ses parts d'es cos, i llavò amb aquella cabeiera d'or que duia, no dic res! I lo bo era que ell no les aluiava gens, a ses al·lotes, perquè tot es bull, tota sa seua farandola era de fer ben bé totes ses feines que li comanava es jardiner major, es criats i criades del rei.

Al punt dins cal rei no se parlà d'altra cosa que d'*En Cabeiera d'or*, que era es nom que li posaren, i tothom se'n feia llengos.

El rei tenia tres fies: na Margalida, N'Aina i Na Catalina, que era sa darrera i fadrina encara, perquè ses altres dues ja eren casades amb uns estornells que un nomia Pere i s'altre nomia Pau. I el rei sempre deia:

-Sa corona serà de qui se casi amb un revetler més desxondit que ets altres.

En Pere i en Pau no eren beneits, però no eren ni d'un bon tros tan desxondits com ells se figuraven; se creien porer menjar sopes damunt es cap d'es més pintat; se pensaven esser de s'ui d'es vent, i se deixaven dir que no menaven por a negú en punt a llestesa i tranc per tot quant se presentàs.

Sa fia darrera del rei, Na Catalina, ja començava a esser casadora, i el rei fa unes dictes que ella se posarà an es balcó principal de ca seua; passaran per davant tots es senyors fadrins que vulguin; i ella tendrà una bolla d'or amb sa mà; i aquell damunt qui ella amollarà la bolla d'or, aquell serà es venturós, aquell se casarà amb sa seua fia Catalina.

Ja ho crec que tots es senyors fadrinel·los que hi havia dins aquell reinat se presentaren davant cal rei. Na Catalina estava an es balcó que los mirava passar; i bé que en passarenm de senyorel·los i fadrinel·los, però ella ben alerta a amollar sa bolla d'or damunt cap d'aquells!

-Bona passada mos ha feta aquesta al·lota! -va dir el rei, veient que no tenien res an es fus.

I què fa ell? Fa unes altres dictes, que tornin passar es senyors fadrins per baix d'es balcó del palau, i que aquell an·qui Na Catalina tirarà sa bolla d'or, aquell serà es venturós que es casarà amb ella.

I es dia senyalat ja torna a sortir Na Catalina an es balcó amb sa bolla d'or dins sa mà, i vénga a passar per baix d'es balcó senyorel·los fadrinel·los i senyorel·los fadrinel·los! Però aquell dianxe d'al·lota ben alerta a amollar sa bolla d'or damunt cap d'aquells senyorel·los fadrinel·los!

-Sobretot! Sobretot! -va dir el rei veient sa passada-. Ell aquesta al·lota com que se'n vulga riure de noltros!

L'agafa i li diu:

-Mira! Fé es teus comptes! Un altre dia faré passar epr baix del balcó es fadrins d'es reinat. Si no tires sa bolla d'or damunt cap, no et casaràs! Mira quina hora t'ho dic!

Aquí Na Catalina obri sa boca, i diu:

-I Vossa Reial Majestat que vol que me casi amb un que no m'agrat?

-No, fieta meua! -diu el rei-. Però amb tants de fadrins com Déu ha vists que són passats per davant tu aqueixs dos dies, ¿cap cap n'hi ha hagut que et sia entrat per s'ui dret? ¿Cap n'hi ha hagut que t'haja fets bons averanys?

-Cap! -diu ella.

-Idò mira -diu el rei-, que mos hi seràs sortida primcernuda i primsiula!

-Som així com Déu m'ha feta! -diu ella.

-No res -diu el rei-, lo dit, dit.

Fa per tercera vegada ses dictes de que tots es fadrins d'es reinat que tenguen ganes de casar-se amb sa seua fia, Na Catalina, que passin tal dia per baix d'es balcó del palau, que ella hi serà i tirarà sa bolla d'or damunt es qui li agradarà més, i aquell serà es venturós que es casarà amb ella.

Arriba es dia senyalat per ses dictes. Na Catalina es posa an es balcó del palau amb sa bolla d'or dins sa mà, i hala a passar senyorel·los fadrinel·los i senyorel·los fadrinel·los per baix d'aquell balcó! I tots pensaven i deien amb ells mateixos:

-Veiam si la'm tirarà a mi!

Però aquell dianxe d'al·lota ben alerta a tirar-la a cap d'aquells xavalets!

Ja només en faltaven cinc o sis a passar per baix d'es balcó, quan s'hi presenta En Cabeiera d'or, En Tinyoset, tan ben taiat i ben llavorat de totes ses parts d'es seu cos, tan desxondit i galanxó, amb aquella cabeiera d'or que resplendia com el sol...

Què me'n direu? Ell com Na Catalina el guipa i el se veu just abaix d'es balcó, zas!, ja li ha amollada sa bolla d'or a damunt, que li pega dalt sa cabeiera, i ell l'agafa i la s'amaga; però an es mateix temps se treu sa coa d'es cavall i diu:

-Val Déu i cavall! Coa coeta, fé lo que saps fer! Du-mos a mi i a Na Catalina a ca ma mare abans de dir Jesús!

I heu de creure i pensari i pensar i creure que a l'acte fa un trebolí de vent tan furiós, que m'agafa Na Catalina i En Tinyoset, les se'n du per amunt, i ni rei ni reina ni negú de tots els que hi havia allà les veren pus.

¿Com les havien de veure, si aquell trebolí de vent les se'n va dur allà on En Tinyoset havia dit, a ca seua mateix?

Com sa mareta i es seus germanets los veren, se'n feien creus; però sobretot se'n feren quan En Tinyoset se treu sa coa de cavall i diu:

-Val Déu i cavall! Coa coeta, fé lo que saps fer! Que mos comparega aquí un bon caramull de durets d'or i dobles de vint perquè tenguem per omplir-mos es gavatx i casar-mos.

I zas!, compareix allpa un bon caramull de durets d'or i dobles de vint! I es seus germans ja s'hi tiren damunt, i grapada i altra grapada! com a desesperats.

-No importa graponetjar tant tampoc! -diu En Tinyoset-. Mentres jo sia viu i voltros vos porteu bé, no vos faltarà res, si Déu ho vol.

Se gira a sa mare i li diu:

-Mirau! Aqueixa al·lota que vos present és fia de rei i fadrina i m'ha triat a mi entre tots es fadrins nobles d'arreu d'es seu reinat. Ni el rei ni la reina haurien consentit mai que jo me casàs amb ella perquè som un pobre, perquè feia de criat d'es jardiner major. I mos ne som venguts per casar-mos! Vetací diners per fer tot es preparatiu, i a veure si aviat ho teniu tot enderg i si es fa s'esclafit! Com més prest millor! No és ver, Catalina?

-Passa de ver! -diu ella.

Sa mareta no sabia lo que li passava: va cridar ses veinades, se posen totes a enrengar la cosa, i dins set dies ho tengueren tot a punt, i se va fer s'esclafit, se casaren En Joanet i Na Catalina, i se feren unes noces de pinyol vermei, i sa mareta i es seus germanets tots ben vestits i amb un quern de dobles de vint dins sa butxaca cadascun.

I mirau quina idea va tenir en Joanet! Va dir:

-No mos convé gota estar dins la vila, perquè es diners, si no les saben gastar, duen molta de ronya. Lo millor és uqe mos n'anem dins un bosc, allà hi farà sortir un palau com es del rei, i allà mos estarem tots solets.

Agafa sa mare, i li diu:

-Mirau! Noltros no porem estar pus aquí. Vos deixaré set barcelles d'or, i me pareix que vos bastaran bé per vós i per tots es meus germans.

Així ho va fer, i sa mareta i es seus germanets ben contents!

Ell se treu sa coa d'es cavall, i diu:

-Val Déu i cavall! Coa coeta, fé lo que saps fer! Du-nos-ne a mi a Na Catalina dins un bosc ben enfora, i fé-mos-hi sortir un palau millor que no es del rei, a on poguem estar tots dos tots solets.

I encara no ho hagué acabat de dir com, zas!, un altre trebolí de vent else se'n du tots dos dins un bosc ben lluny ben lluny, i allà hi va haver un palau millor que no es del rei, un palau parat de tot, que només hagueren de fer entrar i penjar es capell; i allà s'estaven En Joanet i Na Catalina es més xalests i descansats del món, com que estar an el cel.

El rei anava bruixat p'es caçar; i molta volta deixava es qui l'acompanyaven, i se n'anava bosc endins, lluny, ben lluny.

I heu de creure i pensar i pensar i creure que un dia pren per un endret d'es bosc que no hi sabia gaire ses tresques; i, com se'n tem, se troba davant un grandíós palau, tan bo com es que ell tenia a la ciutat.

Ja li va venir ben de nou allò! Mira qui mira aquell palau, i fent mil exclamacions tot sol, no s'aturava de dir:

-Però de qui és? De qui pot esser aquest palau? ¿En no esser d'un altre rei? Però tot això és meu, i jo me'n seria temut o m'ho haurien dit!

Era es palau d'En Tinyoset i Na Catalina, que el veren, an el rei, de darrere ses persianes d'una finestra.

-És mon pare! -diu Na Catalina-. Ja deu venir per matar-mos!

-Ca! -diu En Joanet-. No serà tant! O no hi ha més que matar? No, ell hi hem d'anar i l'hem de convidar a veure-ho tot i a benenar.

-Què me dius? -diu Na Catalineta.

-Lo que sents! -diu En Joanet.

I l'agafa per sa mà, i surt amb ella a camí an el rei.

Com el rei les va veure, sí que hi romangué, estafaril-lat! No les va conèixer, i ells li feren una escomesa lo més fina i cortesa. El convidaren a veure aquella casa seua, i la hi oferiren. El rei hi entra amb ells, l'hi mostren tot, i llavò l'entren dins es menjador, i hi va haver un refresc preparat d'allò de primera, de primera.

En Joanet i Na Catalina el tapaven de paraules, i el rei tot embaladit no feia més que mirar i mirar, i com qui no tengués eima de dir mitja paraula d'esglaiat que estava de tot allò que veia i que tan poc esperava trobar dins aquell bosc tan esberrat i lluny de remeis.

Va refrescar ben bé, això sí, perquè amb so caçar havia aplegada talent; i una partida de vegades tenia sa boca oberta ja per dir an aquells dos:

-Bé, i qui sou voltros? De quines egos sortiu? Com és que estau aquí? Com hi heu fet aquest palau?

Tot això les volia demanar, però cada pic que anava a envestir, sa llengo li tornava arrere. I acabà per anar-se'n sense haver-los-ho demanat. Això sí, les donà les gràcies de lo bé que l'havien tractat, i fins les va prometre tornar-hi un altre dia a veure-los; però res de demanar-los qui eren ni qui no eren.

L'homo se'n va anar tot preocupat de qui poria esser aquella gent dins aquell bosc; però no en parlà ni motà negú nat.

D'es cap des dies se'n torna a caçar, i aviat deixà es qui l'acompanyaven, i cap an aquell endret d'es bosc a on havia trobat aquell grandíós palau i aquell jove i aquella jove tan amatents, tan fins, tan ben criats.

Al punt hi va esser davant. Na Catalina guitava a una finestra i el guipa, i se'n va corrents an En Joanet, i li diu:

-Ell mon pare ja torna esser aquí!
-Ai de bo? -diu En Joanet-. Bé mos va! Anem-li a sortir a camí! I a veure si el feim desengavatxar més que s'altre dia, que va romandre com a mut!

Li surten tots dos a camí, i d'un tros enfora ja l'escometeren donant-li es bon dia, demanant-li com se trobava de salut, si estava molt cansat, que fes favor d'honrar sa seua casa entrant-hi a seure una estona i a refrescar una mica, perquè massa sabia que tant ells com aquella casa, com tot quant tenien i esperaven a tenir, estava a sa seua disposició.

El rei, com sentí aquella nova barrumbada de paraules tan amables i corteses, tornà a romandre taiat, sense porer dir més que qualche paraula. Entrà amb aquells dins es grandíós palau, segueren una estona i anaren llavò dins es menjador, a on torbaren una taula parada de tota cosa bona per refrescar; i el rei hi pegà fortet, perquè tot era bo ferm i ell havia aplegada talent amb so caçar i trescar per dins aquell bosc.

Tampoc aquesta vegada va gosar el rei a demanar en En Joanet i Na Catalina: "Qui sou voltros?" I de n'anà just donant-los les gràcies de lo bé que l'havien tractat, i prometent-los de tornar-hi un altre dia.

Però no hi tornà perquè un altre rei, veinat seu, per un tres i no res li mou guerra, i hala es dos reis, cadascun amb so exèrcit, guerra i més guerra! I un cop guanyava un, i un cop guanya s'altre; i com un havia presa una mica d'aventatge, llavò la perdia; i, com n'havia perduda molta, llavò la tornava a cobrar, per després tornar-la perdre.

Sobretot, tant un rei com s'altre s'arribaren a veure ben endidalats, ben enfangats, que no sabien com sortir-ne; però tots dos eren forts de morro i cap d'ells se volia donar, i hala guerra i més guerra!

A la fi es nostro rei, per sortir-ne d'una manera o altra, fa unes dictes que es cavaller o general que li faça guanyar sa guerra, rebrà un anell d'or com a penyora d'un premi més gros es dia que sia.

Ja ho crec que se n'hi presentaren un xinxer, de cavallers i generals, per fer-li guanyar sa guerra, an el rei; però ca!, sa guerra no acabava; sempre estaven es dos reis casi a tants i tants.

Amb això En Joanet s'entresent de que es seu sogre ha fetes aquelles dictes; i ja es treu sa coa de cavall, que duia sempre dins sa faldriguera, i diu:

-Val Déu i cavall! Oh coa coeta, fè lo que saps fer! A veure com m'enginy per guanyar aqueixa guerra p'es meu sogre!

I encara no hagué dit això com, zas!, li surt aquell mateix cavall que li havia donada sa coa i l'havia salvat de sa madona d'es castell i de sa tinya, i li diu:

-Posa't damunt mi!

-A poc a poc! -diu En Joanet-. Primer t'he de donar sa coa, perquè fas una mala feristea sense ella! I sobretot, és teua!

-Ara és hora de coes! -diu es cavall-. La te vaig donar perquè ets tu que l'has de mester, i no jo. Lo que has de fer, posar-te damunt mi i mos n'anirem allà ont hi ha sa guerra. Aferra't fort, que no caigues! Entrarem en foc, jo m'aficaré per s'exèrcit contrari, i tu has de brandar sa coa, tenint-la ben estreta, pegant amb ella a dreta i esquerra a tothom que trobaràs davant. Tots quants en tocaràs, ens que només sia amb una cerra, cauran estesos, i ja no seran capaços de combatre pus. Guanyarem sa guerra; el rei te donarà s'anell d'or, i tu tot d'una te tornes posar damunt mi, i vendrem aquí, i mos ne durem Na Catalina i tot es palau dins un altre bosc. Sa qüestió és que el rei no sàpia per ara a on parau. No ho ha de sebre fins que serà hora.

En Joanet va creure: se posa dalt es cavall, que partí com la bala, i amb un instant varen esser allà ont hi havia sa guerra. Entren en foc, es cavall s'afica entre s'exèrcit contrari, i de d'allà; i En Joanet amb sa coa d'es cavall amb una mà ben estreta, branda qui branda

sa coa i bons cops a dreta i esquerra. I homo que aquella tocava, ja el veien estès en terra, que no se tornava aixecar.

Què me'n direu? Ells dins un instant ja no n'hi va haver un per nat senyal, de contrari que combatés.

O estaven estesos en terra o fogien com cent mil llamps per no esser-hi de més.

No hi havia remei: En Joanet havia feta guanyar sa guerra an es seu sogre.

-Però ¿qui és aqueix general -deia tothom- que amb tan poques hores mos ha feta guanyar sa guerra que hi havia tant de temps que durava?

Negú hi sabia respondre. En Joanet se presenta an el rei, i li diu:

-Tractes són tractes, senyor rei! Li he feta gonyar sa guerra; me sembla que m'he guanyat s'anell!

-Sí que dius ver! -diu el rei.

I se destira d'un anell d'or i el dóna an En Joanet, que el s'amaga ben amagat, se posa damunt es cavall, i al punt no en veren la pols.

Cavall i Joanet arriben an es palau d'es bosc. En Joanet fa pujar a ses anques d'es cavall Na Catalina, i aquell cavall de d'allà cap a un altre bosc ben lluny ben lluny!

Com hi foren, es palau també hi va esser, i allà dins les deixà es cavall, que diu an En Joanet:

-Me'n vaig, ja no mos veurem pus. Guarda bé sa meua coa, que si la perdies, pobres de voltros!

-No tengues ànsia! No la perdré, si Déu ho vol!

Es cavall desaparegué, i En Joanet i Na Catalina seguiren vivint an aquell palau dins aquell bosc, sense que negú nat del món en sabés de noves.

I heu de creure i pensar i pensar i creure que d'es cap d'una temporada el rei cau malalt. Criden es metge, aquest el se mira, li recepta, i més mal. Li tornen a receptar, i més mal. Criden altres metges, i com més li receptaven i més medecines prenia, pitjor estava. El pobre, com se veu perdut de tot, fa fer unes dictes que es qui li entenga es mal i li recepti

sa medicina bona, tindrà per penyora una pera d'or que an es seu dia li porà valer sa corona, segons com ses coses prenguen.

Jo no se n'hi presentà cap, de metge, perquè tots l'havien vist i havien feta quetxa. Aquí En Joanet s'entresent de ses dictes, i se treu de sa faldriguera sa coa de cavall, i diu:

-Va Déu i cavall! Oh coa coeta, fè lo que saps fèr! Digue'm com me'n tenc de desfèr per afinar es mal del rei i endevinar sa medicina que li pot esser bona!

I tot d'una sentí una veu que sortia de dins sa coa de cavall, i li deia:

-Posa't un vestit de metge, i vés-te'n a cal rei. Demana que el te deixin veure, polsa'l, i diràs: "Vetací lo que heu de fèr: vos n'anau dins tal barranc, a on hi ha una colometa que dins s'enclètxa d'una penya cova quatre ous; els hi preniu, i else duis a una lleona que jeu dins una cova set dies de camí més enllà; si sa lleona los se menja, romandrà adormida a l'acte. I tot d'una que dormi, la monyiu, i duis sa llet que li tragueu an el senyor rei perquè se la bega a l'acte. Si la se beu, romandrà a l'acte sà i bo." El senyor rei, com te sentirà, dirà: "Donau-li sa pera d'or, an aqueix." Tu la prens, i te'n vas a mudar-te es vestit, i amb s'altre vestit t'asseus a sa sortida de la ciutat; i passaran ets altres dos gendres del rei, que se n'aniran a veure si poren trobar aquella colometa. Com passaran per davant tu que diran: "Alabat sia Déu!" Tu else dius: "Senyors, jo sé sa colometa que cerquen i lo que han de fèr per prendre-li ets ous i donar-los a sa lleona perquè se dormi i la puguen monyir. ¿Què em volen donar, i los duré sa llet de lleona dins un botilet?" Aquells gendres del rei te prometran molt; però no vulgues donar-los es botilet de llet que cada un d'ells no et don es dit petit d'es peu endret. Tu guarda aquells dos dits ben guardats de porer-los fèr servir en esser s'hora.

Vos assegur que la s'escoltà bé En Joanet, an aquella veu, i que s'ho aficà dins es cervell, tot allò que sa veu li havia dit de dins sa coa de cavall. Se posa un vestit de metge, nou, flamant, i se presenta tot xarpat a cal rei. Demana per veure el senyor rei, que, com sap que és un metge nou, el fa entrar tot d'una, i li allarga es braç perquè el pols. En Joanet el polsa, més sèrio que una patata, i d'es cap d'un poc diu:

-Senyor rei, hi ha cura per Vossa Reial Majestat!

-I deis ver? -s'exclama el rei, com sent aquestes comandacions.

-Veïès si seré vengut aquí per dir mentides! -diu En Joanet.

-I quina és sa medicina que em pot curar? -demana el rei, badant uns uis com uns platets.

-Jo l'hi diré, senyor rei! -s'exclama En Joanet-. Dins tal barranc hi ha una Colometa que a s'enclotxa d'una penya cova quatre ous, i set dies de camí més enllà hi ha una lleona qui alleta, i qualsevol que s'hi acost, sia animal o persona, va a parar dins sa seua butza. És amb sa llet d'aqueixa lleona que s'ha de curar Vossa Reial Majestat.

-Però ¿com l'han de monyir -diu el rei-, si se menja tothom que s'hi acost?

-Aquí està es re! -diu En Joanet-. Hi ha un remei per monyir aqueixa lleona: fer-li arribar aquells quatre ous, ella quedarà adormida a l'acte, i llavò quisvuia la porà monyir, es més descansat del món.

-Però ¿i qui és capaç -diu el rei- d'anar a donar aquells ous de sa colometa a sa lleona, que ella no se menj ets ous i es qui les hi durà?

-Aquí està sa dificultat! -diu En Joanet-. Però això no és alou meu. A mi, com a metge, m'estableix dir es remei que hi ha per decantar sa malaltia. Ara Vossa Reial Majestat se faça dur aqueix remei, si és que se vol curar.

-El senyor metge té raó -s'exclama el rei, tot confús i apurat perquè no sabia com basquetjar-se aquella llet de lleona.

Crida es seus dos gendres i los diu:

-Ara és s'hora de guanyar sa corona. Es qui me duga sa llet d'aqueixa lleona, sa corona serà per ell.

I es dos gendres no tengueren altre remei que prendre ets atapins cap a cercar aquella ditxosa llet de lleona.

Mentrestant En Joanet s'havia buidat. Se'n va a un hostal, se muda es vestit de metge, se'n posa un de més ordinari, que no pareixia es mateix homo, i cap a sa sortida de la ciutat, per on havien de passar es dos gendres del rei que se n'anaven a cercar sa llet de lleona.

Al punt compagueren, i vos assegur que hi anaven, ben mostiis i morrotosos.

-Alabat sia Déu! -diuen quan passaven per davant En Joanet, assegut a sa vorera d'es camí.

-Per sempre sia alabat! -respon En Joanet.

I se planta davant ells i les enfloca aquesta:

-Senyors: que em perdonin si em pos en lo que no m'importa, però Vosses Mercès fan cara d'estar molt apurats.

-I si mos vésseu de part de dins, sí que ho diríeu -s'exclamen ells.

-Idò -diu En Joanet- que s'expliquin una mica: que bé poria esser que jo else pogués donar un remei.

Es gendres del rei digueren:

-Aquest homo parla bé. No hi pot haver res perdut d'explicar-li lo que mos passa; i mos exposam a trobar lo que anam a cercar, sense sobre'n mè ni perdiu.

I li explicaren que anaven a cercar uns ous de colometa que covava dins una escletxa de tal barranc, i que havien de dur aquells ous a una lleona qui alletava i que menjava tothom que veia, i per lo mateix les s'havia de menjar a ells; i que sa lleona, si es menjava aquells ous, se domiria, i li porien treure sa llet que ells anaven a cercar per curar el rei de sa malaltia del dimoni que el tenia rendit i acabat de tot. I lo que deien ells:

-¿I com hem de porer monyir noltros sa lleona, si ella, en arrambar-mos-hi, no farà més que pegar xuclada i ja mos tendrà dins sa butza?

Bona casta de monyir mos do Déu! Serà una monyida a s'enrevés!

I deien això sense cap riaia, amb més ganes de plorar que d'altra cosa.

Aleshores En Joanet les diu:

-Senyors, jo puc dir es camí per trobar ets ous de sa Colometa, donar-los a sa lleona sense que es menj Vosses Mercès, i treure-li tota sa llet que tanga dins es braguer.

-I deis ver? -s'exclamen es gendres del rei.

-I tant com dic ver! -respon En Joanet-. De manera que jo em compromet, entre la paga, com se suposa, a dur-los sa llet d'aqueixa lleona, que és lo que a Vosses Mercès interessa, segons conten.

-I quina paga voleu? -diuen es gendres del rei.

-Ah! -diu En Joanet-. Poca cosa: es dit d'es peu endret de cadascun.

Les va venir molt de nou, an aquells, que aquell homo justament les demanàs per paga es dit petit d'es peu endret, fins que li digueren:

-I justament ha d'esser es dit petit que vos hem de donar?

-Justament! -diu En Joanet.

-I no ho porien fer es diners? -diuen ells-. Demanau-ne, d'or, que sa vostra boca serà mesura!

-Es diners -diu En Joanet- no em tapen la vista, a mi. És es dit petit d'es peu endret que vull per dur-los sa llet de lleona; i, si no el me volen donar, facen comptes que no els he dit res. I estiguen bonets! I Déu les guard de perill!

I ja va esser partit de d'allà deixant-los en porret.

-Germà -digueren es gendres del rei-, no friseu tant: esperau una mica, que n'hem de parlar més encara! Ses coses s'arreglen conversant.

En Joanet consentí a aturar-se, però s'aguantà fort a voler es dit petit d'es peu endret per anar-los a dur sa llet de lleona; i es pobres gendres del rei hi arribaren a allargar es coll, dient:

-Ell no hi haurà altre remei per atènyer aqueixa ditxosa llet de lleona que deixar-mos taiar aqueix dit. Finis-finis, és es més petit de tots i es qui fa manco servici; i tant serem homos amb un dit més com amb un dit manco. I sobretot, val més sortir-ne nafrats d'un dit, que si es dit i tota sa còrpora ha d'anar a passar dins sa butza de sa lleona.

Dit i fet, se treuen sa sabata, se taien es dit petit d'es peu endret, i el donen an En Joanet, que else s'estojà, an aquells dos dits, ben estojats, per fer-los servir en esser s'hora.

-No res -va dir llavò-. Ara Vosses Mercès vénguen amb mi, i veuran coom trobarem sa Colometa qui cova ets ous dins s'esclètxa des barranc: els hi prendrem, anirem a donar-los a sa lleona...

-A poc a poc! -digueren es gendres del rei-: fins a sa colometa vos acompanyarem i un poc més enllà; ara a sa lleona, vos hi haureu d'acostar vós tot sol. A posta vos hem donat es dit petit d'es peu, per no haver-mos-hi d'arrambar!

-Ho faran així com voldran i no se queixaran de negú -diu En Joanet.

I ja són partits tots tres cap an aquell barranc.

Camina caminaràs, hi arriben; En Joanet mira una mica arreu, i al punt afina s'enclletxa a on sa Colometa covava ets ous. S'hi acostava, sa Colometa fuig, ell aplega es quatre ous, i de d'allà cap a sa lleona.

Es gendres del rei varen dir:

-Vos acompanyarem sis dies, i llavò posarem forqueta, esperant que torneu amb sa llet de lleona.

-Conforme! -diu En Joanet.

Els següents es sis dies, camina caminaràs; i es dia que feia set, el deixen; En Joanet camina un altre dia, fins que se troba davant sa cova de sa lleona que alletava es leonets. Com se veu En Joanet davant, ja s'hi anava a abordar; però En Joanet li amolla es quatre ous de sa colometa, que prenen sa fua p'es capavall que feia sa cova, redolant redolant cap a sa lleona, que li vengué molt de nou veure aquells ous redolar cap a ella. Encara no li foren devora, com els ensuma, troba que fan bona olor, i amb una xuclada les s'engoleix. I què me'n direu? Ell encara no li foren dins sa butza, com romangué adormida com un tronc. En Joanet, ja ho crec, s'hi aborda tot d'una, i hala a monyir-la! Muny qui muny, li treu tota sa llet d'es braguer, n'umpla es botilet que duia; i ja li ha copat més que de pressa cap an es gendres del rei, que, com el veuen amb so botilet de llet de lleona, romanen amb sos cabeis drets; que no se'n porien avenir. En Joanet else deixa, anant-se'n cap a ca seua; i ells cap an el rei! Li presenten es botilet de llet; el rei la se cala tota, i roman sà i bo a l'acte. I tothom bota i bota d'alegria. I es qui botava més era el rei, com era natural.

I què fa el rei aleshores? Convida tots es nobles d'es seu reinat, tota sa gent grossa, a dinar per donar sa corona an es qui li havien tornada sa salut, que ja la tenia per perduda.

Es dia senyalat compareixen a dinar tots es nobles, tota sa gent grossa; però també hi comparegué En Joanet, ben vestit així mateix, però sense demostrar-se en res. I d'us bes estojat aquell anell d'or que el rei li havia donat per haver-li feta gonyar sa guerra; i llavò aquella pera d'or que el rei li havia donada per haver-li dita quina medicina li curaria es mal; i llavò es dos dits petits d'es peu endret d'es gendres del rei.

S'asseu en taula el rei amb tota aquella gran senyoria i En Joanet com un de tants, dinen fent tothom un bon cap de taula; i, dinat, el rei pren la paraula, i diu:

-Ja sabeu per què vos he convidats a dinar. És per donar sa corona an es qui la s'han guanyada, ja que jo ja començ a estar cansat de dur-la. Voltros mateixos direu qui és que la s'ha guanyada.

Aquí En Joanet s'alça de sa cadira i diu:

-Que puc dir un mot, senyor rei?

El rei el se mira, i tots ets altres senyors també, i negú el va conèixer.

-Veiam qui serà aqueix! -deia tothom, el rei es primer.

A la fi el rei contesta:

-Sí que pots dir aqueix mot! Qui és ell?

-Es mot que tenc que dir -diu En Joanet- és que trob que sa corona de Vossa Reial Majestat, com jo qui la m'he guanyada!

Tothom romangué esglaiat, com sentiren allò, i el rei més que tots, fins que a la fi s'exclama:

-Què vol dir que ets tu qui la t'has guanyada? ¿I quines proves pots donar d'aqueixes paraules tan atrevides?

-Prou que les hi donaré, a ses proves! -s'exclama En Joanet-. Faça la bondat d'escoltar una mica. ¿No tenia Vossa Majestat una guerra que en via ninguna poria acabar?

-Sí que es ver! -diu el rei.

-¿No va donar Vossa Reial Majestat un anell d'or an es qui li va fer acabar aquella guerra?

-Sí que es ver! -diu el rei.

-Idò vetací s'anell d'or! -diu En Joanet.

El dóna an el rei, el rei se'l mira, i el se torna a mirar, i s'exclama:

-Sí que ho és, s'anell d'or que vaig donar an es qui fèu acabar aquella guerra!

-Idò bono -diu En Joanet-. ¿No estava Vossa Reial Majestat rendit d'una gran malaltia, que cap metge la hi havia sabuda decantar?

-Sí que és ben ver! -diu el rei.

-¿No va donar Vossa Reial Majestat una pera d'or an es metge que li va dir quina medicina el curaria, sa llet de lleona?

-Sí que és ver! -diu el rei.

-Idò vetací sa pera d'or! -diu En Joanet.

El rei la se mira i la se torna a mirar, i a la fi diu:

-Sí que ho és, aquella pera d'or.

Aquí es dos gendres del rei s'alcen de sa cadira, i diuen:

-A poc a poc! Tot això que diu aqueix homo serà ver; però més ver és que noltros fórem qui anàrem a dur sa llet de lleona, que és lo que curà Vossa Reial Majestat!

-Sí que és ver! -diu el rei.

-A poc a poc! -diu En Joanet-. Es qui va trobar ets ous de sa Colometai i va monyir sa lleona i li va treure sa llet, vaig esser jo. I sa prova és que aqueixs senyors se varen haver de tair cadascun es dit petit d'es peu endret i donar-lo'm perquè jo anàs a prendre ets ous a sa colometai donar-los a sa lleona, i monyir sa lleona i dur-los sa llet. I perquè veja tota sa rotlada que és així com dic, vetaquí es dos dits petits d'es peu endret d'aqueixs senyors.

I else presenta an el rei, que féu treure sa sabata an es seus gendres, i tothom va haver de veure que a un i a altre else mancava aquell dit an es peu endret i que es que En Joanet presentava eres es mateixos dits que mancaven an aquells peus.

Es gendres del rei varen romandre morts; se posaren sa sabata i se n'anaren tirant llamps i pestes.

Tothom, i el rei es primer, va dir:

-No hi ha remei! Sa corona és d'aquest!

En Joanet havia menada sa dona, Na Catalina, sa fia darrera del rei, i la tenia a una casa d'allà devora, i va dir:

-Senyor rei, ¿se conté veritat que som jo qui m'he guanyada sa corona?

-Sí que és ver que la t'has guanyada, i que és teua -diu el rei.

-Idò tenga la bondat -diu En Joanet- d'esperar un moment, i jo aniré amb una correguda a menar sa meua dona, veiam si la coneixerà.

-Vés-hi! -li diu el rei.

El rei n'estava com un beneit, i tots ets altres senyors que hi havia també, de tot allò d'En Joanet.

-Però qui serà aquest jove tan desxondit i tan galanxó? ¿Qui serà sa seua dona? Veiam qui serà!

Amb això En Joanet tornà amb Na Catalina, vestits ell i ella just així com anaven quan el rei les trobà dins aquell bosc an es portal d'aquell palau.

Ell i ella no s'aturaren fins que foren just davant el rei, s'agenoién an es seus peus, i Na Catalina diu:

-Que me don sa mà a besar, mon pare! Li deman perdó si el vaig agraviar amb so tirar sa bolla d'or an En Cabeiera d'ory, En Joanet, es meu homo que és aquí present.

El rei, com sent allò, les se mirà bé a tots dos, i a la fi else coneix, i els abraça rompent en plors, i lo mateix va fer la reina, i tots es nobles de la cort les donaren mil enhorabones, i tothom content i alegre.

El rei les donà sa corona, se feren unes festes orbes que duraren set dies, i visqueren anys i més anys amb sana pau i concòrdia ells amb ells i amb tots es seus vassalls; i encara deuen esser vius, si no són morts.

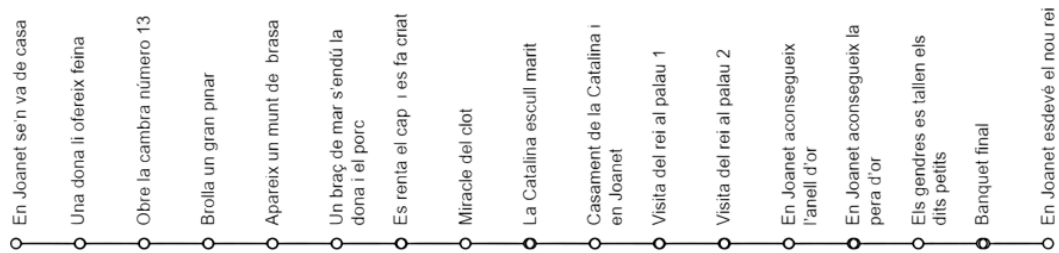
I al cel mos vegem tots plegats.

2. PROPOSTA DIDÀCTICA DETALLADA

La rondalla d'En Tinyoset	
Durada	1,5h
Descripció	Contar una rondalla, identificar els principals girs de la història i ésser capaços de relacionar fragments de la rondalla a l'argument general de la rondalla. Concurs final per assegurar la introducció de nous recursos lingüístics.
Objectius generals	<ul style="list-style-type: none"> -Consolidar la comprensió lectora dels alumnes. -Promocionar les rondalles tradicionals de la cultura popular catalana. -Promoure la consciència dialectal dels infants. -Enriquir els recursos lingüístics dels infants.
Objectius específics	<ul style="list-style-type: none"> -Proporcionar als infants un repte de comprensió lectora que els resulti atractiu. -Presentar una rondalla tradicional mallorquina. -Crear un primer contacte dels alumnes amb el dialecte mallorquí i amb l'escriptura alcoveriana. -Donar eines lingüístiques als infants perquè puguin dur-les a la pràctica.
Objectius operatius	<ul style="list-style-type: none"> -Crear un concurs de comprensió lectora a partir d'un text d'Alcover sense modificar-ne l'ortografia ni adaptar-ne els dialectalismes. -Explicar una rondalla amb teatralització i assegurar l'atenció dels alumnes durant l'explicació -Introduir als infants mots i expressions mallorquines a partir de contar la rondalla i de la lectura de la versió de la rondalla sense adaptar. -Consolidar la introducció definitiva de noves expressions al diccionari personal dels alumnes a partir del concurs final.
Desenvolupament de l'activitat	<p>Part 1 (2,5 min.): Presentació del grup i breu introducció al món de les rondalles.</p> <p>Part 2 (45 min.): Es fa una rotllana i s'explica als infants la rondalla. L'explicació es farà oralment i amb un llenguatge oral propi dels parlants actuals del Ter-Brugent. Tot i això, enmig de la narració s'introduiran certs mots que poden resultar problemàtics. Cada vegada que es faci servir una expressió que desconeixen els alumnes hauran de fer sonar un espanta-velles per interrompre la</p>

	<p>narració i poder resoldre el dubte del mot en qüestió.</p> <p>Part 3 (10 min.): Un cop explicada la narració, repassem entre tots els principals fets explicats i els recollim en una línia temporal.</p> <p>Part 4 (15 min.): Es reparteix als infants algun fragment de la rondalla i se'ls demana que subratllin tots els mots que no coneguin o totes les parts del text que els provoquin problemes a l'hora de comprendre el text. Un cop tenen el text subratllat hauran de situar-lo a la línia temporal de la pissarra per demostrar que han estat capaços d'entendre de quina part de la història parla el text. A més a més, se'ls demanarà que escriguin un petit resum a darrere d'allò que acaben de llegir.</p> <p>Part 5 (15 min.): Es fa la correcció perquè siguin conscients de si han encertat o no quin fragment de la història tenien. Tot seguit es comença un concurs on tota la classe forma un equip contra la dinamitzadora de l'activitat. La dinamitzadora els diu una paraula o expressió que s'ha explicat durant la sessió i els infants han de ser capaços de definir-la i explicar el significat. Si en són capaços se'ls suma un punt, si no, se suma un punt a la dinamitzadora.</p> <p>Part 6 (2,5 min.): Recollida i despedida final.</p>
<p>Recursos materials</p>	<p>Espanta-velles Pissarra i guix/retolador per a pissarra Fragments de la rondalla impresos</p>
<p>Adaptacions adequades a cada edat</p>	<p>Segons l'edat dels participants es donaran més o menys fragments. Tots els fragments seran un paràgraf simple, però depenent de l'edat se'ls donarà un sol fragment o múltiples fragments.</p> <p>A més a més, a tercer de primària es procurarà donar-los textos que incloguin diàleg directe.</p>
<p>Atenció a la diversitat</p>	<p>Aquesta activitat ha estat plantejada d'acord amb el DUA (Disseny Universal de l'Aprenentatge), que permet l'accessibilitat dels continguts de la proposta a la diversitat existent a l'aula.</p> <p>Les diversitats informades per les escoles son: dislèxia, discalculia, disfèmia, TDAH, nouvinguts no-parlants de català (Ucraïna, Punjab, Marroc i països llatinoamericans) i un cas de principi d'autisme.</p>

2.1. Línia temporal

2.2. Fotografies fetes durant el desenvolupament de les sessions

A la recerca d'un dialecte perdut: Anàlisi lingüística i adaptació de la rondalla «En Tinyoset», de Jordi des Racó o Antoni M. Alcover

3. RESULTATS DE L'ACTIVITAT REALITZADA A LES ESCOLES

ESCOLA FEDAC (ANGLÈS)			
	ERRADES	ENCERTS	COMPRESIÓ 0
TERCER	9	8	11
QUART	8	10	13
CINQUÈ	9	7	6
SISÈ	12	26	11
1R ESO	12	19	8

ESCOLASANT CRISTÒFOL (LES PLANES D'HOSTOLES)			
	ERRADES	ENCERTS	COMPRESIÓ 0
QUART	15	26	21

ESCOLA GASPAR DE QUERALT (AMER)			
	ERRADES	ENCERTS	COMPRESIÓ 0
TERCER B	6	7	17
TERCER A	8	8	13
QUART	14	13	15
CINQUÈ	23	18	18
SISÈ A	21	26	3
SISÈ B	17	22	6

ESCOLA JONCADELLA (LA CELLERA DE TER)			
	ERRADES	ENCERTS	COMPRESIÓ 0
TERCER	11	6	5
QUART	11	23	14
CINQUÈ	12	23	4
SISÈ	22	19	12

ESCOLA SANT JORDI (BONMATÍ)			
	ERRADES	ENCERTS	COMPRESIÓ 0
QUART			
CINQUÈ	28	27	18
SISÈ			

ESCOLA POMPEU FABRA (ANGLÈS)			
	ERRADES	ENCERTS	COMPRESIÓ 0
TERCER A	21	18	3
TERCER B	16	19	8
QUART A	16	13	3
QUART B	17	8	11
CINQUÈ A	15	15	2
CINQUÈ B	24	15	6
SISÈ A	16	25	6
SISÈ B	24	22	

4. MAPA DE TEMPERATURA

Llegenda:

NIVELL 0 - Blanc: Cap infant ha declarat mostrar cap problema.

NIVELL 1 - Vermell: Progressiu, les tonalitats més clares mostren menys incidència de dubtes i les tonalitats més fosques representen més coincidència entre els estudiants.

NIVELL 2 - Blau: Progressiu, les tonalitats més clares mostren menys incidència de dubtes i les tonalitats més fosques representen més coincidència entre els estudiants.

NIVELL 3 - Verd: Progressiu, les tonalitats més clares mostren menys incidència de dubtes i les tonalitats més fosques representen més coincidència entre els estudiants.

Això era una mare que tenia dotze fills. No hi havia cap dia que no acabassen primer es pa que sa talent, i vos assegureu que se n'hi sentien córrer, de rates per dins sa panxa, aquells dotze birganius.

Es caganius, que nomia Joanet, tenia es cap ple de tinyat, i, perquè no la hi vessen hi duia una bufeta de bou. Era es més desxondit de tots, i aviat se cansà de fer tants de dijunis per força, perquè deia que ses coses per força no agraden a Déu; i agafa sa mare i li diu:

-Mu mare, me'n vull anar a descobrir món.

-Escolta tu, què et diuen, que et vols llogar amb mi?

-Si ens avenim d'espreu!- diu En Joanet.

-I què voldries gonyar? - diu ella.

-Cent lliures.- diu En Joanet.

-Ca, homo! -diu ella-. Saps que t'ets enfilat damunt! Ja estaràs bé amb cinquanta.

-No res -diu En Joanet-, feta està sa barrina!

Aquella dona el se'n mena dins un grandió bosc, a on troben unes casetes blanques.

-Això és ca nostra -diu aquella dona-. Sa teua feina ha d'esser menar sa casa neta i fer lo que et manaré, sense deixar ni afegir-hi una titla que és una titla.

-Però i això és tota sa vostra casa? -diu En Joanet.

-Bono!-li diu sa dona-. M'has de menar netes ses casetes d'allà dalt i llavò aqueixa gran sala. Alerta que jo no hi trobi gens de brutoreta mai! I no hi bovetges amb Na Rossa, que no te tir qualque coça! I mira, en tenir talent, sa cambra que fa dues és sa cuina; sa que fa tres, és es rebost; entra-hi i trobaràs recapte a voler.

I amb això alça un batiport; hi va haver una escala de caragol; sa dona la pren i En Joanet darrere ella, i per avall s'és dit! I per avall! Com varen haver davallats més de mil escalons, se troben dins una grandiosa sala on hi havia tretze portals amb una porta a cada portal.

No vos dic res En Joanet si hi pegava fort, an aquell concert tan bufarell. Vos assegur que no hi feia gens s'extern, i que menjava fins que s'ho tocava amb so dit.

D'es cap de tres dies s'entrega sa madona, mira pertot si hi havia res mal adosat ni gens de brutoreta, i tot ho trobà enderg.

-He de veure què hi te sa madona, dins aqueixa cambra! Es meu gènit no ho pot suportar pus, de no haver-ho de sebre! L'obriré, i serà lo que el Bon Jesús voldrà!

Dit i fet, agafa sa clau, l'afica dins es pany i, rac-rac!, obrí.

Es corb estava damunt una estaca tot ben alabaixa i consirós; es porc, allargat en terra amb una gobia davant amb poc xorrèstic ferm, i es cavall, davant sa grípa sense casi gens de recapte.

En Joanet se les mirà un poc, an aquelles bísties, i sa qui li féu més compassió va esser es cavall, i digué:

-Aniré a dur-li un braçat de paia.

-Ja pots veure si fuigs més que de pressa i alerta que no t'aglapesca sa madona! Si t'assoleix, estarà fet de tu: te farà lo que mos va fer a noltros, que erem missatges seus, i perquè no la creguérem, mos féu tornar lo que veus que som ara. Aqueixa fi tenen es missatges seus que no li fan ses coses així com ella vol!

-Ai sí? -diu En Joanet-. Ell jo tornaré a tancar aqueixa cambra, i no ho coneixerà, si hi som entrat!

Com prou es cavall li va haver dit que se giràs darrer per veure si sa madona els encaçava, a la fi s'hi gira, i oh quin esglai que se'n dugué! Prou que els encaçava aquell dianxe de madona! I mai diríeu quina colcadura duia! Idò aquell porc que tenia amb so cavall i amb so corb dins sa cambra que feia tretze. Sí, colcava damunt aquell animal, que no pareixia es mateix: se n'anava com es vent, i li guanyava de molt, an es cavall, a córrer.

-Ai sí? -diu En Joanet-. Ell jo tornaré a tancar aqueixa cambra, i no ho coneixerà si hi som entrat!

-No ho ha de conèixer! -diu es cavall-. Saps quin nas més fi que té aquest dimoni de dona! Ho coneix tot amb s'olor!

An En Joanet allò li entrà ferm, i acabà per dir an es cavall:

-Mira! Ja em pots dir com me'n podré escapar, de ses ungles d'aquesta dona.

-No tens altre remei -diu es cavall- que treure'm d'aquí dins: te poses damunt mi i dóna'm l'endera tanta com vulgues, que t'assegur que los m'estiraré fort, an es galindons.

I heu de creure i pensar i pensar i creure que encara aquella ploma verda no va haver tocat en terra, com brollà allà mateix un grandíós pinar, tan espès i tan espès que ses soques s'hi tocaven casi, i es brancam tot se tenia. Ventura que En Tinyoset i es cavall romangueren fora de tal empapussat de pinar, i pogueren fer sa seua via.

-Ell ja mos tornen a encaçar, i damunt que mos són! -s'exclama En Tinyoset.

-Ja m'ho esperava! -diu es cavall-. No res, tira-los sa ploma vermeia, i diràs: "Val Déu i corb! Plometa, fé lo que saps fer!"

Prou que va creure En Tinyoset! Tira per derrere sa ploma vermeia, i heu de creure i pensar i pensar i creure que a l'acte brollà allà mateix un camp de brases.

-Ara estem salvats per aqueix vent, gràcies a Déu! Ja veus si t'he fet un bon favor! Crec que ho deus veure, que és gros es favor!

-Massa que ho veig! -s'exclama En Tinyoset-. De manera que no sé com el t'he de pagar. Demana'm qualsevol cosa. Maldament sia tair-me un braç o una cama! De sa meua vida n'hi ha lo manco mitja per tu!

-Bono -diu es cavall-. Jo no et demanaré tant, ni d'un bon tros! Es favor que te deman, i no el m'has de negar, és que m'has de tair sa coa ara mateix! I la m'has de tair ben ran, ben ran!

Arriba a cal rei, troba una partida de criats que prenen la fresca a sa carrera; els escomet i else diu:

-No em diríeu, bona gent, si el senyor rei hauria de mester cap criat?

-L'hi porem anar a demanar -diu un d'aquells.

-Mercè em faríeu! -diu En Tinyoset.

Aquell criat se n'entra a parlar amb el rei, i al punt torna, i diu:

-El senyor rei ha dit que, si vols fer de jardiner a ses ordes d'es jardiner major, pots quedar.

-Feta està sa barrina! -diu En Tinyoset.

I heu de creure i pensar i pensar i creure que, com hi va haver un parei de dies que En Tinyoset feia de jardiner, es jardiner major l'agafa i li diu:

-Uei tu! Fé'm un clot de deu pams de fondo per deu pams d'ample i deu de llarg; i ja hauria d'estar fet!

-I a on l'he de fer? -diu s'al·lot.

-Aquí mateix a on te trobes -diu es jardiner major.

S'al·lot se'n torna an es jardiner, que li manava ses feines més males de fer, per veure de què era capaç; i tot quant li manava, per gros que fos, a l'acte quedava fet, perquè s'amagava una mica que no el vessen, se treia sa coa d'es cavall, que duia sempre dins sa faldriguera, i deia:

-Val Déu i cavall! Coa coeta, fé lo que saps fer! Tal cosa...! -lo que li havia manat es jardiner major; i tot d'una aquella cosa romania feta.

El rei tenia tres fies: na Margalida, N' Aina i Na Catalina, que era sa darrera i fadrina encara, perquè ses altres dues ja eren casades amb uns estornells que un nomia Pere i s'altre nomia Pau. I el rei sempre deia:

-Sa corona serà de qui se casi amb un revetler més desxondit que ets altres.

I què fa ell? Fa unes altres dictes, que tornin a passar es senyors fadrins per baix d'es balcó del palau, i que aquell an-qui Na Catalina tirarà sa bolla d'or, aquell serà es venturós que es casarà amb ella.

I es dia senyalat ja torna a sortir Na Catalina an es balcó amb sa bolla d'or dins sa mà, i vénga a passar per baix d'es balcó senyorel·los fadrinel·los i senyorel·los fadrinel·los!

Ja només faltaven cinc o sis a passar per baix d'es balcó, quan s'hi presenta En Cabeiera d'or, En Tinyoset, tan ben taiat i ben llavorat de totes ses parts del seu cos, tan desxondit i galanxó, amb aquella cabeiera d'or que resplendia com el sol..

-I Vossa Reial Majestat que vol que me casi amb un que no m'agrad?

-No, fieta meua! -diu el rei-. Però amb tants de fadrins com Déu ha hagut que et sia entrat per s'urdret? ¿Cap n'hi ha hagut que t'haja fets bons averanys?

-Cap! -diu ella.

-Idò mira -diu el rei-, que mos hi seràs sortida primcernuda i primsiula!

-Val Déu i cavall! Coa coeta, fé lo que saps fer! Du-mos a mi i a Na Catalina a ca ma mare abans de dir Jesús!

I heu de creure i pensar i pensar i creure que a l'acte fa un trebolí de vent tan furiós, que m'agafa Na Catalina i En Tinyoset, les se'n du per amunt, i ni rei ni reina ni negú de tots els que hi havia allà les veren pus.

-Mirau! Aqueixa al·lota que vos present és fia de rei i fadrina i m'ha triat a mi entre tots es fadrins nobles d'es seu reinat. Ni el rei ni la reina haurien consentit mai que jo me casàs amb ella perquè

som un pobre, perquè feia de criat d'es jardiner major. I mos ne som venguts per casar-mos! Vetací diners per fer tot el preparatiu, i a veure si aviat ho teniu tot enderg i si es d'esclafit! Com més prest millor! No és ver, Catalina?

Agafa sa mare, i li diu:

-Mirau! Noltros no porem estar pus aquí. Vos deixaré set barcelles d'or, i me pareix que vos bastaran bé per vós i per tots es meus germans.

Així ho va fer, i sa mareta i es seus germanets ben contents!

-Però de qui és? De qui pot esser aquest palau? ; En no esser d'un altre rei? Però tot això és meu, i jo me'n seria temut o m'ho haurien dit!

Era es palau d'En Tinyoset i Na Catalina, que el veren, an el rei, de darrere ses persianes d'una finestra. (557)

-Bé, i qui sou voltros? De quines egos sortiu? Com és que estau aquí? Com hi heu fet aquest palau?

Tot això les volia demanar, però cada pic que anava a envestir, sa llengo li tornava arriere. I acabà per anar-se'n sense haver-los-ho demanat. Això sí, les donà les gràcies de lo bé que l'havien tractat, i fins les va prometre tornar-hi un altre dia a veure-los; però res de demanar-los qui eren ni qui no eren.

El rei, com sentí aquella nova barrumbada de paraules tan amables i corteses, tornà a romandre taitat, sense porer dir més que qualche paraula. Entrà amb aquells dins es grandíós palau, segueren una estona i anaren llavò dins es menjador, a on trobaren una taula parada de tota cosa bona per refrescar; i el rei hi pegà fortet, perquè tot era bo ferm i ell havia aplegada talent amb so caçar i trescar per dins aquell bosc.

Sobretot, tant un rei com s'altre s'arribaren a veure ben endidalats, ben enfangats, que no sabien com sortir-ne; però tots dos eren forts de morro i cap d'ells se volia donar, i hala guerra i més guerra!

A la fi es nostro rei, per sortir-ne d'una manera o altra, fa unes dictes que es cavaller o general que li faça guanyar sa guerra, rebrà un anell d'or com a pnyora d'un premi més gros es dia que sia.

Amb això En Joanet s'entresent de que es seu sogre ha fetes aquelles dictes; i ja es treu sa coa de cavall, que duia sempre dins sa faldriguera, i diu:

-Val Déu i cavall! Oh coa coeta, fé lo que saps fer! A veure com m'enginy per guanyar aqueixa guerra p'es meu sogre!

En Joanet va creure: se posa dalt es cavall, que partí com la bala, i amb un instant varen esser allà ont hi havia sa guerra. Entren en foc, es cavall s'afica entre s'exèrcit contrari, i de d'allà; i En Joanet amb sa coa d'es cavall amb una mà ben estreta, branda qui branda sa coa i bons cops a dreta i esquerra. I homo que aquella tocava, ja el veien estès en terra, que no se tornava aixecar.

No hi havia remei: En Joanet havia feta guanyar sa guerra an es seu sogre.

-Però ¿qui és aqueix general -deia tothom- que amb tan poques hores mos ha feta guanyar sa guerra que hi havia tant de temps que durava?

I heu de creure i pensar i pensar i creure que d'es cap d'una temporada el rei cau malalt. Criden es metge, aquest el se mira, li recepta, i més mal. Li tornen a receptar, i més mal. Criden altres metges, i com més li receptaven i més medecines prenien, pitjor estava.

Jo no se n'hi presentà cap, de metge, perquè tots l'havien vist i havien feta quetxa. Aquí En Joanet s'entresent de ses dictes, i se treu de sa faldriguera sa coa de cavall, i diu:

-Val Déu i cavall! Oh coa coeta, fé lo que saps fer! Digue'm com me'n tenc de desfer per afinar es mal del rei i endevinar sa medicina que li pot esser bona!

-I quina és sa medicina que em pot curar? -demana el rei, badant uns uis com uns platets.

-Jo l'hi diré, senyor rei! -s'exclama En Joanet-. Dins tal barranc hi ha una Colometa que a s'enclotxa d'una penya cova quatre ous, i set dies de camí més enllà hi ha una lleona qui alleta, i

qualsevol que s'hi acosta, sia animal o persona, va a parar dins sa seua butxa. És amb sa llet d'aqueixa lleona que s'ha de curar Vossa Reial Majestat.

Crida es seus dos gendres i los diu:

-Ara és s'hora de guanyar sa corona. Es qui me duga sa llet d'aqueixa lleona, sa corona serà per ell.

I es dos gendres no tengueren altre remei que prendre ets atapins cap a cercar aquella ditxosa llet de lleona.

Mentrestant En Joanet s'havia buidat. Se'n va a un hostal, se muda es vestit de metge, se'n posa un de més ordinari, que no pareixia es mateix homo, i cap a sa sortida de la ciutat, per on havien de passar es dos gendres del rei que se n'anaven a cercar sa llet de lleona.

Aleshores En Joanet les diu:

-Senyors, jo puc dir es camí per trobar ets ous de sa Colometa, donar-los a sa lleona sense que es menj Vosses Mercès, i treure-li tota sa llet que tinga dins es braguet.

-I deis ver? -s'exclamen es gendres del rei.

-I tant com dic ver! -respon En Joanet-. De manera que jo em compromet, entre la paga, com se suposa, a dur-los sa llet d'aqueixa lleona, que és lo que a Vosses Mercès interessa, segons conten.

-I no ho porien fer es diners? -diuen ells-. Demanau-ne, d'or, que sa vostra boca serà mesura!

-Es diners -diu En Joanet- no em tapen la vista, a mi. És es dit petit d'es peu endret que vull per dur-los sa llet de lleona; i, si no el me volen donar, facen comptes que no els he dit res. I estiguen bonets! I Déu les guard de perill!

Dit i fet, se treuen sa sabata, se taien es dit petit d'es peu endret, i el donen an En Joanet, que else s'estojà, an aquells dos dits, ben estojats, per fer-los servir en esser s'hora.

-No res -va dir llavò-. Ara Vosses Mercès vénguen amb mi, i veuran com trobarem sa Colometa qui cova ets ous dins s'esclatxa des barranc: els hi prendrem, anirem a donar-los a sa lleona...

Camina caminaràs, hi arriben; En Joanet mira una mica arreu, i al punt afina s'encletxa a on sa Colometa covava ets ous. S'hi acosta, sa Colometa fuig, ell aplega es quatre ous, i de d'allà cap a sa lleona.

Es gendres del rei varen dir:

-Vos acompanyarem sis dies, i llavò posarem forqueta, esperant que torneu amb sa llet de lleona.

Ell encara no li foren dins sa butza, com romangué adormida com un tronc. En Joanet, ja ho crec, s'hi aborda tot d'una, i hala a monyir-la! Muny qui muny, li treu tota sa llet d'es braguer, n'umpla es botilet que duia; i ja li ha copat més que de pressa cap an es gendres del rei, que, com el veuen amb so botilet de llet de lleona, romanen amb sos cabeis drets; que no se'n porien avenir.

El dia senyalat compareixen a dinar tots es nobles, tota sa gent grossa; però també hi comparegué En Joanet, ben vestit així mateix, però sense demostrar-se en res. I duis bes estojat aquell anell d'or que el rei li havia donat per haver-li feta gonyar sa guerra; i llavò aquella pera d'or que el rei li havia donada per haver-li dita quina medicina li curaria es mal; i llavò es dos dits petits d'es peu endret d'es gendres del rei.

-¿No va donar Vossa Reial Majestat un anell d'or an es qui li va fer acabar aquella guerra?

-Sí que es ver! -diu el rei.

-Idò vetací s'anell d'or! -diu En Joanet.

El dóna an el rei, el rei se'l mira, i el se torna a mirar, i s'exclama:

-Sí que ho és, s'anell d'or que vaig donar an es qui féu acabar aquella guerra!

-A poc a poc! -diu En Joanet-. Es qui va trobar ets ous de sa Colometa i va monyir sa lleona i li va treure sa llet, vaig esser jo. I sa prova és que aqueixs senyors se varen haver de tajar cadascun es dit petit d'es peu endret i donar-lo'm perquè jo anàs a prendre ets ous a sa colometa i donar-los a sa lleona, i monyir sa lleona i dur-los sa llet. I perquè veja tota sa rotlada que és així com dic, vetaquí es dos dits petits d'es peu endret d'aqueixs senyors.

I else presenta an el rei, que féu treure sa sabata an es seus gendres, i tothom va haver de veure que a un i a altre else mancava aquell dit an es peu endret i que es que En Joanet presentava eres es mateixos dits que mancaven an aquells peus.

Es gendres del rei varen romandre morts; se posaren sa sabata i se n'anaren tirant llamps i pestes.

En Joanet havia menada sa dona, Na Catalina, sa fia darrera del rei, i la tenia a una casa d'allà devora, i va dir:

-Senyor rei, ¿se conté veritat que som jo qui m'he guanyada sa corona?

-Si que és ver que te l'has guanyada, i que és teua -diu el rei.

-Idò tenga la bondat -diu En Joanet- d'esperar un moment, i jo aniré amb una correguda a menar sa mea dona, veiam si la coneixerà.

El i ella no s'aturaren fins que foren just davant el rei, s'agenoién an es seus peus, i Na Catalina diu:

-Que me don sa mà a besar, mon pare! Li deman perdó si el vaig agraviar amb so tirar sa bolla d'or an En Cabeiera d'or, En Joanet, es meu homo que és aquí present.

El rei, com sent allò, les se mirà bé a tots dos, i a la fi else coneix, i els abraça rompent en plors, i lo mateix va fer la reina, i tots es nobles de la cort les donaren mil enhorabones, i tothom content i alegre.

El rei les donà sa corona, se feren unes festes orbes que duraren set dies, i visqueren anys i més anys amb sana pau i concòrdia ells amb ells i amb tots es seus vassalls; i encara deuen esser vius, si no són morts. I al cel mos vegem tots plegats.